T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ

KİTÂB-I KÖROĞLU (vr. 139a-162b) ADLI ESERİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE BİLİM DİLİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KÖKSAL

İSTANBUL 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ

KİTÂB-I KÖROĞLU (vr. 139a-162b) ADLI ESERİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE BİLİM DİLİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE REVIEW OF THE BOOK OF KOROGHLU (p.139a-162b) AROUND TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION IN TERMS OF SCIENTIFIC LANGUAGE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KÖKSAL

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MESUT ŞEN

İSTANBUL 2022

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2022

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

09/03/2022

Merve KÖKSAL

ÖZGEÇMİŞ

2007-2012	Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
2014-2018	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
2019-2022	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
2019-…	Sancaktepe Şehit Yüzbaşı Yusuf Kenan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **I**
ÖN SÖZ ..... **V**
ÖZET ..... **VII**
ABSTRACT ..... **VIII**
KISALTMALAR VE TRANSKRİSPSİYON ALFABESİ ..... **IX**
1. GİRİŞ **1**
1.1. PROBLEM DURUMU VE ARAŞTIRMANIN AMACI 1
1.1.1. Türk Edebiyatında Destanın Önemi 1
1.1.2. Köroğlu Destanı ve Varyantları 2
1.1.3. Kitâb-ı Köroğlu Hakkında Bilgi 3
1.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 3
1.1.5. Araştırma Modeli 4
2. YÖNTEM **4**
3. BULGULAR **7**
3.1. DİL İNCELEMESİ **7**
3.1.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ 7
3.1.1.1. Ünlülerin Yazılışı 7
3.1.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı 7
3.1.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı 7
3.1.1.1.3. é ünlüsünün yazılışı 8
3.1.1.1.4. ı, i ünlülerinin yazılışı 8
3.1.1.1.5. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı 9
3.1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı 9
3.1.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı 9
3.1.1.2.2. g ünsüzünün yazılışı 10
3.1.1.2.3. ñ ünsüzünün yazılışı 10
3.1.1.2.4. p ünsüzünün yazılışı 10
3.1.1.2.5. s ünsüzünün yazılışı 10
3.1.1.2.6. t ünsüzünün yazılışı 10
3.1.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı 10
3.1.2. SES BİLGİSİ 11
3.1.2.1. Ünlüler 11
3.1.2.1.1. Ünlü Değişmeleri 11
3.1.2.1.1.1. e > é değişmesi 11
3.1.2.1.1.2. o > u değişmesi 11
3.1.2.1.1.3 e > ü değişmesi 11
3.1.2.1.2. Ünlü Uyumu 12

3.1.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 12
3.1.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 12
3.1.2.1.3. Ünlü Birleşmesi 14
3.1.2.1.4. Ünlü Düşmesi 14
3.1.2.1.5. Ünlü Türemesi 14
3.1.2.2. Ünsüzler 15
3.1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri 15
3.1.2.2.1.1. b > m değişmesi 15
3.1.2.2.1.2. b > v, y değişmesi 15
3.1.2.2.1.3. d > y değişmesi 15
3.1.2.2.1.4. ġ/g > v değişmesi 15
3.1.2.2.1.5. ķ > ġ değişmesi 15
3.1.2.2.1.6. ķ > ẖ değişmesi 15
3.1.2.2.1.7. p > f değişmesi 16
3.1.2.2.1.8. p > m değişmesi 16
3.1.2.2.1.9. t > d değişmesi 16
3.1.2.2.1.10. y > c değişmesi 16
3.1.2.2.1.11. z > s değişmesi 16
3.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesi 16
3.1.2.2.2.1. b düşmesi 16
3.1.2.2.2.2. ġ/g düşmesi 16
3.1.2.2.2.3. r düşmesi 17
3.1.2.2.3. Ünsüz Türemesi 17
3.1.2.2.3.1. n türemesi 17
3.1.2.2.3.2. y türemesi 17
3.1.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi 17
3.1.2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi 17
3.1.2.2.6. Göçüşme (Metatez) 17
3.2.2.2.7. Hece Düşmesi (Haploloji) 17
3.1.3. ŞEKİL BİLGİSİ 18
3.1.3.1. İsim 18
3.1.3.1.1. Çokluk Eki 18
3.1.3.1.2. İyelik Ekleri 18
3.1.3.1.3. İsimlerde Tamlama 19
3.1.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması 19
3.1.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması 19
3.1.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması 20
3.1.3.1.4. İsim Çekim Ekleri 20
3.1.3.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl 20
3.1.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli 20
3.1.3.1.4.3. Yükleme (Akuzatif) Hâli 20
3.1.3.1.4.4. Yönelme (Datif) Hâli 20
3.1.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli 21
3.1.3.1.4.6. Ayrılma (Ablatif) Hâli 21

3.1.3.1.4.7. Vasıta (İnstrümental) Hâli 21
3.1.3.1.4.8. Eşitlik (Ekvatif) Hâli 21
3.1.3.1.4.9. Yön Gösterme (Direktif) Hâli 21
3.1.3.1.5. Sayı İsimleri 21
3.1.3.1.6. Aitlik Eki -ġı/ -gi 22
3.1.3.1.7. İsim Yapım Ekleri 22
3.1.3.1.7.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 22
3.1.3.1.7.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri 22
3.1.3.2. Sıfat 23
3.1.3.2.1. Niteleme Sıfatları 23
3.1.3.2.2. Belirtme Sıfatları 23
3.1.3.2.2.1. İşaret Sıfatları 23
3.1.3.2.2.2. Sayı Sıfatları 23
3.1.3.2.2.3. Soru Sıfatları 24
3.1.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları 24
3.1.3.3. Zarf 24
3.1.3.3.1. Zaman Zarfları 24
3.1.3.3.2. Yer-Yön Zarfları 24
3.1.3.3.3. Tarz Zarfları 24
3.1.3.3.4. Miktar Zarfları 24
3.1.3.3.5. Soru Zarfları 25
3.1.3.4. Zamir 25
3.1.3.4.1. Şahıs Zamirleri 25
3.1.3.4.2. Dönüşlülük Zamirleri 25
3.1.3.4.3. İşaret Zamirleri 26
3.1.3.4.4. Belirsizlik Zamirleri 26
3.1.3.4.5. Soru Zamirleri 26
3.1.3.4.6. Bağlama Zamirleri 26
3.1.3.5. Edat 27
3.1.3.5.1. Ünlem Edatları 27
3.1.3.5.2. Bağlama Edatları 27
3.1.3.5.3. Son Çekim Edatları 27
3.1.3.5.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları 27
3.1.3.5.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları 27
3.1.3.6. Fiil 28
3.1.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri 28
3.1.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri 28
3.1.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 28
3.1.3.6.2. Fiil Çekimi 29
3.1.3.6.2.1. Şahıs Ekleri 29
3.1.3.6.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri 29
3.1.3.6.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri 30
3.1.3.6.2.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri 30
3.1.3.6.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri 30

3.1.3.6.2.2.1. Bildirme (Haber) Ekleri 30
3.1.3.6.2.2.1.1. Geniş Zaman Eki 30
3.1.3.6.2.2.1.2. Şimdiki Zaman Eki 30
3.1.3.6.2.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman Eki 31
3.1.3.6.2.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki 31
3.1.3.6.2.2.1.5. Gelecek Zaman Eki 31
3.1.3.6.2.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri 32
3.1.3.6.2.2.2.1. Emir Kipi 32
3.1.3.6.2.2.2.2. Şart Kipi 32
3.1.3.6.2.2.2.3. İstek Kipi 33
3.1.3.6.2.2.2.4. Gereklilik Kipi 33
3.1.3.6.3. -é(r)- 33
3.1.3.6.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri 33
3.1.3.6.5. Fiillerde Soru 34
3.1.3.6.6. Birleşik Fiiller 34
3.1.3.6.6.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller 34
3.1.3.6.6.2. Tasvir Fiilleri 35
3.1.3.6.6.2.1. Yeterlik (İktidar) Fiili 35
3.1.3.6.6.2.2. Tezlik Fiili 35
3.1.3.6.6.2.3. Sürerlik Fiili 35
3.1.3.6.6.2.4. Yaklaşma Fiili 35
3.1.3.6.6.3. Yarı Tasviri Fiil 35
3.1.3.6.7. Sıfat-Fiil (Partisip) 35
3.1.3.6.8. Zarf-Fiil (Gerundium) 36
3.2. METİN 38
3.3. AÇIKLAMALI DİZİN 76
4. SONUÇ 147
5. KAYNAKLAR 148

ÖN SÖZ

Türk boylarının yaşadığı hemen her coğrafyada bir varyantı bulunan Köroğlu Destanı, bilim insanları tarafından daima araştırmalara konu olan bir anlatı olagelmiştir. Bu çalışma, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Muhammed Fuzūlî El Yazmaları Enstitüsünde bulunan ve Mirza Halil Yüzbaşıyev Karabağî tarafından istinsah edilen *Kitâb-ı Köroğlu* adlı eserin 139a-163a yapraklarını içermektedir. Asıl nüshasının 1874-75 (h. 1291) yıllarında yazıldığı, eserin sonundaki kayıttan anlaşılmaktadır. Eser toplam 260 yapraktır.

Eser, dil özellikleri bakımından Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi dönemine ait olup karışık dilli metin özelliği göstermektedir. Kıpçak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kuzey Özbekçesi ve Azerbaycan Türkçesi dil özellikleri de mevcuttur. Eser hem karışık dilli eserleri hem de son dönem Çağatay Türkçesi ile yazılmış edebî eserleri inceleme noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca çeşitli Türk topluluklarının sözlü kültüründe anlatılagelen bir destan olması sebebiyle Türk halk edebiyatı çalışmaları için de kaynak teşkil etmektedir. Bu nedenle, söz konusu çalışmadan Türk dili ve edebiyatı çerçevesinde Çağatay Türkçesi ile Türk halk edebiyatı eğitiminde istifade edilmesi mümkündür.

Destanın 1a-32b yapraklarını Maral Oluk, 32b-68b yapraklarını Ayşe Özkan Akdağ, 68b-92a yapraklarını Özlem Turan, 116b-139a yapraklarını Özge Aktaş, 163b-187a yapraklarını Gülşah Küçük Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yüksek lisans tezi olarak Prof. Dr. Mesut Şen'in danışmanlığında çalışmıştır. 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencileri Sevde Nur Ceylan Erten ve Miraç Erten ise 211a-235a ile 235a-257b yapraklarını Prof. Dr. Mesut Şen'in danışmanlığında çalışmışlardır.

Çalışma; giriş, inceleme, metin ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ilk olarak destanın tanımı yapılarak toplumsal hafızadaki öneminden bahsedilmiştir. Ardından Köroğlu Destanı ve varyantları hakkında bilgi verilmiş, çalışılan yapraklar özetlenmiştir. İnceleme bölümünde eser imlâ, ses ve şekil özellikleri bakımından incelenmiştir. Metin bölümünde 139a-163a yaprakları transkripsiyon alfabesiyle Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. Dizin bölümünde söz konusu yapraklarda geçen tüm sözcüklerin anlamları bağlamlarına göre verilmeye çalışılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca desteğini daima hissettiren, bana inanmaktan asla vazgeçmeyen, sabrıyla ve engin bilgisiyle hem bildiklerini hem de

öğretmenliği öğreten değerli hocam tez danışmanım Prof. Dr. Mesut ŞEN'e; bilgi, tecrübe ve samimiyetiyle bize her daim kılavuzluk eden, eserin Azerbaycan'dan temin edilmesinde katkısı olan kıymetli hocam Doç.Dr. Mehdi GENCELİ'ye, hazırlamış olduğu dizin programı ile dizin oluşturmamızı sağlayan Prof. Dr. Ceval KAYA'ya, ilgisi ve desteğiyle hep yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Merve Köksal

İstanbul, Ocak 2022

ÖZET

Köroğlu Destanı Türk topluluklarının arasında yüzyıllardır ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa aktatılmış, anlatılan döneme ve yöreye göre olayların kimi yerleri ve dil özellikleri değişikliğe uğramış, bu nedenle çeşitli kolları oluşmuş bir sözlü kültür ürünüdür. Bu çalışmada, Azerbaycan İlimler Akademisi Muhammed Fuzūlî Elyazmaları Enstitüsünde bulunan, müellifi belli olmayan, Mirza Halil Yüzbaşıyev Karabağī tarafından istinsah edilen "Kitâb-ı Köroğlu" adlı eserin 139a-163a yaprakları üzerinde çalışılmıştır. Eser, Klasik Dönem Sonrası Çağatay Türkçesi özelliklerini muhafaza etmekle birlikte karışık saha özelliğini gösteren bir metindir. Gerek konusu gerekse söz varlığı bu eseri incelemeye değer kılmaktadır.

Kitâb-ı Köroğlu, Çağatay Türkçesinin son dönemlerinin dil özelliklerini taşımasının yanında Özbek Türkçesine geçiş dönemini de yansıtması bakımından Türk dili açısından önemli bir kaynaktır. Eser hem karışık dilli eserleri hem de son dönem Çağatay Türkçesi ile yazılmış edebî eserleri inceleme noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca Türk topluluklarının sözlü kültüründe anlatılagelen bir destan olması sebebiyle Türk halk edebiyatı çalışmaları için de kaynak teşkil etmektedir. Çalışmanın ana hedefi Köroğlu'nun söz konusu varyantının ses ve şekil özelliklerine yer verirken aynı zamanda destanın zengin muhtevasını ortaya koymaya çalışmaktır.

Çalışmamızın Giriş bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, Türk destanlarının önemi, Kitâb-ı Köroğlu ve varyantları hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünüde araştırmaya konu olan yapraklar incelenip özetlenmiş, ayrıca ses ve şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. Metin bölümünde eser, transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarılmıştır. Ardından metnin alfabetik dizini ve sözlüğü oluşturulmuştur. Son olarak araştırma sonucunda elde edilen bulgular ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Destan, Kitâb-ı Köroğlu, Köroğlu Destanı, Türk dili, Çağatay Türkçesi, Türk halk edebiyatı

ABSTRACT

The Epic of Koroghlu is the result of oral culture in Turkic communities that has been passed down and changed the language property and some cases in the epic, so that occurred a lot of variants. In this thesis, it is worked on the pages between 139a-163a the Book of Koroghlu which are preserved in Azerbaijan National Academy of Sciences, Institute of Mohammed Fuzuli Manuscripts. The editor is not known but copied by Mirza Halil Yüzbaşıyev Karabagi. The work belongs to the last era of the Chagatai language but also demonstrates characteristics of other Turkic dialects. Thus, it is worth studying the Book of Koroghlu.

The Book of Koroghlu has a worth of both Chagatay language and Turkish folk literature. The main goal of the thesis is not only phonetic and morphological features but also to prove the wide content of the text.

In the introduction, it was informed about the problem and the purpose of thesis, the importance of Turkic epics, the Book of Koroghlu and its variants. In textual analysis it was attempted that the sheets were abstracted, phonetic and morphological features were described. In the transcribed text part, the text was transcribed from Arabic to Latin alphabet. Finally, the index and dictionary were formed at the end of the thesis.

Key Words: Epopee, Kitâb-ı Köroğlu, The Epic of Koroghlu, Turkish language, Chagatay language, Turkish folk literature

KISALTMALAR ve İŞARETLER

a	Her bir varağın ön yüzü
a.g.e.	Adı geçen eser
Ar.	Arapça
b	Her bir varağın arka yüzü
Bk.	Bakınız
c.	Cilt
Çağ.	Çağatayca
Çev.	Çeviren
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
E.T.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
h.	Hicrî
Kırg.	Kırgızca
Krş.	Karşılaştırınız
Mec.	Mecazen
Moğ.	Moğolca
s.	sayfa
Uyg.	Uygurca
vb.	ve benzeri
vr.	varak
yay.	yayınları
<	Kelimenin kaynağını gösterir.
>	Kelimenin değişimini gösterir.

[ ] okunamayan, eksik olup eklenen veya onarılan yerleri gösterir.

(?) Şüpheli durumu belirtir. Okunamayan kelimeleri belirtir.

+ İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır

- Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.

/ Yaprak numaraları ile satır numaralarını ayırmak için kullanılır. Eklerdeki şekilleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	’
ا	a, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	ś
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ż
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ڤ	w
ق	ḳ
ك	k, g, ñ
نك	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ü, v
ه	a, e, h
ى	é, ı, i, ī, y

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu ve Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türk destanlarının en önemli ürünlerinden biri olan Kitâb-ı Köroğlu (vr.139a-162b) adlı eserin Türk dili ve edebiyatı çerçevesinde destan dili açısından incelenmesinin önemini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda şu sorulara yanıt vermek için çalışılacaktır:

1. Kitâb-ı Köroğlu'nun Türk diline katkısı nedir?
2. Kitâb-ı Köroğlu'nun Çağatay Türkçesi araştırmalarına katkısı nedir?
3. Kitâb-ı Köroğlu'nun Türk halk edebiyatı içerisindeki yeri nedir?

Bu problemlere paralel olarak, Klasik Dönem Sonrası Çağatay Türkçesine ait edebî eserlerden Kitâb-ı Köroğlu'nun ses ve şekil özelliklerinin incelenmesi hedeflenmektedir. Köroğlu Destanı Türk toplulukları içerisinde yüzyıllar boyunca anlatılagelmiş, bu sebeple geniş bir coğrafyada çeşitli kollara ve varyantlara sahip olan bir destandır. İçinden yetiştiği halkın duygu ve düşüncelerini yansıttığından dolayı Türk halk edebiyatı çalışmaları için bir kaynak teşkil etmesi hedeflenmektedir.

1.1.1. Türk Edebiyatında Destanın Önemi

Destan, sözlü gelenek ortamında halk diliyle yaratılan, kahramanların olağanüstü maceralarını anlatan ve ezgi eşliğinde söylenen tahkiyeye dayalı uzun şiirler olarak tanımlanmıştır.[1] Destanın tanımından yola çıkarak destanların sözlü kültür ürünü olduğunu, halk arasında yaratılan kahramanlık ve aşk hikâyelerinin şiir biçiminde söylenerek ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarıldığını söylemek mümkündür. Destanların oluşması için toplumda derin izler bırakan bir olayın gerçekleşmesi gerekir. Bu etkileyici hadise sözlü iletişim yoluyla dilden dile dolaşırken değişime uğrar. Daha etkileyici olması için olağanüstü durumlara da yer verilen destanlar bir ozan tarafından söylenerek büyük ilgi uyandırır. Böylelikle, toplumun hafızasında yer ederek günümüze dek ulaşır.

[1] M. Öcal Oğuz, "*Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları*", Millî Folklor, 2004.

Destanların birçok şekilde gruplandırıldığı görülmekle birlikte *İslamiyet'ten Önceki Türk Destanları* ve *İslamî Dönem Türk Destanları* şeklinde tasnifi de oldukça yaygındır. Yaratılış Destanı, Alp Er Tunga Destanı, Şu Saka Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Kurttan Türeyiş Destanı, Ergenekon Destanı, Türeyiş ve Göç Destanı, Manas Destanı ve Cengiznâme İslamiyet'ten önceki Türk destanlarındandır. İslamî Dönem Türk Destanları ise Battal Gazi Destanı, Dânişmendnâme, Saltuknâme ve Köroğlu Destanı'dır.[2]

Destan anlatma geleneği bir sözlü kültür ürünü olsa da zamanla bu anlatıların bir kısmı derlenerek yazıya geçirilmiştir. Bu sayede aynı kahramanların farklı coğrafyalarda farklı serüvenlerinin anlatıldığı destanlar kollara ve varyantlara ayrılmıştır. Oğuz Kağan, Dede Korkut ve Köroğlu Destanlarında görüldüğü üzere farklı Türk boyları arasında çeşitli varyantlar oluşmuştur.

1.1.2. Köroğlu Destanı ve Varyantları

Köroğlu, Balkanlar'dan Doğu Türkistan'a, Güneybatı Anadolu'dan Sibirya'ya kadar uzanan Türk dünyasında hikâyeleri anlatılan ve okunan tarihî şahsiyettir.[3] Türk boylarının yaşadığı her coğrafyada varyantları bulunan Köroğlu'nun nereli olduğu tam bilinememekte, konu hakkında çeşitli araştırmalar yapılmaya devam edilmektedir. Yaşanan olaylar da varyantlara göre değişiklik göstermekte, bunda başka kişilerin kahramanlıklarının da Köroğlu'na mâl edilmesi etkili olabilmektedir.

Köroğlu tamamen destanî daireleri vücuda getiren kahramanların vasfına sahiptir. Onun etrafında, her muhitin mahallî hurafelerinin, muhtelif asırların tarihî olaylarının, ihtimal birçok başka hikâyelerdeki epizotların toplandığını görüyoruz. Türk-İran savaşları, Türkmen-Kızılbaş mücadeleleri, Celâli isyanları hep Köroğlu etrafında toplanmıştır. Özbekler onu "sultan" tasavvur etmişler; Anadolu halkı, zulüm gören halkın koruyucusu bir haydut telakki etmişlerdir.[4]

Destanlar nesilden nesile aktarılırken toplumların duygu ve düşünceleri ile söz varlığı da beraberinde gelir. Böylece Köroğlu Destanı, dil zenginliği ile geniş bir coğrafyada yaşama imkanı bulmuştur. Her toplumun kendinden bir iz bıraktığı Köroğlu

[2] Kâzım Yetiş, *"Destan"*, DİA, C.9, s.202-205
[3] Faruk Sümer, Nurettin Albayrak "Köroğlu", DİA, c.26, s.268-270
[4] Pertev Naili Boratav, *Köroğlu Destanı*, Adam Yayıncılık, İstanbul 1931, s.19

Destanı, irili ufaklı birçok değişikliğe uğramıştır. Köroğlu'nun iki temel varyantı bulunmaktadır:

1) Batı yahut Kafkas ve Anadolu Anlatmaları: Azerbaycan, Gürcü, Anadolu, Gagauz ve diğer Balkan varyantları, Kırım varyantı

2) Doğu yahut Orta Asya Anlatmaları: Özbek, Türkmen, Tacik, Karakalpak, Orta Asya Arapları, Sibirya Tobolları varyantları.[5]

Tahkiyeli metinlerin temel unsurları olan karakterler, olay örgüsü ve mekân özelliklerine bakıldığında incelediğimiz *Kitâb-ı Köroğlu* adlı eserin en çok Doğu varyantlarından Özbek varyantına benzediği görülmektedir.

1.1.3. *Kitâb-ı Köroğlu* Hakkında Bilgi

Kitâb-ı Köroğlu adlı eser Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Muhammed Fuzūlî El Yazmaları Enstitüsünde bulunmakta olup Mirza Halil Yüzbaşıyev Karabağî tarafından istinsah edilmiştir. Eserin asıl nüshasının 1874-75 (h. 1291) yıllarında yazıldığı anlaşılmaktadır. Eser toplam 260 yapraktır. Yazma müsvedde tarzında, siyah renkli karton cildi olan bir deftere yazılmıştır. Nazım-nesir karışık olarak, her sayfada çoğunlukla on bir satır olacak şekilde yazılmıştır. "El-kıssa" diyerek başlayan mensur bölümler hikâyenin asıl bölümleridir. Nazım bölümleri çoğunluktadır. Destanın başında Garib mahlaslı şairin gazeli bulunmaktadır. Köroğlu kıssası ise 3b/09'dan itibaren başlamaktadır.

Kitâb-ı Köroğlu adlı eser dil özellikleri bakımından Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi dönemine ait olup karışık dilli metin özelliği göstermektedir. Kıpçak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kuzey Özbekçesi ve Azerbaycan Türkçesi dil özellikleri de mevcuttur.

1.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Muhammed Fuzûlî Elyazmaları Enstitüsünde B-206/1824 numarayla kayıtlı olan Kitâb-ı Köroğlu adlı eserin 139a-162b sayfa aralığıyla, biçim ve içerik özellikleriyle sınırlandırılmıştır.

139a-162b Yapraklarının Özeti:

Çembil belinde hüküm süren Köroğlu Sultan'ın emrinde Kırk Yiğit vardır. Köroğlu, perilerle ve insanlarla evlenir. Ancak yüz yaşına gelmiş olmasına rağmen çocuk

[5] Fikret Türkmen, "Köroğlu'nun Özbek Varyantları", Millī Folklor Dergisi.

sahibi olamaz. Bu nedenle İsfahan şehrinden Haldar oğlu Hasan Kan'ı kaçırıp evlat edinir. Kırk Yiğit ise Gürcistan'dan Avaz Oğlan'ı ister. Hasan ve Kırk Yiğit'in alamadığı Avaz Oğlan'ı Köroğlu alıp getirir. Avaz güzelliğiyle, tatlı diliyle kısa zamanda herkesi mest eder. Çembil Bel Avaz ile yeniden hayat bulur. Bir gün Hüdik Gölü'ne gidip Kırk Yiğit'in çocuklarını gören Köroğlu çocuğu olmadığı için ağlamaya başlayınca Avaz Han buna çok üzülür. Yolda çeşitli olaylar yaşayan Avaz Han Çembil'i terk eder. Yolunu şaşırıp gittiği bir şehirde uyuyakalır. O sırada bu şehirden bir kız kırk bir gece boyunca rüyasında Avaz'ı görür. Kızın ağabeyi Safder Şah onu bulup eğlenceye davet eder. İncelediğimiz bölüm Safder Şah ile Avaz Han'ın ziyafeti ile başlar.

Safder Şah Avaz Han'a türlü ziyafetler verir ve karşılıklı muhabbet ederler. Onlar on iki kadeh içtikten sonra kız kardeşleri Şirin, misafirin kim olduğunu merak edip meyhanenin kapısından gizlice baktığında, bu misafirin rüyasında gördüğü yiğit olduğunu fark eder. Şirin'in aklı başından gider, kendine geldiğinde Safder Şah'ın eşinin yanına gidip, gelen misafirin kim olduğunu, nereden geldiğini, peri mi insan mı olduğunu sorar. Yengesine, Avaz'ın yüzünün güzelliğinden bahseder. Onun hurisi ve hizmetkârı olmak istediğini, onunla derdine derman bulduğunu, iki dünyada da muradının Bal Avaz Can olduğunu söyledikten sonra baygınlık geçirir. Yengesi hemen Safder Şah'a haber gönderir ve Safder Şah kız kardeşi Şirin Kız'ın başına gelir. Kız kardeşinin neden kendini kaybettiğini, ağlayıp inlediğini, sararıp solduğunu, böyle ateşli âh ettiğini sorduğunda Şirin Kız hâlâ kendinde değildir. Eşi Zaife Ay onun yerine cevap vererek misafir olan yiğidin Şirin'in rüyasında gördüğü yiğit olduğunu bildirir. Safder Şah hemen on erkek kardeşini çağırıp davul zurna ile yedi gece yedi gündüz şenlik düzenleyip, Avaz Han'a mücevherler saçıp beline altın kemer bağlayıp başına altın taç takıp üstüne yedi kat padişah elbiseleri giydirip Şirin ile Avaz'ı evlendirir. Böylece Şirin Kız ve Avaz Han muradına ererler. Kıssa burada sona erer.

İkinci kıssa: Köh-i Kaf dağının eteğinde Şeddad'ın yeryüzünde kurduğu İrem Bağı'nda hiç kimse kalmadıktan sonra periler burayı mesken tutar ve Aga Yunus Peri de bu perilerden biridir. Aga Yunus Peri'nin teyzesinin çocuğu olan Canan Peri, Aga Yunus Peri'yi ziyarete gelip giden Avaz'ı görerek ona âşık olur. Aşkından yemeden içmeden kesilir. Avaz'ın Şirin ile evlendiğinden Canan Peri'nin haberi yoktur. Avaz Han ile Şirin'i evlendikleri gece birlikte gören Canan Peri Şirin'in gözüne sürme çekip onu kör ettikten sonra Avaz'ı bayıltıp İrem Bağı'na kaçırır. Şirin ertesi gün uyandığında kör olduğu, on dört yaşında dul kaldığı, Avaz'dan hiçbir iz olmadığı için Allah'a yalvarıp ağlamaya

başlar. Yengesi Gül Han, Şirin'in yanına gelip Şirin'in gözlerine perde çekildiğini ve Avaz'ın olmadığını gördüğünde durumu Safder Şah'a bildirir. Safder Şah'ın aklı başından gider ve her tarafa haber salar. Bu sırada Canan Peri İrem Bağı'na gidip Avaz'ı günlerce saklar. Bir gün dayanamayıp Avaz'ın yanına giderek kolundan tutar, dudaklarından öper, dört yıldır onun şeker sözünü dinlediğinden beri aşkından belinin büküldüğünü, yiyip içtiğinden tat alamadığını, Çembil'de onun kara gözlerini gördüğünden beri Mecnun gibi âşık olduğunu, aklını kaybettiğini söyler. Yanına gelip belinden kucaklayıp dudaklarından öpüp koynunda yatmasını, bir döşeğe birlikte baş koymalarını ister. Canan Peri'yi dinleyen Avaz Han; gül yüzlü, badem gözlü, sümbül saçlı Canan Peri'ye âşık olduğunu ama sabretmesi gerektiğini söyler. Canan Peri'yi orada bırakıp dışarı çıktığında Avaz Han, etrafında uçuşan bir top turna görüp Çembil belini, Hüdik gölünü, Teke Yomud ilini, babası Köroğlu'nu, annesi Aga Yunus Peri'yi, ağabeyi Hasan Han'ı ve Kırk Yiğit'i hatırlar. Kendisini kaybedip yıkılır. Kendine geldiğinde turnalara dönerek Çembil'e gidip her birine kendisinden selam söylemelerini ister. O sırada Canan Peri aşk derdine karşı koyamayarak Avaz Han'ın yanına gelip onu eve götürür, elbiselerini çıkarır ve birlikte olmalarını ister. Avaz Han kurtulmanın mümkün olmadığını düşünüp kabul eder. Yedi gün yedi gece düğün yapıp nikahlanırlar.

Şirin Kız'ın ağabeyi Safder Şah şehir şehir yardım arayıp en sonunda Köh-i Kaf dağında Canan Peri ile Avaz Oğlan'ı görür. Canan Peri ile Avaz Oğlan başlarından geçen olayları Safder Şah'a anlatırlar, ardından Şirin Kız'ın yanına giderler. Avaz Oğlan hem Şirin Kız hem de Canan Peri ile birlikte olur.

Bir zaman sonra Avaz Han'ın eski derdi depreşir. Şirin Kız ve Canan Peri ile vedalaşıp atı Mecnun Kök'e biner, ata yurduna varmak üzere yola çıkar. Kimi zaman atıyla kimi zaman aheste aheste yürüyerek gece gündüz büyük bir gayretle Bedbaht Çölü'nü aşıp Gürcistan'a vardığında görür ki kimsenin sesi gelmiyor, kimseden bir iz görünmüyordur. Avaz Han "Meğer ben gittikten sonra padişah ölmüş veya başlarına kötü bir iş gelmiş." diye düşünüp şehrin kapısını çalar. Muhafızların kapıyı açmasını, şehrin hâlini görmek istediğini, Türkmen ilinden geldiğini, Hünkar Şah'a söyleyecekleri olduğunu söyler. Bekçiler kapıyı açtıklarında karanlığı aydınlatacak kadar güzel bir çocuğun geldiğini görüp şaşarlar. Hünkar Şah'ın dört yıldır Avaz için üzüldüğünü, bu çocuğun güzelliğinin ise Avaz'dan dokuz kat fazla olduğunu, onu alıp Hünkar Şah'ın karşısına çıkarabileceklerini düşünürler. Hünkar Şah Avaz Oğlan'ı gördüğünde onu tanır, gözlerine inanamaz, kucaklayıp iki yanağından öpüp yokluğunda kanlı yaşlar akıttığını,

dermanının kalmadığını, ahu gözlü şeker sözlü Avaz Can'ın altından tahtının sahibi olmasını istediğini, Gürcistan ilini ona verdiğini, bundan sonra ölse de gam yemeyeceğini söyler. Kırk gün kırk gece eğlence düzenleyip yanından bir an bile ayırmaz. Kırk gece ve gündüzden sonra Avaz Han kız kardeşi ile annesini görmek istediğini söylese de Hünkar Şah gitmeden önce ondan bazı sorularına cevap vermesini; atın, insanın, dinin ve yiğidin iyisini nerede gördün diyerek Çembil ile Gürcistan'ı karşılaştırmasını ister. Avaz Han bu soruları dinleyip hepsine birer birer cevap verir. Çembil ilinde han olan Avaz Han, havadaki kuşu tüy gibi avlayan atların en iyisini Çembil'de, kötüsünü ise Gürcistan'da gördüğünü; Rus engelini kaldıran, Rüstem gibi güçlü kuvvetli olan yiğidin pehlivanını Çembil'de; daha ölmeden kefenini diken, düşman görünce ağlayıp sızlayan insanın korkak olanını ise Gürcistan'da gördüğünü; seher vakti kalkıp Allah'a yakarılan dinin iyisini Çembil'de, yolunu şaşırmış putperestleri Gürcistan'da gördüğünü; Teke Yomud ili ve Hüdik Gölü ile çevrelenmiş Çembil'de yiğidin en iyisinin bulunduğunu söyler. Avaz Han henüz sözlerini bitirmeden "Yiğidin iyisini Çembil'de gördüm" dediğinde Hünkar Şah öfkelenip gözleri kadeh gibi, bıyıkları hançer gibi, ağzı yırtılmış torba gibi olur. Avaz Han'ın din değiştirmesini vefasızlık olarak görüp öldürülmesini emreder. Artık kendi yüreğinden mutluluk silindiği için Avaz Han'ın yüreğini neşterle dilimlemelerini, cellatlara gözünün yaşına bakmamalarını ister. Karga ve kuzgunların, Avaz Han'ın etlerini parça parça etmelerini diler.

Hünkar Şah'dan emir alan dört yüz cellat Avaz Han'ın boynuna ipek urgan takıp inleye inleye ağlatıp dar ağacına bağlar. Bunu duyan Avaz Han'ın kız kardeşi ve babası koşarak gelir, annesi Gül Ayım cellatların ellerini tırmalar, sergerdelere yalvarır. Hünkar Şah'ın Avaz Han'a neden bu kadar azap çektirdiğini, oğlunun Köroğlu'nun yanından bu şehre henüz geldiğini belirtip öldürüp de ellerine ne geçeceğini sorar. Böylece sergerdeler Avaz Oğlan gibi birinin yeryüzüne yüz yılda bir geleceğine, aklını başına toplaması için onu zindana atıp nasihatlarla Köroğlu'nun dininden kendi dinlerine döndürebileceklerine karar verirler. Hünkar Şah da verdiği ölüm kararından pişmandır, sergerdelerin verdiği bu kararı destekler. Kırk gün geçtikten sonra eğer hâlâ dininden dönmezse günahı boynuna diyerek Avaz Han'ı zindana atarlar. Ancak otuz iki gün geçmesine rağmen Avaz hâlâ Köroğlu'nun dininden dönmemiştir. Küçük kız kardeşi Bal Ayım bir gece Avaz Oğlan'ın başına gelip onun emrinde olduğunu söyler.

2. YÖNTEM

Literatür taraması; daha önce çalışılmamış, ihtiyaç duyulan ve özgün bir araştırma konusunun belirlenmesi, konu hakkında daha önce yaşanan tartışma ve gelişmelerin, temel kavram ve fikirlerin öğrenilmesi, araştırmanın gerekçesinin netleştirilerek araştırma soruları ve hipotezlerin oluşturulması, araştırma için uygun yöntemlerin belirlenmesi ve sonuçların bilime sağladığı katkıların tartışılması gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir (Ali Demirci, Literatür Taraması, Coğrafya Araştırma Yöntemleri. s.74). Bu çalışmada destan, Türk destanları ve Köroğlu destanı ile ilgili araştırmanın Türk dili ve edebiyatına sağlayacağı katkının ön görülebilmesi için literatür taraması yapılacaktır. Bunun için kütüphanelerde ve internette yer alan akademik çalışmalardan yararlanılacaktır.

Doküman analizi, nitel araştırmalarda dokümanları incelemek, analiz etmek suretiyle kullanılan bilgi kaynaklarından biridir. Kitâb-ı Köroğlu'nun (139a-162b) şekil ve içerik özellikleri Türk dili ile Çağatay Türkçesi konusunda veri olarak kullanılmak üzere incelenecektir.

2.1. Araştırma Modeli

Destan, Türk destanları ve Köroğlu Destanı ile ilgili literatürü tarayıp eserdeki dil özelliklerini tespit etmek için literatür taraması yapılacaktır. Metni okuyup söz varlığından anlam çıkarabilmek için metin analizi yapılacaktır.

3. BULGULAR

3.1. DİL İNCELEMESİ

3.1.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ

Kitab-ı Köroğlu adlı eserin incelediğimiz bölümünde genellikle Eski Uygur imlasının kullanıldığı görülmekle birlikte yer yer Arap-Fars imlası özellikleri de göze çarpmaktadır. Ta'lik hat ile yazılmış olan metinde çoğunlukla hareke kullanılmamıştır.

3.1.1.1 Ünlülerin Yazılışı

3.1.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Metnimizde a ünlüsü genellikle medli elif (آ) ile yazılmakla birlikte bazı kelimelerde elif (ا) biçiminde de gösterilmektedir:

anda انده (139a/04) tartıp تارتیب (139b/01) barıp باریب (139b/02)
atası آتاسی (147b/07) başımızdın باشیمزدین (147b/11) ayırmadı آیرمادی (157b/10)

a ünlüsünün ilk hecede gösterilmediği sözcükler de bulunmaktadır:

ḳarap قراب (139a/09) ḳaysı قیسی (146a/02)

Orta hecede: a ünlüsü orta hecede elif (ا) ve he (ه) ile yazılmıştır.

ordasıña اوردهسینکا (139b/02) ḳarap قراب (139b/02) saġladı سغلادی (145a/11)
uşlaġıl اوشلاغیل (146a/04) aynalıp اینالیب (147b/05) barçasıġa برچهسیغه (148b/11)

Son hecede: a ünlüsü son hecede he (ه) ve elif (ا) ile karşılanmıştır.

aġañ اغانك (140b/11) barmas بارماس (144b/01) turna تورنه (147b/05)
anam آنام (148a/10) oġlan اوغلان (156a/08) boyuñnan بویونکنان (157a/01)
munda مونده (158a/02)

3.1.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Metnimizde ilk hecedeki e ünlüsü için bir okutucu kullanılmadığı görülmektedir. Harekesiz bir metin olması sebebiyle hareke de kullanılmamıştır.

ketip كتيب (139b/01) neçe نچه (139b/02) bergeli برکالی (146a/01) tenimdeki تنمدهکی (146a/10) mendey مندای (147b/10) deste دسته (147b/11)

Orta hecede: e ünlüsü orta hecede umumiyetle elif (ا) ve he (ه) ile gösterilmektedir.

bedenimdeki بدنمدهکی (139b/06) düşmeni دشمنی (145a/04) kéleni کیلنی (145b/01) öbkeleme اوبکهلامه (151b/01) yürekde یوراکده (152a/04) köygenim کویکانم (156b/03)

Son hecede: e ünlüsü son hecede he (ه) ve bazen de elif (ا) ile yazılmaktadır.

kélgen کیلکان (139b/04) perde پرده (144b/07) keçede کچهده (145a/05) kökregimde کوکراکیمده (146a/05), boynınge بویننکا (147a/11),öte berdi اوته بردی (147b/05)

3.1.1.1.3. é ünlüsünün yazılışı

Metnimizde é ünlüsü sadece ilk hecede bulunmakta ve daima ye (ی) ile gösterilmektedir.

kélip کیلب (139b/02) éliñ ایلنك (140a/02) éngen اینغان (141a/07) déme دیمه (146b/04) béliñdür men بیلنکدور من (147a/05) érte ارته (147b/03)

3.1.1.1.4. ı, i ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: ı, i ünlüleri ilk hece durumunda ye (ی) ile yazılmakla birlikte bazen de ye (ی) kullanılmadan yazıldığı görülmektedir.

yığlap یغلاب (140b/03) iki ایکی (144b/07) ḳıyıp کییب (145b/04) yigitlik یکتلیك (146a/11) ḳısıp ḳısıp قسیب قسیب (146b/01)ḳılmadım قیلمادیم (148a/09)

Orta hecede: ı,i ünlüleri ilk hecede olduğu gibi orta hece durumunda da bazen ye (ی) ile gösterilmiş, bazen de okutucu kullanılmamıştır.

başığı باشیکی (141a/07) ağızındağı آغیزینداغی (144b/11) ḳolıdın قولیدین (145b/04) ḳoynıma قوینمه (146a/07) şaşıma شاشیمه (147a/04) ayrıldım آیریلدیم (148a/08)

Son hecede: ı, i ünlüleri son hecede ye (ى) ile gösterilir.

aytġıl ايتغيل (141a/09) ķoyalı قويالى (146a/05) toķtadıp توقتاديب (146b/05) ķuyrıġın قويريغين (148b/02) közimdin كوزيمدين (148b/10) gülümdi كلومدى (157a/06)

3.1.1.1.5. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı

Söz konusu ünlülerin genişlik-darlık, kalınlık-incelik özelliklerini tespit etmek mümkün olmadığından yazılışları metnin diğer varyantlarından hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır.

İlk hecede: (و) ile gösterilmektedir.

bolup بولوب (139b/01) özige اوزيكا (139b/02) çorçup چورچوب (140b/04) cüreñiz جورانكيز (144b/09) közleriñe كوزلرينكا (146a/01) oynaşıp ايناشيب (146a/07) sorġın سورغين (146b/02) cöneldim جونالديم (148a/07)

Orta hecede: (و) ile gösterilmektedir.

tüşüpdür توشوبدور (144b/02) ķurtulmas قورتولمس (145a/07) ķuçup قوچوب (146a/04) ķoşulur قوشولور (147a/07) buzılıp بوزيليب (147b/06) süzdürgen سوزدوركان (148b/02)

Son hecede: (و) ile gösterilmektedir.

aytur ايتور (139b/02) ölüg اولوك (140b/04) tutupdur توتوبدور (144b/03) néçük نيچوك (144b/09) ķonuñ قونونك (148a/02) töktüm توكتوم (148b/10)

3.1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Metnimiz ünsüzlerin yazılışında Arap-Fars ve Eski Uygur imlası özelliklerini gösterir.

3.1.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ç sesi ilk, orta ve son hecede ç (چ) ile gösterilmiştir:

çölde چولده (152b/07) neçük نچوك (150b/03) hiç هچ (140b/09)

3.1.1.2.2. g ünsüzünün yazılışı

Metnimizde g ve k ünsüzleri kef (ك) ile gösterilmiştir:

körüp كوروب (150a/04) özimge ازيمكا (150b/05)

3.1.1.2.3. ñ ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ñ ünsüzü nun kef (نك) ve kef (ك) ile gösterilmiştir.

ḳızınıñ قزنينك (145a/05) ḳurbānıñdur قربانيكدور (150b/09)

3.1.1.2.4. p ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ilk ve orta hecede p sesi daima p (پ) şeklinde yazılırken son hecede bazen b (ب) bazen de p (پ) ile gösterilmektedir:

perī پرى (149a/06) tapalmay تپالماى (150a/02) karap قراب (149a/06) çapıp چاپيب (152b/01)

3.1.1.2.5. s ünsüzünün yazılışı

Metinde ilk, orta ve son hecede kalın ve ince sıradan olan s ünsüzü için sin (س) kullanılmıştır.

Sorap سوراب (139a/04) ordasıġa اردە سيغه (139a/04)

3.1.1.2.6. t ünsüzünün yazılışı

Metinde ilk, orta ve son hecede kalın ve ince sıradan olan t ünsüzü için te (ت) kullanılmıştır.

taġıdın تاغيدين (150a/07) otı اوتى (151a/07)

Arapça-Farsça kelimelerde yer alan tı (ط) ünsüzü istisna olarak Türkçe kelimelerde de görülmüştür: Ġır Atı غر اتى (152a/05)

3.1.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

a) Metnimizde dek/dék edatı ile ki ve kim bağlama edatları çoğunlukla kelimeden ayrı yazılır. Ancak nadiren de olsa birleşik yazıldığı görülmektedir.

çöp dek چوب دك (142b/06) ay-dek ايدك (145b/11)

rivāyet ḳılurlar kim روايت قيلورلر كم (142a/08) kördi-kim كورديكم (153b/07)

b) İlgi hâli eki olan -nıñ, -niñ; eklendiği kelimeden genellikle ayrı yazılır. Ancak nadiren de olsa birleşik yazıldığı görülmektedir.

özиniñ ازينك (153a/06) dervāzanıñ دروازه نيك (154a/06)

c) Bazı Farsça terkiplerde y (ى) kullanılmaktadır: ẕāt-ı kāfir ذاتى كافر (146b/09)

3.1.2. SES BİLGİSİ

3.1.2.1. Ünlüler

Çağatay Türkçesinde a, é (kapalı e), e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri bulunmaktadır.

3.1.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

3.1.2.1.1.1. e > é değişmesi

Eski Türkçedeki kök hece e'si Hakaniye ve Harezm Türkçelerinde korunmakla birlikte yer yer kapalı e (é) ya da i'ye çevrilmektedir. Çağatay Türkçesi ise tamamen kapalı e (é) ya da i tarafındadır.[6] Metnimizde ise hem e hem de kapalı e'li (é) biçimleri bulunmaktadır.

kelmiş (139b/07) kéldiñ (139a/01)

bersin (145a/10) bérsün (145a/10)

3.1.2.1.1.2. o > u değişmesi

Arap alfabesinde o, ö, u, ü sesleri aynı harf ile karşılandığı için metnimizde bu harfin geçtiği sözcükler Kırgızca ve Özbekçedeki biçimlerine göre okunmuştur.

bul (139a/08) ul (139b/07) unda (147b/06)
oşol (142a/11)

3.1.2.1.1.3. e > ü değişmesi

Metnimizde kimi sözcüklerde e sesinin, dudak ünsüzünün etkisiyle yuvarlaklaştığı görülmektedir:

ev > üy (144a/04) sev- > süy- süyer (143b/10)

[6] Mesut Şen, *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayın, İstanbul 2016, s.155

3.1.2.1.2. Ünlü Uyumu

Türkçede kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık olmak üzere iki çeşit ünlü uyumu bulunmaktadır:

3.1.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Türkçede bir sözcükte kalın ve ince ünlü bir arada bulunmaz. Köklere getirilen ekler de kalın ya da ince sıradan eklenerek bu uyumu sağlar. Çağatay Türkçesinde ve metnimizde de kalınlık-incelik uyumu muhafaza edilmiştir: başımġa (144b/02), ḳaşıġa (145b/01), derdge (145b/02).

Ancak bazı sözcükler yönelme durumunda kalın sıradan ek almaya devam etmiş, ek uyumsuzluğuna neden olmuştur: Şīrīnġa (140b/07), boynınge (147a/11), sergerdelerġa (161b/03).

3.1.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük yuvarlaklık uyumu umumiyetle düz ünlülerden sonra düz ünlülerin (a, e, ı, i), yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü) sonra ise düz-geniş (a, e) veya yuvarlak-dar (u, ü) ünlülerin gelmesidir. "Bu uyum ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendisini hissettirmektedir. (...) Diğer Türk şivelerinde de bu uyum sağlam bir duruma sahip değildir. Kazakça, Kırgızca gibi vokalleri yuvarlaklaştıran Türk şivelerinin bugün böyle bir uyumla hiçbir ilgileri yoktur."[7] Metnimizde de tam bir düzlük-yuvarlaklık uyumu söz konusu değildir. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbi olan ve olmayan ekler bulunmaktadır.

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbi olan ekler:

1. İyelik eki -ım/ -im, -um/ -üm; ıñ/ -iñ; -uñ/ -üñ: derdime (140a/03), sulṭānım (140a/07), hūşum (146a/03), yurtum (152b/10)

   Birinci ve ikinci teklik şahıs iyelik eklerinde bu uyumun bozulduğu örnekler de görülmektedir: tüşimde (140a/09), yüzimni (144a/10), tüşinde (141b/08)

2. Görülen geçmiş zaman eki -dım/ -dim, -dum/ -düm: ayrıldım (143b/01), saldım (157a/08), keldim (162b/08). Söz konusu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı bir örnek bulunmaktadır: boldım (150b/11)

[7] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2013. s.72.

3. Emir eki -ıñ/ -iñ, -uñ/ -üñ; -ıñız/ -iñiz; -uñızlar: kelin (151b/11), bildüriñ (160a/08), öltürüñ (160a/09), éşitiñler (160b/08). Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bir örnek bulunmaktadır: ötüniñ (161b/01).

4. Zarf-fiil eki -ıp/ -ip, -up/ -üp: alıp (139a/04), ḳuruşup (139a/05), eşitip (140b/06), yetgürüp (142a/02), ḳaygurup (145a/09), kirgüzüp (149a/03), ḳaytıp (163a/02), atturup (160b/07), ḳoşurup (157b/11). Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bir örnek bulunmaktadır: ḳılup (158a/02).

5. Fiilden isim yapma eki -üg: miśl-i ölüg (140b/04).

6. Fiilden fiil yapma (edilgenlik) eki -ıl, -il, ul, -ül: yıḳılıp (140b/04), ayrıldım (143b/10), buzuldu (144a/02), buzulmuş (145b/03), koşulur miz (147a/07), üzüldi (144a/03), tökülür (154a/11), Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bir örnek bulunmaktadır: buzılıp (147b/06)

7. Fiilden fiil yapma (dönüşlülük) eki -ün: körünmeysen (162b/07).

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbi olmayan ekler:

a. Sadece düz vokalli şekilleri kullanılan ekler:

1. Ayrılma durumu (ablatif) eki -dın/ -din: ḳaydın (139b/07), közimdin (148b/10), aradın (150b/01)

2. Yükleme durumu (akkuzatif) eki -nı/ -ni, -ın/, -in: düşmanlarnı (148b/04), yerni (148b/10), ḳolların (149a/02), ḳanatlarnı (150a/06), közin (152a/10).

3. Teklik 3.şahıs iyelik eki -(s)ı, -(s)i: ḥūrīsi (139b/10), köñlüm (146b/02), atası (147b/07), köñli (148a/02), ḳolımnı (148b/08), revāsını (151a/01), yaḫşısın (158b/01)

4. Görülen geçmiş zaman teklik 3.şahıs eki -dı, -di: ḳıldı (151a/02), keserdi (148b/09)

5. Emir kipi ekleri -ġıl, -gil, -ġın, -gin:sorġın (146b/02), ḳılġıl (149b/08), bergil (151a/04)

6. İsimden isim yapma eki -sız: susız (148b/01), sansız (158b/02)

7. -ġı/ -gi aitlik eki: içindegi (141a/11), ḳolındaġı (151b/06).

b. Sadece yuvarlak vokalli şekilleri kullanılan ekler:

1. Fiilden isim yapma eki -ġu: kayġu (142a/01).
2. Fiilden isim yapma eki -uḳ: yaruḳ (154b/10).
3. Fiilden fiil yapma (faktitif) eki -ġur/-gür: yetgürse (141a/11), ḳayġurup (145a/09).
4. Fiilden fiil yapma (faktitif) eki -dur/-dür, -tur/-tür: yetgürdi (139a/06), ḳoydurup (141a/09), olturup (144a/04), oydurma (151a/04), érkeştürüp (155a/08). Metnimizde -dur, -dür fiilden fiil yapma eki istisna olarak bir sözcükte düz vokalli biçimiyle kullanılmıştır: yaldırap (154b/10).
5. Fiilden fiil yapma (faktitif) eki -güz: kirgüzüp (149a/03).
6. Zarf-fiil eki -günçe: ölgünçe (146a/06).
7. Emir teklik 3.şahıs eki -sun/-sün: solmasun (145a/02), gülmesün (145a/02).
8. Soru eki mu/mü: perī müdür (139b/05), cān mudur (139b/06). Metnimizde bir örnekte düz ünlülü soru eki görülmektedir: bar mı (146a/08).

3.1.2.1.3. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde bu iki ünlüden birinin düşerek tek bir kelime oluşturmasına *ünlü birleşmesi* adı verilir. Metnimizdeki ünlü birleşmesi örneklerinden bazıları şunlardır: neçük < ne + çe + ök (154a/07), nerse < ne + erse (153b/08) , şul < uş + ol (144a/05)

3.1.2.1.4. Ünlü Düşmesi

En az iki heceli bir sözcük ek aldığında orta hece ünlüsü düşme eğilimi göstermektedir: baġrım (163/03), köñlüm (146b/08), siñlisi (162b/01), yügrüp (161a/01).

3.1.2.1.5. Ünlü Türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazan birbirleriyle doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ilave bir ses alırlar. Bu hadiseye ses türemesi denir.[8] Kitab-ı Köroğlu metninde ünlü türemesi örneklerinden bazıları şunlardır: saçadı (159a/09), soradı (156b/05).

[8] [8] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.51

3.1.2.2. Ünsüzler

3.1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

3.1.2.2.1.1. b > m değişmesi

Eski Türkçeden beri, içinde n ve ñ seslerinin bulunduğu kelime başı b sesleri m'ye çevrilmektedir. Çağatay Türkçesinde de bu kaide devam etmiştir. Kitab-ı Köroğlu metninde b > m değişikliğine örnek teşkil edecek sözcükler şunlardır: men (139b/10), munça (141a/05), mundın (142b/10), minip (151b/04), munda (160a/02). Bunlara ek olarak, içinde n ve ñ bulunmamasına rağmen b > m değişikliğine bir örnek bulunmaktadır: miz (147a/07)

3.1.2.2.1.2. b > v, y değişmesi

Eski Türkçede kelime başındaki b sesi Çağatay Türkçesinde Oğuz Türkçesinin etkisiyle bazı kelimelerde v veya y olmuştur: bar > var (155b/09)

3.1.2.2.1.3. d > y değişmesi

Eski Türkçede kelime ortası ve sonunda yer alan d sesi Çağatay Türkçesinde tamamen y'ye dönmüştür: ḳod- > ḳoy- ḳoydurma (141a/05), adır- > ayır- ayrıldım (143b/10), ḳadgu > ḳayġu (146b/09), bod > boy boyuñnan (157a/05), adaḳ > ayaḳ (161a/01)

3.1.2.2.1.4. ġ/g > v değişmesi

Orta hecede bulunan ġ/g sesleri Çağatay Türkçesinde sızıcılaşarak v'ye dönüşmektedir: ikegü > ikev ikevi (143a/02), taġ > tav Ḳaratavın (153a/07).

3.1.2.2.1.5. ḳ > ġ değişmesi

Metnimizde kelime başındaki ḳ sesinin ġ sesine döndüğü örnekler şunlardır: ġozġaldı (150b/01), Ġır Atı (152a/05).

3.1.2.2.1.6. ḳ > ẖ değişmesi

Eski Türkçedeki ḳ sesinin hırıltılı h'ye (ẖ) dönüştüğü örnekler şunlardır: yıḳıl- > yıẖıl- yıẖılḳanın (141a/01), yaḳşı > yaẖşı (144b/02).

3.1.2.2.1.7. p > f değişmesi

Çağatay Türkçesinin karakteristik özelliklerinden biri olan p > f sızıcılaşmasının metnimizde de örnekleri bulunmaktadır: çolpan > çolfan misl-i çolfān (139b/08), peri > feri ferişte (153a/03).

3.1.2.2.1.8. p > m değişmesi

Metnimizde p > m değişmesinin görüldüğü bir örnek bulunmaktadır: pamuk > mamuk (149a /04).

3.1.2.2.1.9. t > d değişmesi

Çağatay Türkçesinde kelime başındaki t sesleri genellikle korunmakla birlikte kimi sözcüklerde Oğuz Türkçesinin etkisiyle d'ye çevrilmiştir: teg > dek çöp dek (142b/06), taġ > daġ (152a/04).

3.1.2.2.1.10 y > c değişmesi

Metnimizde y > c değişmesinin görüldüğü örnekler şunlardır: yönel- > cönel- cöneldim (148a/07), yular > cılav (159a/06)

3.1.2.2.1.11. z > s değişmesi

Çağatay Türkçesinin karakteristik özelliklerinden biri de geniş zaman kipinin olumsuzu olan -maz/ -mez ekinin -mas/ -mes biçiminde kullanılmasıdır: bilmes érdi (142b/03), bolmas (149a/08)

3.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

3.1.2.2.2.1. b düşmesi

Batı Türkçesinde düşen kelime başı b sesi Doğu Türkçesinde ve metnimizde muhafaza edilmektedir. Kelime sonundaki b sesinin ise düştüğü görülmektedir: sub > su (148a/01).

3.1.2.2.2.2. ġ/g düşmesi

Çağatay Türkçesinin klasik dönemi sonrasında kelime sonu ġ/g sesi düşme eğilimi gösterir. Metnimizde tesadüf edilen örnekler şunlardır: ḳulġak > ḳulaḳ (155b/05), -lıġ/-lig > -lı/-li türli türli (139a/05).

3.1.2.2.2.3. r düşmesi

Eski Türkçeden beri r sesi titrek bir ses olduğu için düşme temayülündedir. r düşmesinin metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: birlen > bilen (141a/05), erken > éken (140b/01).

3.1.2.2.3. Ünsüz Türemesi

3.1.2.2.3.1. n türemesi

3.şahıs iyelik eklerinden sonra çekim eki geldiğinde türeyen zamir n'si Çağatay Türkçesinde görülmemektedir. Ancak metnimizde kimi yerlerde zamir n'sinin türediği görülür: tüşinde (139a/10), içinde (152b/09).

3.1.2.2.3.2. y türemesi

dā'im > dāyim, ıġla- >yıġla- yıġlar men (154b/02)

3.1.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

heme > hemme (141b/10)

3.1.2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimede bazan yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sesten birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir.[9] Metnimizde ünsüz uyumu sağlanmakla birlikte yer yer bu uyumun bozulduğu da göze çarpmaktadır: yigitdür (141b/05), yurtdın (142a/01), vaḳtda (160b/09).

3.1.2.2.6. Göçüşme (Metatez)

Bir kelime içinde iki sesin yer değiştirmesine metatez denir. Özellikle ağızlarda meydana gelen metatez hadisesine metnimizden örnekler şunlardır: ḳafl > ḳalf ḳalfını (154b/01), aylan- > aynal- aynalıp (147b/05).

3.1.2.2.7. Hece Düşmesi (Haploloji)

Bir gramer birliğinde arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazan eridiği, düştüğü görülür. Böylece o iki hece bir hece hāline gelir.[10]

[9] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.52
[10] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.52

Kitāb-ı Köroğlu'nda hece düşmesinin tek örneği -tur/ -dur yardımcı fiilinin üçüncü tekil şahıs çekiminde (-turur/ -durur) son hecenin düşmesiyle meydana gelir: yigitdür (141b/05), yoktur (143b/02).

3.1.3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1.3.1. İsim

3.1.3.1.1. Çokluk Eki

Türkçedeki genel çokluk eki -lar/-ler Çağatay Türkçesinde de devam etmektedir: libāslar (142a/05), perīler (142a/10).

3.1.3.1.2. İyelik Ekleri

Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir. Dolayısıyla getirildikleri adların dışında fakat o adlara ait olan, o adların malı sayılan nesneleri şahıs olarak gösteren eklerdir.[11] İsim tamlamalarında tamlanan, iyelik eki aldığı için "tamlanan eki" olarak da bilinir.

Teklik 1.şahıs iyelik eki -m iyelik eki ünlüyle biten kelimeler

Çağatay Türkçesinde teklik 1.şahıs den sonra -m, ünsüzle biten kelimelerden sonra ise yardımcı ses + m eki getirilerek yapılmıştır. Bu ek çoğunlukla düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaktadır: günāhım (143a/08), köñlüm (144a/02), sözlerim (147a/11), yurtum (152b/10).

Teklik 2.şahıs iyelik eki -ñ

Çağatay Türkçesinde teklik 2.şahıs iyelik eki ünlüyle biten kelimelerden sonra -ñ, ünsüzle biten kelimelerden sonra ise yardımcı ses + ñ eki getirilerek yapılmıştır. Bu ek çoğunlukla düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaktadır: āhıñ (141a/11), ḳulaġıñnı (145b/10), oyuñnan (156b/11), öyüñni (157b/01).

Teklik 3.şahıs iyelik eki -ı/ -i, -sı/ -si

Çağatay Türkçesinde teklik 3.şahıs iyelik eki ünlüyle biten kelimelerden sonra -sı/-si, ünsüzle biten kelimelerden sonra ise -ı/ -i eki getirilerek yapılmıştır. Bu ek

[11] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009. s.259

çoğunlukla düz ünlülüdür: ḥūrīsi (139b/10), atası (147b/07), köñli (148a/02), , revāsını (151a/01), yaḫşısın (158b/01)

Çokluk 1.şahıs iyelik eki -mız/ -miz

Çağatay Türkçesinde çokluk 1.şahıs iyelik eki ünlüyle biten kelimelerden sonra -mız/ -miz, ünsüzle biten kelimelerden sonra ise -ımız/ -imiz eki getirilerek yapılmıştır. Bu ek çoğunlukla düz ünlülüdür: başımızdın (147b/11), cānımız (159b/06), dinimizge (162a/02).

Çokluk 2.şahıs iyelik eki -ñız/ -ñiz

Çağatay Türkçesinde çokluk 2.şahıs iyelik eki ünlüyle biten kelimelerden sonra -ñız/ -ñiz, ünsüzle biten kelimelerden sonra ise -ıñız/ -iñiz eki getirilerek yapılmıştır. Bu ek çoğunlukla düz ünlülüdür: hemşīrenizni (140b/05).

Çokluk 3.şahıs iyelik eki -ları/ -leri

Çağatay Türkçesinde çokluk 3.şahıs iyelik eki -ları/ -leri şeklindedir. Bu ek çoğunlukla düz ünlülüdür: libāsları (144a/07), tişleri (145a/04).

3.1.3.1.3. İsimlerde Tamlama

İki veya daha fazla ismin anlamca ilgi kurarak bir araya geldiği kelime gruplarına isim tamlaması denir. İsim tamlamaları tamlayan ve tamlanandan oluşur. Arada ilgi durum ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir isim tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları *belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, zincirleme ad tamlaması* olmak üzere üç gruba ayrılır.[12]

3.1.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayan ilgi hāli eki, tamlanan ise iyelik eki alır: anıñ derdi (140a/03), dervāzanıñ ḳaflını (154a/06), yigitniñ yaḫşısını (159b/10), ‘Avażnıñ başıġa (161a/11).

3.1.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanın ek almadığı, tamlananın 3.şahıs iyelik eki aldığı isim tamlamalarıdır. vasl subhı (143a/10), hiçrān ḳışları (143b/07), ‘ışk otı (145a/07).

[12] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s.270.

3.1.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Bir isim tamlamasının bir başka isimle ilgi kurarak oluşturduğu kelime grubudur. Metnimizin çalışmamıza konu olan bölümünde zincirleme isim tamlamasına tesadüf edilmemiştir.

3.1.3.1.4. İsim Çekim Ekleri

İsimler, cümle içerisinde diğer unsurlarla birlikte yer alırken çeşitli çekimlere girerler. İsim çekim ekleri şunlardır: Yalın (nominatif) hāl, ilgi (genitif) hāli, yükleme (akkuzatif) hāli, yönelme (datif) hāli, , bulunma (lokatif) hāli, ayrılma (ablatif) hāli, vasıta (instrumental) hāli, eşitlik (ekvatif) hāli, yön gösterme (direktif) hāli.

3.1.3.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl

İsim, çekim eki almamış bir biçimdedir: yenge (140b/03), derd (141a/03), perde (143a/10), şeker (145b/08), dünyā (162b/05).

3.1.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli

İsmin bir başka isimle ilgisi olduğunu gösteren hāldir. Çağatay Türkçesinde -nıñ/ -niñ, nadiren -nuñ/ -nün, bazen de -nı/ -ni olarak karşımıza çıkmaktadır: eliñ (140a/02), anıñ (140a/03), unuñ (140a/08), Safder Şāhnıñ (141b/07), güllerniñ (161b/06), nasīhatlarnı (162a/03), mürüvvetni (162b/02).

3.1.3.1.4.3. Yükleme (Akkuzatif) Hâli

Eski Türkçede zamirlerden sonra gelen -nı/ -ni akkuzatif eki Çağatay Türkçesinde bütün isimlere getirilmiştir. Kimi yerlerde ise -n, -ı/ -i ve -dı/ di şekilleri görülmektedir: vaḳʿalarnı (150a/05), zehriñni (161a/11), köziñi (140b/11), rāstın (141a/09), oġlandı (150a/09).

3.1.3.1.4.4. Yönelme (Datif) Hâli

Yönelme eki -ġa/ -ge, bazen -a/ -e, nadiren de -ḳa şeklindedir: dév-zādġa (143a/05), yeryüzige (161b/09), dosta (141a/04), yurtḳa (141b/10).

3.1.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli

Bulunma eki -da/ -de biçimindedir. Sert ünsüzlerden sonra da aynı biçimde olduğu görülür: tüşimde (140a/09), ḳaşımda (143b/02), ḳayda (144b/04), keçede (145a/01),vaḳtda (160b/09).

3.1.3.1.4.6. Ayrılma (Ablatif) Hâli

Ayrılma eki umumiyetle -dın/ din, bazen de -dan/ -den şeklindedir: altundın (157a/04), yanıdın (157b/10), közdin (159a/09), belidin (160b/03), yüziden (156b/01), Çembilden (157a/05).

3.1.3.1.4.7. Vasıta (İnstrümental) Hâli

Vasıta eki -n olmakla birlikte kimi zaman da -nan biçimine tesadüf edilmiştir: birlen (146a/10), bilen (153a/09), yaşımnan (145b/09), başımnan (145b/10).

3.1.3.1.4.8. Eşitlik (Ekvatif) Hâli

Eşitlik eki -ça/ -çe olmakla birlikte -day/ -dey ekine de rastlanır: munça (141a/05), barçası (144b/03), ölgünçe (143b/11), munday (155a/03), bingendey (153a/07).

3.1.3.1.4.9. Yön Gösterme (Direktif) Hâli

Metnimizin incelememize konu olan kısmında yön gösterme eklerinden yalnızca -geri, -ḳarı eklerine tesadüf edilmiştir: içgeri (149a/03), dışḳarıda (155a/09).

3.1.3.1.5. Sayı İsimleri

Kitāb-ı Köroğlu'nun incelediğimiz kısmında görülen sayı isimleri şunlardır: bir (145a/01), iki (142a/06), üç (149b/01), tört (142b/05), béş altı (151a/04), yetti (141b/10), sekiz (153a/11), toḳuz (155a/07), on (141b/08), on bir (145b/09), on iki (139a/07), on tört

(143b/01), on beşge (154b/06), otuz iki (162a/11), ḳırḳ (142b/11), ḳırḳ bir (142b/07), toḳsan (159b/09), yüz (140a/02), tört yüz (160b/09).

3.1.3.1.6. Aitlik Eki -ġı/ gi

Eklendiği kelimeye aitlik anlamı katar: içindegi (141a/11), ḳolındağı (151b/06).

3.1.3.1.7. İsim Yapım Ekleri

3.1.3.1.7.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

-an: Eski Türkçe döneminde çokluk eki olarak kullanılan bu ek Eski Türkçe döneminden sonra çokluk işlevini yitirip kalıplaşarak birkaç kelimede karşımıza çıkmaktadır. En bilinen örneği metnimizde yer alır: oġlan (139b/03).

-çı/ çi: Türkçedeki en işlek eklerimizden biridir. Meslek ve meşguliyet isimleri yapar. aytmaḳçı (145b/01), tilçisi (155b/06).

-daş: Mensubiyet, eşlik, ortaklık ifade eden bu ekin metnimizde bir örneği vardır: ḳarındaş (142b/02).

-ge: Eklendiği kelimeye dışındalık anlamı katar: özge (141a/09).

-lı/ -li: Sahiplik ve mensubiyet ifade eden bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: heybetli (148b/01), ḳabzalı (152b/04), ḳudratlı (154b/02), körkli (155a/03). Bir örnekte düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülür: közlü (157a/11).

-lık/ -lik; -luḳ/ -lük: Türkçedeki en işlek eklerimizden biridir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır: ḫanlıḳnı (141b711), musulmāncılıḳ (142a/05), yigitlik (146a/11), musāfırlıḳ (158a/11). Bir örnekte sedalı ünsüz kullanılmıştır: otluġ (141a/11).

-raḳ: Karşılaştırma ifade eder: érteraḳ (154a/06).

-sız/ -siz: Sahiplik ifade eden -lı/ li ekinin olumsuzudur. Metnimizde düz ünlülü şekilleri mevcuttur: susız (148a/01), sansız (158b/02).

3.1.3.1.7.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-aġ/ -aḳ: Fiilin etkisinde kalan nesne isimleri üretir: soraġ (156b/05), ḳucaḳlap (156a/11), ḳorḳaġ (159a/10), duraḳ (159a/10).

-ġu: Sadece yuvarlak ünlülü şekli vardır: ḳayġu (142a/01).

-ḳ/ -k: En işlek fiilden isim yapma eklerimizden biridir. Ekten önce gelen yardımcı ses düz veya yuvarlak olabilmektedir: yaruḳ (154b/10), köyük (161a/09), tirik (163a/01).

-m: Fiillere eklenerek yapılan iş veya durumla ilgili isimler üretir: ölümge (162a/04).

-mak/ -mek: En çok kullanılan fiilden isim yapma eklerinden biridir. Hareket isimleri yapar: ḳılmaḳçı (149a/05), kirmekge (154b/03), bermek bolup (157b/09).

-ş: hareket ve iş isimleri yapar: yürüşleri (159b/03).

-z: Kalıplaşmış olarak bazı kelimelerde karşımıza çıkar: köz (145b/03).

3.1.3.2. Sıfat

Türkiye Türkçesinde çok geniş bir yeri olan sıfatlar, adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlerdir.[13] Şu halde sıfatlar tek başlarına kullanılamaz, mutlaka bir isimden önce gelmelidir. Sıfatlar *niteleme* ve *belirtme* sıfatları olmak üzere iki gruba ayrılırlar:

3.1.3.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerden önce gelerek onların çeşitli vasıflarını niteler: ḳapḳara tirge (143b/05), şeker sözünni (145b/08), kiçik ḳaçuḳ ḳatıdın (161b/05), tāze gül (161b/06).

3.1.3.2.2. Belirtme Sıfatları

Nesnleri vasıflandırmadan işaret, sayı, soru ve belirsizlik bakımından belirtir.

3.1.3.2.2.1. İşaret Sıfatları

Nesnelerin yerlerini işaret eden sıfatlardır. Metnimizdeki sıfatlar şu şekildedir: bu, bul,bul, oşbu, oşol. bu yerge (139b/07), bul derdime (140a/03), oşol oġlan (140a/09), oşbu ḫāliñ (141a/09), bul Şirin (141b/03), ul yigit (141b/05).

3.1.3.2.2.2. Sayı Sıfatları

Nesneleri sayı yoluyla belirten sıfatlardır: on iki tūs (139a/07), yüz yaşını (140a/02), iki ʿāşıḳ (142a/06), ḳırḳ bir mertebe (142b/07), on tört yaşımda (143b/01), béş

[13] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s.333.

altı kün (151a/04), ikilençi sözüm (158b/03), toḳsan ḳulı (159b/09), tört yüz cellād (160b/09).

3.1.3.2.2.3. Soru Sıfatları

Varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır: ne yerniñ perīsi (139b/09), ḳaysı éliñ merdi (140a/02), ne yerde (158b/01).

3.1.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Varlıkları belirsiz olarak bildiren sıfatlardır: hiç kim (142a/10), her yandın (142b/02), bir neçe (145a/11).

3.1.3.3. Zarf

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir.[14] Zarflar işlevleri bakımından *zaman zarfları, yer-yön zarfları, tarz zarfları, miktar zarfları* ve *soru zarfları* olmak üzere beş gruba ayrılırlar.

3.1.3.3.1. Zaman Zarfları

"Ne zaman?" sorusuna yanıt veren zarflardır: soñ (139b/01), bu kün (145a/05), tā ölgünçe (146a/06), émdi (148a/06), érteraḳ (154a/06), ḳırḳ kün ḳırḳ keçe (162a/06).

3.1.3.3.2. Yer-Yön Zarfları

Fiilin yönünü belirten yer-yön zarflarının metnimizdeki örneği şudur: içgeri (149a/03).

3.1.3.3.3. Tarz Zarfları

Zarfların büyük bir kısmını oluşturan ve fiillerin durumunu, niteliğini bildiren tarz zarflarının metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: āheste āheste (139a/08), miśl-i ölüg (140b/04), zār zār (144a/04), nāgāh (147b/04), yél dék (148b/08).

3.1.3.3.4. Miktar Zarfları

"Ne kadar?" sorusuna yanıt veren zarflardır: köp (143b/09), köpdin köp (158a/03).

[14] Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.451

3.1.3.3.5. Soru Zarfları

Fiilleri soru yoluyla bildiren soru zarflarının metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: ḳaydın (139b/07), ḳayda (144a/03), neçük (150b/03), ne ḳılsa (158a/09).-

3.1.3.4. Zamir

Zamirler ismin yerini tutan, tek başlarına bir anlam ifade etmeyen kelimelerdir. Zamirler işlevleri bakımından *şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, belirsizlik zamirleri, soru zamirleri, bağlama zamirleri* olmak üzere altı gruba ayrılır.

3.1.3.4.1. Şahıs Zamirleri

Kişi isimlerinin yerini tutar.

***Teklik 1.şahıs zamiri*:** men (151a/06), mén (140a/01).

meniñ (139b/03), meni (139b/07), mende (140a/09), mendey (156b/10), menday (157a/05), maña (157a/06).

***Teklik 2.şahıs zamiri*:** sen (146a/06), sén (146a/07).

séndin (141b/02), seni (146a/02), seniñkidür (146a/10), sendin (155b/02), saña (157a/07).

Teklik 3.şahıs zamiri: u (144b/09), ul (139b/07).

anı (139a/03), anıñ (139b/10), unıñ (144b/09), unda (147b/06).

Çokluk 1.şahıs zamiri: biz (144b/10).

bizniñ (140a/04), bizge (143b/08), biziñ (146a/07), bizni (148b/03).

Çokluk 2.şahıs zamiri: siz (140a/11).

sizge (141b/04), sizler (144b/10).

Çokluk 3.şahıs zamiri: alar (144b/10).

alarnıñ (142b/03), alarnı (158a/04).

3.1.3.4.2. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük zamirleri “asıl, öz” mānālarına gelen isimlerin iyelik eki almış şekillerinden ibarettir. İyelik eki alarak teklik ve çokluk birinci, ikinci, üçüncü şahısların

özlerini, asıllarını, kendilerini ifade eder, böylece zamir olarak şahısları temsil ederler.[15] Türkiye Türkçesinde dönüşlülük zamiri "kendi" kelimesi iken metnimizde çoğunlukla *öz* kelimesi kullanılmıştır: öz (141b/02), özige (139b/02), özi (139b/09), öziñi (140b/11), özümni (144a/10). "kendi" dönüşlülük zamirine metnimizde yalnızca bir yerde tesadüf edilmiştir: kendi (159a/08).

3.1.3.4.3. İşaret Zamirleri

Nesneleri işaret ederek, göstererek karşılayan zamirlerdir. Metnimizdeki işaret zamirleri şunlardır:

bu: bu (143a/11), bunı (143a/06), munı (155a/02), munıñ (161b/10), munda (139b/11), mundın (142b/10).

bul: bul (139a/08).

şul: şul (147a/11).

ul: anı (149a/10), andaġ (142a/08).

bular: bular (161b/08).

3.1.3.4.4. Belirsizlik Zamirleri

Belirsizlik zamirleri nesne ve kişi isimlerinin yerini belirsiz bir şekilde tutarlar. Metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: hiç kim (142a/10), bir neçeler (144b/05), heçkim (145a/03), her kim (146b/11), her neçe (149b/06), barça (161b/08).

3.1.3.4.5. Soru Zamirleri

Soru zamirleri nesne ve kişi isimlerinin yerini soru yoluyla tutar: kim (143a/10), kimdür (139b/04), kimleri (144b/06), né (143a/11), ḳayda (144a/03), ḳanday (156a/05).

3.1.3.4.6. Bağlama Zamirleri

Bu zamir bir kelimeyi, bir kelime gurubunu, bir cümleyi bir kelimeye, bir cümleye bir temsil ifadesi içinde bağlayan kelimedir. Türkçede bir tek bağlama zamiri vardır: *kim*.[16] Metnimizde bağlama zamiri olarak Türkçe *kim* ve Farsça *ki* kullanılmıştır: El-ḳıṣṣa

[15] Muharrem Ergin, *a.g.e.,* s.272.
[16] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.280

Ṣafder Ṣāh bu sözlerin kördi-kim anı bir yerde baġlı turdılar. (139a/03), ul yigit ki sizge mihmān bolup kélipdür elbette ul yigit bul ḳıznıñ tüşinde körgen yigitdür (141b/04).

3.1.3.5. Edat

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hākim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir.[17] Edatlar ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları olmak üzere üç gruba ayrılırlar:

3.1.3.5.1. Ünlem Edatları

Duyguları ve heyecanı dile getirmek için tabiattaki seslerin taklit edilmesiyle oluşan kelimelerdir: āh (139b/01), yā (141b/02), ayā (145a/03), ey (161a/05).

3.1.3.5.2. Bağlama Edatları

Kelimeleri veya cümleleri anlam bakımından birbirine bağlayan edatlardır: kim 8139a/03), birlen (139a/07), dek (140a/05), ki (140b/05), bile (141a/03), zīrā ki (141b/05), émdi (142a/07), ammā (142a/10), līkin (142b/03), birle (143a/02), kin (148b/11), bilen (149a/10), yana (150b/05), gāhī (153a/02), gūyā ki (154b/09), veyā (158a/06), belki (162a/05), eger (162a/07).

3.1.3.5.3. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek o isimle anlam kazanabilen kelimelerdir.

3.1.3.5.3.1. Kullanışlarına Göre Son Çekim Edatları

Yalın hāl ile birleşenler: bile (141a/03), dék (141a/07), birle (142a/01), bilen (150a/10), dek (142b/06), dép (150a/03), içün (161b/11).

Ayrılma hāli ile birleşenler: soñ (139b/01), beri (155a/04), özge (156a/10).

3.1.3.5.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları

Vasıta ve beraberlik edatları: bile (141a/03), birle (142a/01), bilen (150a/10).

Sebep edatları: dép (150a/03), üçün (150b/02), içün (156b/09).

[17] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.* s.1052.

Benzerlik edatları: dék (140a/05), dek (142b/06).

Başkalık edatları: özge (156a/10).

Miktar edatları: mıḳdar (139a/09).

Zaman edatları: soñ (139b/01), beri (155a/04).

3.1.3.6. Fiil

3.1.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

3.1.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

İsim kök veya gövdelerinden fiil yapan eklerdir.

-a/-e: İşlek olmayan bir ektir. Metnimizde birkaç örnekte karşımıza çıkar: tile- (139a/04), oyna- (144b/02).

-ġay: Metnimizdeki tek örneği: sarġay- (141a/07).

-la/-le: Oldukça işlek olan bu ek her çeşit isme eklenerek fiiller üretir: uşla- (146a/04), tişle- (146a/04), ḳışla- (146a/05), taşlasam (147a/11), izle- (151a/01), sözle- (152b/07).

3.1.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Fiil kök veya gövdelerinden fiil yapan eklerdir.

-a/-e: İşlek olmayan bir ektir: yana- (153a/08), öre- (154a/05), sora- (156b/05).

-dır/ -dur / -dür; -tur/ -tür: En işlek ettirgenlik eklerindedir. Oldurma ve yaptırma ifade eder: yaldır- (154b/10), ḳoydur- (141a/05), tizdür- (141b/11), oltur- (144a/04), érkeştür- (155a/08).

-gür: Ettirgenlik ekidir: yetgür- (139a/06), dégür- (142a/02).

-güz: Ettirgenlik ekidir: kirgüz- (149a/03).

-l: Pasiflik ve meçhullük bildiren asıl fiilden fiil yapma ekidir. Ünsüzle biten fiil kök veya gövdelerinden sonra getirilir: buzul- (144a/02), ézil- (146b/03), yırtıl- (160a/01), ayrıl- (163a705).

-ma/-me: En işlek fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Eklendiği kelimeye olumsuzluk anlamı kazandırır: aytalma- (141b/01), kalma- (142a/10), bildürme- (142b07), bilme-

(143a/11), bolma- (143b/07), barma- (144b/01), solma- (145a/02), külme- (145a/02), tapma- (145b/09), cıdalma- (149a/02), köterelme- (161b/02).

-n: En işlek fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Dönüşlülük ifade eder. ünlü ve l ünsüzü ile biten fiil kök veya gövdelerinden sonra getirilir: aylan- (157a/03), talan- (159b/04), yun- (159b/07), körün- (162b/07).

-r: İşlek bir ettirgenlik ekidir: koşur- (157b/11).

-se: İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Metnimizdeki tek örneği: körset- (156a/02).

-ş: En işlek fiilden fiil yapma eklerinden biridir. İşteşlik ekidir. Ortaklaşa ve karşılıklı yapma bildirir: ḳuruş- (139a/05), soruş- (150a/10), sözleş- (155a/05), tırmalaş- (161a/02).

-t: Yaygın olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Ettirgenlik ekidir: tütet- (143a/04), oynat- (151b/05), ḳaynat- (151b/05).

-y: İşlek olmayan bir ektir. Eski Türkçedeki d sesinin akıcılaşması ile oluşmuştur. Metnimizdeki tek örneği: ḳoy- (141a/05).

3.1.3.6.2. Fiil Çekimi

3.1.3.6.2.1. Şahıs Ekleri

Fiillere eklenen şekil ve zaman eklerinden sonra gelip o fiilin hangi şahıs tarafından gerçekleştirildiğini gösterirler. Türkçede üç tip şahıs eki vardır: birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri, ikinci tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri, üçüncü tip (emir kipindeki) şahıs ekleri.

3.1.3.6.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: mén/men: kele mén (154b/03), körer men (140b/11).

Teklik 2.şahıs: sén: işene sén (156a/06).

Teklik 3.şahıs: eksiz: aytur (145a/06), kelür (151a/07).

Çokluk 1.şahıs: miz: koşulur miz (147a/07).

Çokluk 2.şahıs: siz: körsetip siz (161a/10).

Çokluk 3.şahıs: -lar/ -ler: ḳılur érdiler (162a/09).

3.1.3.6.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: -m: taşlasam (147a/11), töktim (148b/10), çırmadım (161a/09).

Teklik 2.şahıs: -ñ: saldıñ (157b/02), ḳılsañ (157b/04).

Teklik 3.şahıs: eksiz: soradı (141b/02), baḳsa (144b/06).

Çokluk 1.şahıs: -ḳ/-k: Metnimizin incelenen bölümünde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2.şahıs: -ñız/ ñiz: bilmeseñiz (144b/10).

Çokluk 3.şahıs: -lar/ -ler: yıġladılar, keter érdiler (14b/03).

3.1.3.6.2.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir kipindeki şahıs ekleri "Emir Kipleri" bölümünde ele alınacaktır.

3.1.3.6.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Fiillerdeki şekil ve zaman ekleri, bir hareketin, bir oluş ve kılışın ne zaman ve nasıl ortaya çıktığını bildiren eklerdir.[18]

Türkçede şekil ve zaman ekleri bildirme (haber) kipleri ve tasarlama(dilek) kipleri olmak üzere iki çeşittir:

3.1.3.6.2.2.1. Bildirme (Haber) Ekleri

3.1.3.6.2.2.1.1. Geniş Zaman Eki

Fiildeki oluş ve kılışın daima yapıldığını bildirir. Metnimizdeki geniş zaman kipi ekleri -r, -er, -ir, -ur/ -ür şeklindedir: yıġlar men (154b/02), körer sen (155b/11), işenir (161a/07), ḳılurlar (142a/08), bilür men (145a/08).

Geniş zaman kipinin olumsuzu -mas/ -mes ekleri ile yapılmaktadır: yémes men (149b/02).

3.1.3.6.2.2.1.2. Şimdiki Zaman Eki

Fiildeki oluş ve kılışın şimdiki zamanda ortaya çıktığını ve devam etmekte olduğunu bildirir. Fiil kök veya gövdelerine -a/ -e, -y + -dur/ -dür eklerinin getirilmesi suretiyle yapılır: bilmeydür (144b/04), bilinmeydür (153b/08), soraydur (158a/08).

[18] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 26

Şimdiki zamanın olumsuz çekiminde -may/ -mey ekinden sonra kimi zaman şahıs zamiri de gelebilmektedir: bilelmey-men (143a/08).

3.1.3.6.2.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman Eki

Fiildeki oluş ve kılışın şimdiki zamandan önce tamamlandığını ve konuşan kişinin buna tanık olduğunu gösterir. Görülen geçmiş zaman kipi fiil kök veya gövdelerine -dı/ -di, -du/ -dü; -tı/ -ti, -tu/ -tü eklerinden sonra iyelik kökenli şahıs eklerinin getirilmesi suretiyle yapılır: saldıñ (157b/03), ézildi (144a/02), ḳurudum (157b/05), bolduḳ (159b/06), kördüm (157b/06), yattı (140b/04), ḳoştılar (149b/11).

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu kip ekinden önce -ma/ -me eki getirilerek yapılır: tapmadım (145b/09), tanmadı (156a/10).

3.1.3.6.2.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Fiildeki oluş ve kılışın şimdiki zamandan önce tamamlandığını ancak konuşan kişinin buna tanık olmadığını gösterir.

Çağatay Türkçesinde üç tip öğrenilen geçmiş zaman kipi vardır:

I.tip öğrenilen geçmiş zaman: Fiil kök veya gövdelerine -mış/ -miş eklerinden sonra şahıs zamiri getirilmesi suretiyle yapılır: zehr etmiş (144b/11), vefāt bolmış (150b/02).

II.tip öğrenilen geçmiş zaman: Fiil kök veya gövdelerine -ġan/ -gen, ḳan/ -ken sıfat fiil eklerinden sonra şahıs zamiri getirilmesi suretiyle yapılır: köygen men (139b/11), kélgen éken (140b/01).

III.tip öğrenilen geçmiş zaman: Fiil kök veya gövdelerine -p ekinden sonra -dur/ dür, -tur/ -tür (nadir olarak durur/ turur) ekleri ile şahıs zamiri getirilmesi suretiyle yapılır: yatıpdur (144a/06), tüşüpdür (144b/02).

3.1.3.6.2.2.1.5. Gelecek Zaman Eki

Fiildeki oluş ve kılışın henüz gerçekleşmediğini ancak gerçekleşeceğini gösterir. Fiil kök veya gövdelerine -ġay/ -gey ekinden sonra şahıs zamiri getirilmek suretiyle yapılır: bergey (157b/04), kirgey (162a/02).

Çağatay Türkçesinde gelecek zaman ifade eden bir kip daha vardır. -ġu/ -gü ekinden sonra iyelik eki getirilerek yapılır: oḳuġun (157b/01).

3.1.3.6.2.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri

Tasarlama kiplerinde ise zaman ifadesi yoktur. Bu kipleri yapan şekil ekleri yalnız birtakım şekiller ifade ederler. Bu şekiller de tasarlamanın şart, istek, gereklilik veya emir şeklinde ortaya çıktığını gösterir.[19]

3.1.3.6.2.2.2.1. Emir Kipi

Fiildeki hareketi emir şeklinde ifade eder. Emir ekleri her şahısta farklı çekimlenir:

Teklik 1.şahıs eki: -ayın/ -eyin, -ayım/ -ay: ḳılayın (141a/09), bereyin (158b/06), taḳayım (157a/04), ḳurbān bolay (139b/04).

Teklik 2.şahıs eki: eksiz, -ġıl/ -gil, -ġın/ -gin: berme (151a/03), uşlaġıl (146a/04), çıḳarmaġıl (161a/02), tişlegil (146a/04), ḳucaḳlaġın (146b/01), yörmegin (150b/09).

Teklik 3.şahıs eki: -sun/ -sün: solmasun (145a/02), külmesün (145a/02).

Çokluk 1.şahıs eki -alük: ḳılalük (162a/01).

Çokluk 2.şahıs eki: -ñ, -ñız/ -ñiz, -ñızlar/ -ñizler: aytıñ (161b/05), rahm eyleñiz (148a/03), ḳarañızlar (140a/11).

Çokluk 3.şahıs eki: -sunlar/ -sünler: Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

3.1.3.6.2.2.2.2. Şart Kipi

Fiildeki oluş ve kılışı bir şarta bağlayarak ifade eder. Fiillere -sa/ -se ekinden sonra iyelik kökenli şahıs eki getirilir.

Teklik 1.şahıs -sa-m/ -se-m: sorlasam (143b/11), izlesem (144a/01).

Teklik 2.şahıs -sa-ñ/ -se-ñ: ḳabūl ḳılsañ (157b/04), körseñ (149b/08).

Teklik 3.şahıs -sa/ -se: köñlüñ bolsa (146b/08), yetgürse (141a/11), kirmese (162a/07).

Çokluk 1.şahıs -sa-ḳ/ -se-k: Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2.şahıs: -sa-ñız(lar), -se-ñiz(ler): bilmeseñiz (144b/10).

Çokluk 3.şahıs: -sa-lar: Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

[19] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.289.

3.1.3.6.2.2.2.3. İstek Kipi

Fiildeki oluş veya kılışın yapılmasının istendiğini ifade eder. Çağatay Türkçesinde -ġay/ -gey gelecek zaman eki kullanılarak yapılır: kirgey (162a/02). Kimi örneklerde bu ekteki -y sesinin düşerek -ġa/ -ge biçiminde kullanıldığı da görülmektedir: sadaġa sen (140a/06).

3.1.3.6.2.2.2.4. Gereklilik Kipi

Fiildeki oluş veya kılışın yapılması gerektiğini ifade eden kiptir. Çağatay Türkçesinde *kérek* kelimesi kullanılsa da metnimizde gereklilik kipine tesadüf edilmemiştir.

3.1.3.6.3. -é(r)-

İsimlere geldiğinde fiil yapan, fiillere geldiğinde ise birleşik fiil yapan yardımcı fiildir. Eski Türkçede er- biçiminde olan bu yardımcı fiilin Batı Türkçesine geçerken r sesi düşmüş, e>i değişmesiyle ünlü daralmasına uğrayarak i- şeklinde kullanılmıştır. Metnimizde ér-, é-, er- biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde -é(r)- yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiil çekimleri şunlardır:

1.tip öğrenilen geçmiş zamanın teklik 3.şahıs çekimi: érmiş (144b/06).

2.tip öğrenilen geçmiş zamanın teklik 3.şahıs çekimi: éken (140b/01).

Görülen geçmiş zamanın teklik 1.ve 3.şahıs çekimi: érdi (142a/10), édi (162a/05), érdim (148a/04), érdiler (142b/03).

3.1.3.6.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere baş vurulur. Birleşik çekim iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir.[20]

Metnimizde birleşik çekim, basit çekimlerin üzerine é(r)- fiili getirilmesi suretiyle yapılır. Tespit edilen örnekler şunlardır:

[20] Muharrem ergin, *a.g.e.*, s.319

Hikâye

Geniş zamanın hikāyesi: kéter érdiler(142b/03), yalbarur érdi (144a/04), eserdi (148b/08).

Öğrenilen geçmiş zamanın hikāyesi: cāy ḳılıp érdiler (142a/11), taşḳarıġa çıḳıp turup érdi (147b/04), ḳuvanıp édi (162a/05).

Rivayet

Geniş zamanın rivayeti: bar éken (157b/01).

3.1.3.6.5. Fiillerde Soru

Metnimizde soru eki daima yuvarlak ünlülü biçimiyle -mu/ -mü eki ile yapılmaktadır: rāst kéldi mü (143b/07), tapılur mu (144a/01).

3.1.3.6.6. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller bir isim ile yardımcı fiilin veya iki ayrı fiilin birleşmesiyle oluşmaktadır.

3.1.3.6.6.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Bunlar bir ad veya sıfat ile et-, eyle-, yap-, kıl-, ol-, bulun- yardımcı fiillerinin birleşmesinden oluşmuştur. Birleştikleri yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir.[21]

Metnimizde ét-, eyle-, ḳıl-, bol-, bér-, buzul-, öt-,sal-, tile-, ur- yardımcı fiilleri kullanılmıştır. En işlek olanları ise ét-, eyle-, ḳıl-, bol- yardımcı fiilleridir.

ét-: ḳabūl ét- (160a/10).

eyle-: rahm eyle- (144b/01), nihān eyle- (151a/02).

ḳıl-: çāre ḳıl- (141a/09), toy ḳıl- (141b/10).

bol-: ḳurbān bol- (139b/04), revā bol- (143b/07).

bér-: cevāb bér- (158a/04).

buzul-: könlüm buzul- (144a/02).

öt-: āş öt- (142b/07), devrān öt- (149a/08), başdın öt- (150a/05).

sal-: ḳayġu sal- (144b/08), ḳahr sal- (157a/08).

tile-: cevāb tile- (161b/11).

[21] Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.792.

ur-: araz ur- (148a/04), āh ur- (147b/08).

3.1.3.6.6.2. Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri iki fiilin kaynaşmasından oluşmaktadır.. Asıl anlamın olduğu birinci fiil zarf-fiil eki alırken ikinci fiil asıl anlamından uzaklaşarak yardımcı fiil durumunda kullanılır.

Yeterlik fiili, tezlik fiili, süreklik fiil ve *yaklaşma fiili* olmak üzere dört çeşittir:

3.1.3.6.6.2.1. Yeterlik (İktidar) Fiili

Çağatay Türkçesinde yeterlik fiili dört şekilde yapılmaktadır:

Fiil + -a/-e zarf fiil eki + al- yardımcı fiili: ayta'l- (141b/01), cıda'l- (149a/02), tapa'l- (150a/02).

Fiil + -a/-e zarf fiil eki + bil- yardımcı fiili

Fiil + -a/-e zarf fiil eki + bol- yardımcı fiili: sora bol- (153b/11).

Fiil + -sa/-se şarf kipi + bil- yardımcı fiili

3.1.3.6.6.2.2. Tezlik Fiili

Tezlik fiili metnimizde ber- yardımcı fiiliyle yapılmıştır: öte ber- (147b/05), yata ber- (150a/11)

3.1.3.6.6.2.3. Sürerlik Fiili

Sürerlik fiili metnimizde tur-, yat- fiilleri ile yapılmıştır: köre tuġan (148b/11), kéle yatġan (161a/03).

3.1.3.6.6.2.4. Yaklaşma Fiili

yaz- yardımcı fiili ile yapılan yaklaşma fiilinin metnimizdeki tek örneği şudur: çıġa yaz- (156b/09).

3.1.3.6.6.3. Yarı Tasviri Fiil

Yarı tasviri fiiller fiil tabanına -p zarf fiil eki ile yardımcı fiil getirilerek yapılır: berip ḳoy- (147b/03), alıp bar- (155a/06).

3.1.3.6.7. Sıfat-Fiil (Partisip)

Sıfat-fiiller bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak

varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar.[22] Zaman belirtme özelliklerine göre sıfat-fiiller geçmiş, gelecek ve geniş zaman ifade ederler. Metnimizde tespit edebildiğimiz sıfat-fiiller şunlardır:

-ġan/-gen: Geniş zaman ifade eder. ḳoyġan (141a/06), tartġan (143a/10), körgen (139a/10), tüzetgen (142a/09). Bu ekin ünsüz uyumuna girerek -ḳan/-ken biçimlerinin kullanıldığı da görülür: yaratḳan (158a/09), tüşken (151b/07).

-r, -ar/er: Geniş zaman ifade eder. yeter vaḳtda (143b/02), süyer yārim (143b/10).

-mas/-mes: Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil ekidir. revā bolmas ḳayġularnı (144b/08).

-mış/-miş, -muş/-müş: geçmiş zaman ifade eden sıfat-fiildir. bozulmuş resmini (145b/03), bulmuş yer (151a/10).

-ġu/-gü: gelecek zaman sıfat fiilidir, dek edatıyla birlikte kullanılır. ḳılġu dek (154b/10).

3.1.3.6.8. Zarf-Fiil (Gerundium)

Zarf-fiiller, bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler.[23] Metnimizde yespit edebildiğimiz zarf-fiil ekleri şunlardır:

-a/-e: Özellikle tasvirī fiiller yaparken yararlanılır. öte ber- (147b/05), sora bol- (153b/11).

-ġanda/-gende: -dığında/-diğinde anlamını verir. olturġanda (139a/07), ararılġanda (152b/06).

-ġunça/-günçe: -dıkça/-dikçe, -ıncaya/-inceye anlamını verir. ölgünçe (146a/06).

-may/-mey, -mayın/-meyin: -madan/-meden anlamını verir. adalmay (149a/02), tapalmay (150a/02), heç kim tanmay (155a/02), körsetmey (143a/03), sözleşmey (155a/05), tınmayın (163a/09).

[22] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s.909
[23] Zeynep Korkmaz, *a.g.e.,* s.983

-p: En işlek zarf-fiil eklerindendir. uşlap (149a/03), ḳucaḳlap (156a/11), suvarap (160b/10), tilep (139a/04), tilep (161b/11), tırmalaşıp (161a/02), ḳahırlanıp (160a/01), kirip (155a/09), çorçup (140b/04), olturup (144a/04), süzdürüp (141b/11), yetgürüp (142a/02), keydürüp (142a/05).

-ġalı/-geli: éşitgeli (145b/08), köñül bergeli (146a/01).

3.2. METİN

[139a]

(1) Ṣafder dér yürür men közümni yaşlap

Bizniñ élge kéldiñ taḳdīrin başlap

(2) Oynap külüp urgin vaḳtiñni ḫoşlap

Yūsuf-cemāl inim saña yol bolsun

(3) El-ḳıṣṣa Ṣafder Şāh bu sözlerin kördi-kim anı bir yerde baġlı turdılar[24] (4) anda ʿAvaż Ḫandın inisiniñ[25] (?) sorap tilep alıp ordasıġa ʿAvaż (5) oġıldan alıp kélip türli türli żiyāfetler ḳılıp barçası maḥabbat ḳuruşup[26] (6) ʿarāḳ şarāb içip nūş-a-nūş āvāzı taḫt-ı felekge yetgürdi ammā (7) Ṣafder Şāh birlen ʿAvaż ve on iki tüs mey içip olturġanda (8) Şirīn bul kem ékendür dép āheste āheste kerilip ayaḳ basarġa (9) érip meyḫāneniñ téşikdin ḳarap ʿAvaż Ḫandı körüp az mıḳdār (10) uylap uylap kördi-kim ul tüşinde körgen yigitdir anda **[139b]** (1) Şīrīn āh tartıp bī-hūş bolup ʿaḳlı ési ketip ve bir zamāndın soñ (2) özige kélip ordasıña barıp Ṣafder Şāhnı ʿıyālige ḳarap bir neçe sözlerni aytur:

(3) Éşit meniñ iñen sözim

Kem ékendü kélen oġlan

(4) Ḳurbān bolay oña özim

Barıp körçi kimdür kélgen

(5) Yüz givān[27] merd meydān mudur

Perī müdür insān mudur

(6) Bedenimdeki cān mudur

Cāndın ʿazīz kélgen mihmān

(7) Ḳaydın kelmiş bu yerge ul

Ḳısḳanıp meni çün bülbül

[24] Metinde توروبور şeklinde yazılıdır.
[25] Metinde انسى نيك şeklinde yazılıdır
[26] Metinde قورشوب şeklinde yazılıdır.
[27] Metinde كان şeklinde yazılıdır

(8) Yüzleri miśl-i ḳızıl gül

İki közi miśl-i çolfān

(9) Özi ne yerniñ perīsi

(?) érler yaraşı

(10) Men bolay anıñ ḥūrīsi

Cānım bolsun oña ḳurbān

(11) Ḳaydın kelmiş munda barı

Köygen men dék intiẓārı

[140a]

(1) Ögünçe mén ḫıdmatḳārı

Oşol maña bolsun sulṭān

(2) Bilmem ḳaysı éliñ merdi

Yüz yaşını yaşıp kirdi

(3) Zāvātıñız atı anıñ derdi

Bul derdime kéldi dermān

(4) Bir ṭāife sözni sözlep

Bizniñ élini dāim közlep

(5) Méñ dek kelini izlep

Dāred alıp kélmiş cānān

(6) Sen aga sen[28] ʿazīz cānım

Ne yerdin érken mihmānım

(7) Men ḥūrīsi ul sulṭānım

Men bir gövde ul érür cān

[28] Metinde سداغه şeklinde yazılıdır.

(8) Ḳırḳ kündür-dey içimde

Sevdāsı unuñ başımda

(9) Tüne kün körgen tüşimde

Mihmān bolġan oşol oġlan

(10) Sevinci dép sorañızlar

Zülflerini burañızlar

(11) Barıp siz hem ḳarañızlar

Siz hem körüñ émdi bolan

[140b]

(1) Şirīn aytur éşit dādım

Kélgen éken köñül şādım

(2) İki dünyāda murādım

Atı durur Bal ʿAvaż Cān

(3) El-ḳıṣṣa Şirīn yenge saña bu sözlerni éşitip ḳaralġandın yıġlap (4) bī-hūş bolup miśl-i ölüg yıḳılıp yattı anda yengeleri çorçup (5) bir ḫıdmatḳārıdın Ṣafder Şāhġa ḫabar ḳıldı ki hemşīrenizni bītāb (6) bolupdur dép anda Ṣafder Şāh eşitip hūş başdın uçup (7) ve rengi ḳaçıp toġrı kélip siñlisiniñ başında turup Şīrīnġa (8) ḳarap ʿazīz cānını fedā ḳılıp né boldı çırāġım dép Ṣafder Şāh bir söz aydı:

(9) Bu kün saña söz aytur men yüz elvān

Bendedür men mende yokdur hīç fermān

(10) Közin açıp bir bir sözle şirīn cān

Sözle ḥāl-i perīşānıñ nedendür

(11) Aġañ kéldi açġın émdi közüñi

Cānımdın körer men artıḳ öziñi

[141a]

(1) Beyān eyle maña bir bir söziñi

Bī-ḫod bolup yıḫılḳanıñ nedendür

(2) Sildüretip töke birme yaşıñnı

ʿışḳ derdide oyma ḳapaḳ ḳaşıñnı

(3) Sözle baña bes köterip başıñnı

Derd bile körgenleriñ nedendür

(4) ʿazīz cāndın émdi meni toydurma

Dosta düşmen ḳapaġını oydurma

(5) Derdiñ bilen émdi meni koydurma[29]

Munça nālān efġānlarıñ nedendür

(6) Men ḳılur men séñ her ne ḫālıñı

Aḳ yüziñe ḳoyġan ḳara ḫālıñı

(7) Başıñı köterip ingen[30] ḫālıñı

Zaferān dék sarġayġanıñ nedendür

(8) Ne derdiñ bar aytġın bolsa bileyin

Ḥekimlerni yıġıp alıp kéleyin

(9) Özge aġrıḳ bolsa çāre ḳılayın

Rāstın aytġıl uşbu ḫālıñ nedendür

(10) Ṣafder Ṣāh dér éşit méñ dādımnı

Köñlüme sal émdi bu kün ṣādımnı

(11) Ḫudāyım yetgürse bir murādıñnı

İçindegi otluḳ āhıñ nedendür

[29] Metinde كويدورمه şeklinde yazılıdır.

[30] Metinde اينغان şeklinde yazılır.

[141b]

(1) El-farż Ṣafder Ṣāh bu sözlerni aytıp érdi şirīn uyalıp cevāb aytalmadı anda (2) Ṣafder Ṣāhnıñ öz ʿıyālıdın faḥz-ı siper ḳılıp soradı aydı yā mihrbān séndin (3) suālım şul-ki bul şirīn né sebebdin bī-hūş bolup yatıp durur kem né (4) körüp derdi ḳozġaldı dédi anda Ẓʿaīfe Ay aydı ul yigit ki sizge mihmān (5) bolup kélipdür elbette ul yigit bul ḳıznıñ tüşinde körgen yigitdür zīrā (6) ki ul yigit né yañı mey içip olturġanda barıp körüp āh tartıp (7) yıḳılıp yatıpdur dédi anda ḫabar ve yaḫşı tefaḥḥuẓ ḳılıp uylap körse ʿAvaẓ (8) Ḫan siñlisiniñ tüşinde körgen yigit érkendür anda Ṣafder Ṣāh on (9) inisini çaḳrıp ve hemme sige maṣlaḥat ḳılıp oşol yerde kerney surnay ḳoydurup ve (10) yetti keçe ve yetti kündüz toy ḳılıp ve hemme özige tābiʿ yurtḳa ve élātġa at çaptu (11) rup toynı ḳızdurup ve pāyge tizdürüp yal kuyruġın süzdürüp ḫanlıḳnı **[142a]** (1) yurtdın üzdürüp ḳaygu birle dāhimni buzdurup bul toynıñ dañḳını (2) yeryüzige yetgürüp ve hemme ki bārekallāh dégürüp ve ʿAvaẓ Ḫannıñ başıġa tā yetti (3) kün-keçe lʿal-cevāhir ve ṭıllā u nuḳre ṭabaḳlap çapıp ve başıġa zer varaḳlı (4) ṣalā‘ uzatıp[31] ṣalā‘sıñ üstige ṭılla-cıġa sançıp ve belige ṭılla kemer bağlatıp (5) ve üstige yetti ḳat pād-şāhī libāslar keydürüp şirīnni nikāḥ-ı müselmāncılıḳ birle (6) ʿAvaẓ Ḫanġa ḳoşup iki ʿāşıḳ murādıġa yettiler. (7) émdi siz Cānān Perīdin éşitiñ ammā rāviyānlar (8) andaġ rivāyet ḳılurlar kim Köh-i Ḳaf tağınıñ étegide ḳadīmü’l-eyyāmdın turġan (9) şeddād ʿaleyhü’l-la‘nedin dünyāda bihişt tüzetgen érdi ul bāġını atnı irem[32] (10) ḳoyup érdi ammā ul bāġda hīç kim ḳalmaġandın soñ anı kélip perīler (11) cāy ḳılıp érdiler ammā Köroġlı Sulṭānġa Aġa Yūnus Perī oşol **[142b]** (1) irem[33] bāġıdın kélip tégip érdi anda Aġa Yūnus Perīniñ hemme ḫūş bolġan (2) ları[34] ve hemme ḳarındaş siñlileri dāyim her yand[ın] kélip Aġa Yūnus Perīni körüp (3) keter érdiler ve alarnıñ kélip ketgenni başġa kişi bilmes érdi līkin Aġa Yūnus (4) Perīniñ ḫāla beççe siñlisi Cānān Perī dégen ul-hem pertāb çeşmġa perīleriñ (5) başıġı érdi ul Cānān Perī ʿAvaẓ Ḫannı Aġa Yūnus Perīge kélgende üç tört (6) mertebe körüp ʿāşıḳ bolup ʿAvaẓ Ḫannıñ ʿışḳıdın çöp dek bolup ḳaytıp (7) damağıdın aş ötmey ve heç kişige bildürmey ʿAvaẓ Ḫannı her ḳırḳ bir mertebe (8) körüp keter érdi özi köñlide aytur ḫāẓır bolur ʿAvaẓ Ḫan yaş oġlandur (9) bul kette bolsa āḫırı meñi dép yürür érdi ve ammā bul kün Ṣafder Ṣāh ʿAvaẓ (10) Ḫannı toy temāşā birle siñlisige[35] ḳoştı ve mundın Cānān Perīniñ ḫabarı

[31] Metinde اوراتيب şeklinde yazılıdır.
[32] Metinde ارام şeklinde yazılıdır.
[33] Metinde ارام şeklinde yazılıdır.
[34] Metinde بولدانلرى şeklinde yazılıdır.
[35] Metinde سينكلى سى سيكه şeklinde yazılıdır.

yoḳ (11) érdi ammā Cānān Perī ḳadīmki ʻādeti birle baz ḳırḳ künde ʿAvaẕ Ḫannı **[143a]** (1) körgeli kélip ve mundın[36] Şīrīnge ḳoşulġanız[37] bilip ve özige ḳahr ḳılıp (2) tüni ortasıda ʿAvaẕ Ḫan birle Şirīn ikevi ʿıyş ışrat ḳılıp oynap külüp (3) yatıp érdi derḥāl Çānān Perī Şirīnniñ közige sürme-i Süleymānī tartıp körsetmey (4) ve ʿAvaẕ Ḫannıñ burnıġa dārū-yı selmānnı tütetip ve ḫıdmatkārıġa kötertip Mecnūn (5) Kökni bir dév-zādġa kötertip İrem[38] Bāġıġa alıp ketti anda Şīrīn érte birle turup (6) ḥayrān bolup Ḫudā-yı Teʿālāġa münācāt ḳılıp ʿAvaẕ Ḫanı yoḳlap bunı dégen ḳıyāmat (7) boldı dép bir söz aydı

(8) Yüregime saldıñ elemli vāhım
Bilelmey-men nédin köpdür günāhım
(9) Bul öñüm mü yā ki meniñ tüşüm mü
Bul ḳalay kün boldı ḳādir Ḫudāyım
(10) Vaṣl ṣubḥı bu kün maña kün boldı
Közlerimge perde tartġan kim boldı
(11) Öñüm töşüm éginimni bilmedim
Ḳādir Allāh bu né dégen kün boldı

[143b]

(1) Tul atın köterdim on tört yaşımda
Ḳıyāmat sevdālar bardur başımda
(2) Yeter vaḳtda birge yatġan nigārım
Siḥir turup baḳsam yoḳtur ḳaşımda
(3) Anıñ maña émdi zerre sözi yoḳ
Sözi tögül basıp ketgen izi yoḳ
(4) Birge oynap yatġan méñ nigārım
Kimleri yatur barça özi yoḳ

[36] Metinde موندندين şeklinde yazılıdır.
[37] Metinde قوشولقانيز şeklinde yazılıdır.
[38] Metinde ارام şeklinde yazılıdır.

(5) Meni izlep kélip émdi bu yérge

Mecnūn Kökni boyap ḳapḳara tirge

(6) Kimleri barçaları turupdur

Özi bilmem ketti bu kün ne yérge

(7) Revā bolmas maña hiçrān ḳışları

Rāst kéldi mü ġanīmlerin tüşleri

(8) Taḳdīrim yā ki méñ ḳısmatım

Yā boldu mu bizge düşman işleri

(9) Uyḳumdın uyḳanıp turup āh urdum

Başımda köp hiçrān ġamlarnı kördüm

(10) Ḳādir Allāh bunı dégen kün boldı

Süyer yārim dilberimdin ayrıldım

(11) Tā ölgünçe menim sözim sorlasam

ʿışḳı bilen yürek baġrım turlasam

[144a]

(1) Dīvāne dék ketip başġa keleni

Tapılur mu yeryüzini izlesem[39]

(2) Şīrīn aytur yürek baġrım ézildi

Ayrılıp ʿAvaẓdın köñlüm buzuldu

(3) Tünde künde birge yürgen yārimnin

Naṣībesi bilmem ḳayda üzüldi

(4) El-ḳıṣṣa Şirīn bu sözni aytıp tenhā üyde olturup Ḫudā-yı Teʿālāġa zār zār yıġlap yalbarur (5) érdi şul vaḳt yengelerinige yıġladılar dép eşikin açıp kélip ḳarap kördi kim bir (6) Şīrīnniñ özi yıġlap ḳarīb olar ḥāleti ketip bī-ḫod bulup yatıpdur ḳaşındaġı (7) ʿAvaẓ

[39] Metinde ايزلاشم şeklinde yazılıdır.

Ḫannıñ hemme yav yaraġları ve libāsları turupdur özi yoḳdur ammā (8) bul vaḳʿanı körüp ʿAvaẕ Ḫanġa bir belā bolġannı bilip yengesi āheste āheste Ṣafder Ṣāhıñ (9) yanıġa kélip bir söz aydı:

(10) Ġarīb miskīn mest berdir özümni

Seyrġa yaturdı ḳaba felek yüzimni

(11) Taḫt üstinde turġan ʿazīz pād-şāhım

Ḳulaḳ salıp tıñla méñ sözümni

[144b]

(1) Raḥm eyle ger kördin aḳġan yaşıma

Ḥālın sorap kişi barmas ḳaşıġa

(2) Oynap kelüp yatġan yaḫşı begzādge

Kıyāmat dék kün tüşüpdür başımġa

(3) Ecel élgi kelüp yaḳa tutupdur

Dostlarım barçası ḳanlar tolupdur

(4) Oynap kelüp yatġan ʿAvaẕ mihmānıñ

Şirīn hem bilmeydür ḳayda kédüpdür

(5) Bir neçeler söz aytalar düzi yoḳ

Siz bizge éşitmekge sözi yoḳ

(6) Érte birle turup baḳsa Şirīn Çān

Kimleri yatġan érmiş özi yoḳ

(7) Ḳīrga ketgenin bilmes ḳalıpdur

İki közin perde ḳaplap alıpdur

(8) Şīrīn Çāndı ʿAvaẕ Cāndın ayrıp

Revā bolmas ḳayġularnı salıpdur

(9) Neçük sén dép unıñ ḥālın sorañız

Ḳanı désün yanıñızda[40] cüreñiz

(10) Eger sizler bilmeseñiz ketgenin

Biz bilme[z] dek alar barıp ḳarañız

(11) Esil ḳılmış aḳ yüzinde ḥālını

Zehr etmiş ağızındaġı bālını

[145a]

(1) Bir keçede süyer yārdın ayrılġan

Barıp sorañ émdi uniñ ḥālını

(2) Tāze güller tura[b] ḳılıp solmasun

Dostı yıġlap düşmanları külmesün

(3) Köñli içün barıp anı sorañız

Eyā şāhım heçkim unday bolmasun

(4) Ḳabūl bolup düşmanı körgen tüşleri

Esīl ḳalmış sincāp bilen kişleri

(5) Bir keçede Şirīn ḳızınıñ başıġa

Ḳıyāmatnıñ bu kün tüşmüş işleri

(6) Gül Ḫan aytur yürek bağrım çer boldı

Oylaynız maña ḳalay per boldı

(7) Derd-i hicrān ʿışḳ otıdın ḳurtulmas

Şīrīn Cānnıñ nişānesi söz boldı

(8) El-ḳıṣṣa bu sözlerni ʿıyāllarıdın éşitip ḫūş başdın uçup ʿAvaẓ Ḫanġa köp (9) ḳayġurup hisse[41] bolup ve her ṭerefge ḥaṭṭ ḥabar yıparıp bul Ṣafder Şāh bu yerde (10) töz bersün émdi siz Cānān Perīdin éşitiñ ammā Cānān Perī ʿAvaẓ Ḫannı (11) İrem Bāġıga alıp barıp ve bir neçe künler saġladı dehr-i çend ʿAvaẓġa öz **[145b]** (1) derdini

[40] Metinde یایکرده şeklinde yazılıdır.

[41] Metinde خضه şeklinde yazılıdır.

aytmaḳçı bolup ḳaşıġa kéleni hem baz ételmey keter érdi (2) ammā āḫirde bir kün Cānān Perīniñ ʿışḳı rūz ḳılıp derdge cüdā bolmay (3) kélip nāmus ʻārnı taşlap ve közi yaşarır bozulmuş resmini (4) başlap ʿAvaẕ Ḫannıñ ḳıyıp ḳolıdın oşol […] (5) érnini tişlepniñ […] maḳām birle ʿAvaẕ oġlanġa cilve ḳılıp (6) ṭūṭī dék se […] beri bir söz aydı:

(7) Tört yıl boldı körüp […]

Ḫazān urġan boldum ḳızıl gül émdi

(8) Éşitgeli seni şeker sözińni

Büküldi ʿışḳıńdın ḳarı bél émdi

(9) Saña köñül berdim on bir yaşımnan

Heç meze tapmadım içgen aşımnan

(10) Ötgenni men aytayın başımnan

Bir dem turup ḳulaġıńnı sal émdi

(11) On bir yaşġa kirip devrān sökeli

Çembil Bélde ay-dek yüziń körgeli

[146a]

(1) Ḳara közleriñe köñül bergeli

Kündin künge ḳurı berdi ḥāl émdi

(2) Çembil Bélde seni kördüm ḳaysı kün

ʿāşıḳ boldum saña miśāl-i Mecnūn

(3) ʿaḳl hūşum ketip boldı ciger-ḫūn

Men şorlıġa bir mürüvvet ḳıl émdi

(4) Kélgil torum ḳoşġa yārdın uşlaġıl

Béldin ḳuçup leblerimdin tişlegil

(5) Kökregimde üç yatıp ḳışlaġıl

Bir töşekge baş ḳoyalı kél émdi

(6) Ḳollarıñı salıp meni[ñ] boynıma

Tā ölgünçe sen ḳanmas sen oynıma

(7) Kélgil ʿAvaẕ ḳaşıma kirgil ḳoynıma

Biziñ birle sén oynaşıp kül émdi

(8) Begzāde sén méñ bilür men zātıñı

Yurtnıñ bar mı[42] bilür yaḫşı atıñnı

(9) Kélgil torum alġıl amānatıñı

Méñ birle bir köñli bol imdi

(10) Biziñ birlen oynap ḳılġıl sen ʿişret

Seniñkidür tenimdeki amānat

(11) Oyna ḳara bu devrānlar ġanīmet

Bul yigitlik bir açılġan gül émdi

[146b]

(1) Bendedür men men ḳorḳaram ölümdin

Ḳısıp ḳısıp ḳucaḳlaġın belimdin

(2) Amānatıñ alıp sorġın tilimdin

Köñlüm tapıp meni dilşād ḳıl émdi

(3) Cānān aytur yürek baġrım ézildi

Bir töşekge baş ḳoyalı biz émdi

(4) ʿıyāl[43] bolmas déme perīler ḳız émdi

Perīlerniñ bir bélgüsi şul émdi

(5) El-ḳıṣṣa Cānān Perī sözlerini ʿAvaẕ Ḫan éşitip özini toḳtadıp saḳlap Şīrīnniñ (6) sözini ḥaḳlap ve her neçe sözlerni Cānān Perīge ḳarap aydı:

[42] Metinde بارمس şeklinde yazılıdır.

[43] Metinde عالا şeklinde yazılıdır.

(7) Men-hem aytalı émdi saña

Ṣabreyle cānım Gül Cānān

(8) Köñlüñ bolsa eger maña

Men seni dér men Gül Cānān

(9) Ḳaygu déseñ mende vāfır

Bī-ṣabrdur ẕāt-ı kāfır

(10) Men munda kélgen musāfır

Ṣabreyle émdi Gül Cānān

(11) Her kim körse bizge küler

Ṣabreyle turġın Gül Cānān

[147a]

(1) Sen bir ḥūrsın yā ki ġılmān

İki köziñ miśl-i çolfān

(2) Ḳaşıñ yaydur nīşiñ mercān

Bādām ḳabaḳlı Gül Cānān

(3) İki yüzüñdür ḳızıl gül

Boldum ʿāşıḳ miśl-i bülbül

(4) Köziñ āhū saçıñ sünbül

Ṣabreyle şaşıma Gül Cānān

(5) Bāġıñdaġı güliñdür men

Sürçe miyān béliñdür men

(6) Men dürr-ü ḫarīd ḳulıñdur men

Pād-şāhımdur sén Gül Cānān

(7) Āḫır[44] méñ köñlüm ḫasta

Ḳoşulur miz āsta āsta

(8) Yüziñ güldür aġzıñ piste

Ṣabreyle émdi Gül Cānān

(9) Sénsin perīlerni şāhı

Garīb miskinler penāhı

(10) Bīçāre köñlüm dil-ḫˇāhı

Ṣabreyle émdi Gül Cānān

(11) ʿAvaẓ Ḫandur sözlerim şul

Dal boynınge taşlasam ḳol

[147b]

(1) Bu sözümniñ āḫırın bil

Sén oylap émdi Gül Cānān

(2) El-ḳıṣṣa ʿAvaẓ Ḫannıñ bu sözlerni éşitip öz köñlige aydı bul ʿAvaẓ hamīşa öz (2) öz ḳolumda bolur eger bu kün bolmas érte bolur dép özige teskīn berip ḳoydı (4) ammā ʿAvaẓ Ḫan Cānān Perīni aldap ḳoyup taşḳarıġa çıḳıp turup érdi nāgāh (5) bir top turna top bolupdur urup ʿAvaẓ Ḫannıñ başıdın aynalıp öte berdi (6) unda ʿAvaẓ Ḫan ul turnalarnı körüp köñülleri buzılıp ve Çembilniñ béli ve (7) Hüdikni Köli Teke Yomud éli yigit birle Köroġlı atası Aġa Yūnus Perī anası ve Ḥasan Ḫan (8) aġası yādıġa tüşüp āh urup bī-hū[ş] bolup yıḳılıp ve bir zamandın soñ baz (9) özige kélip turnalarġa ḳarap bir söz aydı:

(10) Ḫudāyım eylesin mendey kulıġa

ʿAvaẓ keldi Köh-i Ḳafnıñ élige

[44] Metinde حاخرşeklinde yazılıdır.

(11) Başımızdın uçġan deste turnalar

Barsıñ selām désiñ[45] Çembil bélige

[148a]

(1) Ḳulaḳ salıñ munday ġarīb tilige

Tüşüñizler uzaġ susız çölige

(2) Mén ġarībniñ köñli üçün turnalar

Barıp ḳonuñ zinhār Hüdik Kölige

(3) Raḫm eyleñiz közde tirkeş yaşıma

Ḳadīr-dāndın heç kélmes ḳaşıma

(4) Araz urup çıkıp érdim ul yaşd[a]

Munça sevdā soñra tüşti başıma

(5) Çembilni béli-dék yaḫşı él bar mu

Hüdik Köl dék burġzārlı köl bar mu

(6) Araz urup çıḳıp ḳaldım belāġa

Émdi anı ḳatıp körer kün bar mu

(7) Düşmannıñ tilige men araz ḳıldım

Ḫūnkārnı şehrige ḳarap cöneldim

(8) Bir sözni kötermey ḳalıp belāġa

Çembil bélde Ḳırḳ Yigitdin ayrıldım

(9) Men ḳabūl ḳılmadım ayġan sözlerin

Ḳullarıdın men dép érdim tüzlerin

(10) Émdi ḳaytıp yana körer köz bar mu

Ata anam ḳırḳ celladıñ yüzlerin

[45] Metinde ديليل şeklinde yazılıdır.

(11) Yanbaşıma ḳara yerler batama

Méñ içün Şīrīn Cānın satama

[148b]

(1) Bu barṣ yürek resmim tilek heybetli

Selām déñiz aç arslan dék atama

(2) Bédevime[46] yāl ḳuyruġın süzdürgen

Érlikni Ḳırḳ Yigitdin üzdürgen

(3) Selām déñiz Ḥasan Ḫanday aġama

Ḫudā bizni Çembil béldin bezdürgen

(4) Körer bolsıñ Ḳırḳ Yigitniñ rūzı zūr

Düşmanlarnı suyġan dostları maġhūr

(5) Ey turnalar bir bir aytay selāmım

Ḳırḳ Yigitniñ başı Sāḳī Mirāḫūr

(6) Ḳulaḳ salıñ mendey bağrı dağlığa

Raḥm eyleñiz ḳol ayaġı bağlığa

(7) Ey turnalar aydıñ soñra selāmım

Sulṭān Ḫˇāce (?) oğlığa

(8) Ġayrat kélgende yél dék eserdi

Sén méñ ḳolımnı siyāsetni esīrdi

(9) Selām déñiz Ḫāldār Şāhnıñ oğlığa

Ḳılıcı taşlarnı sü dék késerdi

(10) ʿAvaẓ Ḫandır töktim közimdin sélni

Tā ölgünçe mekān ḳılmam bu yerni

[46] Metinde بيدوخه şeklinde yazılıdır.

(11) Selām déñiz barçasıġa bir başdın

Kün bar mu kin köre tuġan ul élni

[149a] (1) el-ḳıṣṣa ʿAvaẓ Ḫan turnalarġa ḳarap bu sözlerni aytıp érdi anda Cānān (2) Perīni baz ʿışḳ derdge cıdayalmay ʿAvaẓ Ḫannıñ ḳaşıġa kelüp kolların (3) uşlap içgeri üyge kirgüzüp hemme libāslarnı bir bir çıḳarıp ḳoşa enārın (4) dāne dāne ḫālını aḳ tamaḳınġı gül-dek yüzni ḳıḳra közni mamuḳ dek töşni (5) köylekniñ hem içini pārçasını körsetip ve ʿAvaẓ Ḫannı yalañ ḳılmaḳçı bolup (6) özi hem yalangaç bolup Cānān Perī ʿAvaẓ Ḫanġa ḳarap bir söz aydı:

(7) Méñ sırrım kişi bilmes

Düşmanlar ʿaynıma kelmes

(8) Ötge devrān yana bolmas

Devrān öterniñ bilsene

(9) Saña şuldur méñ zārım

Sénsiñ méñ sūr yārım

(10) Ḳol tégmegen almalarım

Ḳol bilen anı tutsana

(11) Sorup şeker tillerimdin

Uşla nāzik ḳollarımdın

[149b]

(1) Ḳuçup ḫamça béllerimdin

Sén üç ay ḳışlap yatsana

(2) Sendin başġanı démes mén

Ḥaḳḳıñnı seni yémes mén

(3) Şīriniñdin kem émes mén

Bizni hem közge ılsana

(4) Cānān aytur sözgineñdin

Düşman kélmes izgineñdin

(5) Aylanayın közgineñdin

Bir ḫabar bizge ḳılsana

(6) El-ḳıṣṣa Cānān Perīdin bu sözlerini éşitip her neçe hem ḥīle ḳılsa hem (7) ḳutulmaymuġun boldı anda ʿAvaẕ aydı andaġ bolsa köñüllernige né işni né (8) mʿaḳūl körseñ ḳılġıl dép aydı şul vaḳtlarda Cānān Perī (9) ornıda turup ketip barıp yetti kün-keçe toy temāşā ḳıldurup ve ʿAvaẕ (10) Ḫannıñ başıġa dürrler saçıp ʿaḳd-i nikāḥ ḳılıp ʿAvaẕ Ḫanġa (11) Cānān Perīni ḳoştılar iki ʿāşıḳ murādıġa yetti āmin **[150a]** (1) el-ḳıṣṣa Şirīn ḳızınıñ aġası Ṣafder Şāh şehr-be-şehr ḳarmanıp her üstini (2) bir bir aḫtarıp tapalmay Köh-i Ḳaf taġıda Cānān Perīni alıp ketipdür (3) dép éşittim aṣlı deyü zār ḳanatnı tüzetip alıp uçup kélip āḫıru'l-emr (4) Cānān Perīniñ ḳaşında ʿAvaẕ Oġlandı körüp vaḳtı ḫūş bolup el-ḳıṣṣa (5) Ṣafder Şāh birlen Cānān Perī ḥāl-ı aḥvālātı başdın ötgen vaḳʿalarnı (6) bir bir beyān ḳılıp aytıp érdi anda Cānān Perī aṣlı perī-zād ḳanatlarnı (7) tüzetip alıp bir neçe perīge dürr ü cevāhirlerni köterip Köh-i Ḳaf taġıdın keçip (8) Ṣafder Şāhnıñ élige yorlanıp Mecnūn Kökni bir dév avġa kötertip bir (9) perīni avġa ʿAvaẕ Oġlandı kötertip bir neçe künler uçup kélip Şīrīn (10) ḳız bilen körşüp ḥāl-ı aḥvāl soruşup el-ḳıṣṣa iki ayrı ḳoyında ʿıyş u ʿışratge (11) meşġūl bolup oynap yata berdiler **[150b]** (1) el-kıṣṣa aradın bir neçe vaḳtlar ötti ʿAvaẕ Ḫannıñ éski derdi ġozġaldı (2) anıñ üçün kim atası Bulduruḳ Ḳaṣṣāb vefāt bolmış dép sevdāgerdin éşitip (3) yetti yaşar ḳarındaşımnıñ ḥālı neçük boldı dép kişige bildürmey Şīrīn Ḳız bilen (4) Çānāñ Perīniñ ḳolıdın uşlap lebleridin tişlep mén ṣahrāġa çıḳıp (5) temāşā ḳılayın ve hem yana özimge taʿvīz alıp taḳturayın dép bir söz aydı:

(6) Saña émdi mén aytayın

Rāst sözüm beyān eylep

(7) ʿışḳ otıġa köyüp érdim

Tāze dāġım ʿayān eylep

(8) Ḳulaḳ sal munda çānānım

Mén gedāyın sén sulṭānım

(9) Ḳurbānıñdur ġarīb cānım

Sén yörmegin gümān eylep

(10) Bildim özim érlikimdin

Ḥişşe[47] bolup tirlikimdin

(11) Ayrılıp mén érlikimdin[48]

Cān ketipdür ziyān eylep

[151a]

(1) Tapay ʿaḳlım ḫevāsını

Mén izletey revāsını

(2) Sorap alıp devāsını

Dārū ḳıldı nihān eylep

(3) Maña berme derd-i külfet

Siz biz dāim hem ülfet

(4) Béş altı kün bergil mühlet

Rāstın aytayım beyān eylep

(5) Ténimge otlar yaḳayın

Yā tʿavīz alıp taḳayın

(6) Ḫūb özimni men yaḳayın

Neçe türler ṭaʿām eylep

(7) ʿışḳ otı saldı āvāze

Mühlet bergil kelür yaza

(8) Ḳuvvatlarım bolsun tāze

ʿıyş u ʿışrat müdām eylep

[47] Metinde خضه şeklinde yazılıdır.

[48] Metinde ترليكدين şeklinde yazılıdır.

(9) Ḳolımdın muḥkem uşlama

Ḫalvat üylerge başlama

(10) Bulmuş yerlerde ḳıştama

Oynalı dép maḳām eylep

(11) Ṭāliʿlerim kereklese oñ

Men özim ḥāżır boldım çoñ

[151b]

(1) ʿışrat ḳılay yarılġan soñ

Öbkeleme kelām eylep

(2) Derd-i hicrān nékidür

Cān-ı cismim anıkidür

(3) Soñra devrān sengidür

ʿAvaż Ḫan dér ʿayān eylep

(4) El-ḳıṣṣa ʿAvaż Oġlan Mecnūn Kökge minip ḳolıġa ḳuşnı alıp (5) oynatıp gerdge savut caynatıp ḳızlarnıñ için ḳaynatıp ṣaḥrāġa(6) çıḳıp ḳolındağı ḳuşnı bend bağını yeşip alıp sén hem maña oḫşaş (7) bendge tüşgen cānvār sén dép ul ḳuşnı ḳoya barıp ve özi ata yurtım (8) ḳayda señ dép cöney berdiler:

(9) Közdin aḳġan ḳızıl ḳan

İş bolmas Ḥaḳḳdın né fermān

(10) Tevekkülni Ḥaḳḳa ḳılıp

Cöney berdi Bal ʿAvaż Cān

(11) Kelin taşlap Çembil bélni

Körmek bolup Ḫūnkār élni

[152a]

(1) Cöney Bal ʿAvaż Ḫan

Haḳḳa ḳılıp tevekkülni

(2) Dünyānı basıp devleti

Yurtnı tutup siyāseti

(3) Cöney berdi Bal ʿAvaż Ḫan

Astıda Mecnūn Kök atı

(4) Başında bardur devleti

Yürekde daġ külfeti

(5) Cöney berdi Bal ʿAvaż Cān

Ḳaḳ yarıp taşnı Ġır atı

(6) Könüp Allāhnıñ işige

Sırrın aytmay heç kişige

(7) Tevekkül ḳılıp Bal ʿAvaẓ

Tüşti bedbaḫtnıñ deştige

(8) Araz urup Çembil bélige

Düşmanları kelmey tilige

(9) Ḥaḳḳa ḳılıp ḫūb tevekkül

Tüşti bedbaḫtnı çölige

(10) Yalḳuz özi közin yaşlap

Her ne işge taḳdīr başlap

(11) Éringende Bal ʿAvaż Cān

Mecnūn Kök atnı kis kişlep

[152b]

(1) Mecnūn Kökge salıp māvut

Atnı çapıp āvut āvut

(2) At çapanda yer ḳar idi

Aḳ gerdge altun sāvut

(3) Ezeldindür bilseñ bu iş

Taḳdīrdindür her ne kélmiş

(4) Urarılsa yer ḳar idi

Zer ḳabzalı altun ḳılınç

(5) Astıda aṭı érkilep

Düşmanlar ḳorḳup ḳalḳılap

(6) Üstige kes keygen tonı

Urarılġanda yaraḳlap

(7) Öz özige sözni sözlep[49]

Bütedeyin çölde yüzlep

(8) Cöney berdi Bal ʿAvaż Ḫan

Gürcistānnıñ ketgeni[50] izlep

(9) ʿAvāż Ḫannıñ aytġanı ayıp

İçinde ḳayġu ġuṣṣa yep

(10) Allāh dépen cöney berdi

Ana yurtum ḳayda sén dép

(11) Mingen aṭıġa söz ḳatıp

Tiz yetsem dép cānın satıp

[49] Metinde سویلاب şeklinde yazılıdır.

[50] Metinde کنلی şeklinde yazılıdır.

[153a]

(1) Üstige mingen Mecnūn Kök

Çölniñ ṭanābını tartıp

(2) Gāhī yürer āsta āsta

ʿAvaż Ḫanıñ köñli ḫasta

(3) Értgende aṭ ḳoyardı

Bedbaḫt çöli[de] ferişte[51]

(4) Özniñ éli élin istedi

Ġayratı anıñ ḳıstadı

(5) Urarılıp aṭ çapmaḳa

Köroġlıdın hem istedi

(6) Tört yıl Çembilde yaġınıp

Öziniñ yurtın saġınıp

(7) Mecnūn Kök balġan ḳaratavın

Bingen-dey bolup çaġılıp

(8) Keygeni[52] gülgūn yanadı

Mecnūn Kök aṭnı minedi

(9) Keçe kündüz ġayrat bilen

Gürcistān ḳarap cönedi

(10) Ara çölde özi yalḳuz

Birdey yürüp köp ḳılavuz

[51] Metinde حفرشته şeklinde yazılıdır.

[52] Metinde كيكان ني şeklinde yazılıdır.

(11) Sekiz kün tanmay Bal ʿAvaẓ

Şebger tavnı keçe kündüz

[153b]

(1) Yürekge salıp yārasın

Körüp tavlarnıñ deresin

(2) ʿayn-ı namāz-ı şam maḥalda

Kördi Gürcistān ḳarasın

(3) Nāil bol ʿAvaẓ éşige

Ṭılla cıġalı başıġa

(4) ʿ ayn-ı namāz-ı şam maḥalda

Kéldi Gürcistān ḳaşıga

(5) El-ḳıṣṣa ʿAvaż Ḫan keçe kündüz yürüp Mecnūn Kökni saġrısınga[53] ḳamçı (6) urup keçe kündüz rūz berip sekiz kün dégende Gürcistānnıñ (7) ḳaşıġa kéldi ḳarap kördi kim heç kişiniñ āvāzı kélmeydür (8) ve cān-ı yār nerseniñ bélgüsi bilinmeydür ve yana dervāzabān yerniñ (9) barçasıġa[54] ḳara bağlap ḳoyġan biri biri birlen éşi yoḳ anda ʿAvaż (10) Ḫan aydı meger men ketgendin soñ bu şeherniñ pād-şāhı ölgen mü veya (11) başġa sevda bolġan mu anı sebebdin bu kent buzulup yatıpdur **[154a]** (1) dép uylap uylayı dervāzaġa kélip dervāzabānnı çaḳrıp dervāzanı (2) éşikni açġın dép ʿAvaż Oġlan bir söz aydı:

(3) Yetekde Ḳatar nar mu sén

Körmege intiẓār mu sén

(4) Men musāfır bu yerlerge

Dervāzabānlar bar mu sén

(5) (?) yedi turfını

Tāl tāl öredi zülfini

[53] Metinde اسفرسينغه şeklinde yazılıdır.
[54] Metinde بارجغسه şeklinde yazılıdır.

(6) Ḳorbaşı ki sén érteraḳ

Aç dervāzanın ḳaflını

(7) Çöllerde atım yele mén

Bu şehr neçük bile mén

(8) Aç dervāzañnı ḳaflını

Türkmen élidin kéle mén

(9) Mecnūn Kök dégen atım bar

Men Özbek dégen zātım bar

(10) Çembil béldin kéle mén

Ḫūnkār Şāhıña arẓım bar

(11) Tökülür közümni yaşı

Kélgenim Bedbaḫtnı daşı

[154b]

(1) Aç dervāzañnı ḳaflını[55]

Kél açgıl baba ḳorbaşı

(2) Yıġlar[56] mén émdi zār zār

Ḳudratlı ḥaḳda iḫtiyār

(3) Uzaḳ yerlerdin kele mén

Şehr kirmekge intiẓār

(4) Ḳızıl güllerim tere mén

Şāhınge cevāb bere mén

(5) Dervāzañnı[57] açıñ begler

[55] Metinde قلفنى şeklinde yazılıdır.
[56] Metinde قيلار şeklinde yazılıdır.
[57] Metinde دروازه نيكنى şeklinde yazılıdır.

Şehr içige kire mén

(6) On beşge kirgen yaşım bar

Yoluñda közüm intizār

(7) Aç dervāzañnı ḳaflını[58]

Ḫūnkār Şāhıña ʿarẓım bar

(8) El-ḳıṣṣa ʿAvaẓ Ḫanıñ bul sözini ḳorbaşılar éşitip dervāzaġa kélip (9) dervāzanı [açıp] kördi-kim bir bala kélip ḳarap turupdur gūyā ki (10) ḥüsni ḳaranḳu üyni yaruḳ ḳılġu dek bir bala yaldırap[59] zer kāküli (11) şalbırap iki kāküli bélige tüşüp yüzi alma dek aşıp körgen- **[155a]** (1) lerniñ şaşıp bir neçe ʿaḳlıdın adaşıp sondaġ yerine kélipdür (2) munı körüp ʿAvaẓ olgenni heç kim tanmay ḳorbaşı aydı: Allāh Özbek (3) dégenim munday körkli sulū[60] ve ḫūş-rūy oġlanlar bile […] érken (4) ve Ḫūnkār Şāh ʿAvaẓ dép cān satıp ve tört yıldın beri tirig- (5) leri görge kerip ve kişi birle sözleşmey […] yatıpdur émdi (6) mén munı Ḫūnkār Şahġa alıp barayın bul balanıñ sulūlıġı ʿAvaẓdın (7) toḳuz[61] ḥişşe ékendür munı ḫıdmatge alıp barsam maña heç nemerse démes dép (8) ʿAvaẓ Ḫannı érkeştürüp Ḫūnkār Şāhnıñ aldıġa alıp barıp ʿAvaẓ (9) Ḫannı dışḳarıda ḳoyup ve ḳorbaşnı özi içgerige kirip ve Ḫūnkār Şāhġa (10) selām berip bir neçe sözlerni beyān ḳılıp bir söz aydı:

(11) Sarġayġan hicrānda ḳızıl tarzım bar

Bendedür mén bir Allāhdın ḳarẓım bar

[155b]

(1) Ḫūnkār Şāhım ḳulaḳ salġıl bu sözge

Émdi saña ayta tuġan ʿarẓım bar

(2) Ḫıdmat ḳılıp sendin yegen tuzım bar

ʿAvaẓ dép sarġayġan ḳızıl yüzim bar

(3) Ḳulaḳ salġıl bu sözlerimge émdi sen

[58] Metinde قلفنى şeklinde yazılıdır.
[59] Metinde بالبراب şeklinde yazılıdır.
[60] Metinde اسلو şeklinde yazılıdır.
[61] Metinde توقور şeklinde yazılıdır.

Saña aytay ʿacep yaḫşı sözim bar

(4) Ul kélipdür bu kün Asḳar bélidin

Tuz yép öpüp Köroġlınıñ ḳolıdın

(5) Bu sözime ḳulaḳ salġıl Ḫūnkār Şāh

Bir bala kélipti Türkmen élidin

(6) Çāradārnıñ boldı dégen élçisi

Pād-şā[h]nıñ dāim bolur tilçisi

(7) Sorap aydım maga munday dédi ul

Özim dédi Türkmen éliñ élçisi

(8) Astıda Mecnūn Kök dégen atı bar

Mén bile mén öziñ dégen zātı bar

(9) Anıñ özi Türkmenlerniñ élçisi

Alıp kélgen saña unıñ ḫaṭṭı var

(10) Başında bardur anıñ devleti

Rustamda bar turur anıñ şevketi

(11) Āldıña kélgende baḳıp körer sén

ʿAvaẕ Ḫanday bardur anıñ ṣavleti

[156a]

(1) Öz bir yaş bala tilleri Türkī

Başında ḳunduzī tuġay börki

(2) İşenersen köziñ bilen körgende

ʿAvaẕ Ḫandın artıḳ körsetür kürki

(3) Ḫıdmatge şehler kéler piyāde

Bir şūnḳārday özi anıñ ḳayada

(4) Éşikiñde kélip turur ul oġlan

Arlıġı[62] ʿarz-künān ziyāde

(5) Ḳanday tüz bilmey men unı tartıptı

Ara çölde yalḳuz atın artıptı

(6) Ḳörgendin soñ işene sén Ḫūnkār Ṣāh

Toḳuz[63] ḥiṣṣe ʿarz-künān artuḳdı

(7) el-ḳıṣṣa Ḫūnkār Ṣāh ʿAvaẓ Oġlanıñ āldıġa çıḳtı Özbek balanı köreliñ dép (8) ammā ʿAvaẓ Oġlan Çembil bélge ḳelip müselmān dīnige kerkendin soñ ḥayrā[n]lıġı on (9) ḥiṣṣe ziyāde kör-kem bolup érdi anda Ḫūnkār Ṣāh tamām sergerdeleri birle (10) ʿAvaẓ Oġlannı bir Ḫūnkār Ṣāhdın özgesi tanımadı anda Ḫūnkār Ṣāh (11) ʿAvaẓ Oġlannı tanıp yügürüp barıp ʿAvaẓ Ḫannı ḳucaḳlap iki **[156b]** (1) yüziden süyüp émdi öpsem hem armānım yoktur dép yurtnı ʿAvaẓ Ḫanġa (2) tapşurup bir söz aydı:

(3) Ey yārānlar tört yıl köygenim az mu

Ḳolımda selmānım ḳoçġa baz mu

(4) Bul öñüm mü yā ki méñ tüşüm mü

Ḳaçurġan yalḳuzum (?) ʿAvaẓ mu

(5) Astımda bar (?) désem yaraġım

Her ādemdin köp soraġın soradım

(6) Érenler bu öñüm yā ki tüşim

Ḳaçan yandı méñ öçgen çırāġım

(7) Meniñ bu tip yangenimni bilipdi

Yaratḳanım maña raḥm ḳılıptı

(8) Hem-yek turup selām beriñ yārānlar

Ḳaçurġan şūnḳārım ḳuzum kélipti

[62] Metinde اسرلغر şeklinde yazılıdır.
[63] Metinde توقور şeklinde yazılıdır.

(9) Séñ içün közlerimdin kétti ḳān

Belki çıġa yazdı tenimdegi cān

(10) Kāküliñdin mendey atañ sadāġa

Amān ésān sen kéldin mü ʿAvaẓ Cān

(11) Her söz çıḳar ayta berseñ oyuñnan

Men soralmas ul ʿizār-ı gülüñnen

[157a]

(1) Tört yıl boldı sén ketgeniñ Çembilge

Sadāġa bolayın ḫamça boyuññan

(2) Ér yigit meydānnı körse şaylansun

İlāhī düşmannı ḳolı baylansun

(3) Esān amān sen kéldiñ mü çırāġım

Aḳ yüziñdin mendey atañ aylansun

(4) Başıma alġanım ṭılladın cıġa

Bédavġa taḳayım altundın toġa

(5) Esān amān sen kéldiñ mü Çembilden

Dal boyuñnan menday atañ sadāġa

(6) Bilip men kin émdi tāze gülümdi

Señ ʿışḳıñ ḳıldı maña ẓulümni[64]

(7) Aynaldı (?) émdi Bal ʿAvaẓ

Saña berdim Gürcistānday élimni

(8) Neçesiñ başıġa saldım ḳahrımnı

Ejdehādın kim köterür zehrimni

[64] Metinde طلوم نى şeklinde yazılıdır.

(9) Tāḳıñnan men bolayın sadāġa

Saña berdim Gürcistānday şehrimni

(10) Defterimde hemme (?) naḳşımnı

Felekge yetgürdüm Īrān raḫtımnı

(11) Āhū közlü şeker sözli ʿAvaẕ Cān

Égen bola émdi ṭılla taḫtımnı

[157b]

(1) Kör oḳuġun[65] kün bar éken boyuñnı

Maña aytġıl içindegi öyüñni

(2) İgeni bul Gürcistānnıñ Bal ʿAvaẕ

Kuvanġan nan ḳırḳ kün berey toyıñı

(3) Kim biledi içimdegi derdimni

Yüregime tört yıl saldıñ ört[im]ni

(4) Ḳabūl ḳılsañ zer kākülī ʿAvaẕ Cān

Saña bergey Gürcistānday yurtımnı

(5) Ḫūnkār Şāh dér yetti kökge figānım

Derdin ḳurudum tende dermānım

(6) Şükür Allāh émdi kördüm téniñni

Bu kün ölsem yoḳtur méñ dermānım

(7) El-ḳıṣṣa Ḫūnkār Şāh bu sözlerni aytıp ṭıllā taḫtını ve emlāk raḫtını Gürcistān yurtnı (8) Ḳatardaġı nārını ḫazīnedegi zerrini menglebdegi yārını ʿAvaẕ Ḫanġa berip (9) ve öz ḥükūmet şehrini hem bermek bolup ve ʿAvaẕ Ḫannıñ ḳıvançıġa ḳırḳ keçe (10) kündüz toy berip bir dem yanıdın ayırmadı el-farẕ ḳırḳ keçe kündüz- (11) din soñ ʿAvaẕ Ḫan hem cāydın turup ḳol koşurup aydı: ey **[158a]** (1) pād-şāh hem men bu yurtdın ketgeli dört béş yıl boldı ve atımnıñ ölgenni (2) Çembilde éşitip duʿā-yı fātiḥā ḳılup érdim ammā munda

[65] Metinde اقوغون şeklinde yazılıdır.

méñ bir tāze resīde siñlim birle bir (3) ġarīb anam ḳalıpdur meni kéldi dép éşitip alar köpdin köp intiẓardur émdi (4) siz maña cevāb bérsiñ mén alarnı körüp kélip baʿde[hu] tınç oltursam dédi anda Ḫūnkār (5) Şāh aydı ey ʿAvaẓ Cān ḥaẓran ḫabar ḳıl bir demdin soñ barıp kélürsin ve kélip séñ (6) öziñ yaş bolduñ veyā şehim bolsañ hem baş bolduñ méñ sendin bir neçe suālım (7) bardur anı sorayın bilseñ maña cevāb ber dép Ḫūnkār Şāh ʿAvaẓ Ḫandın suālını (8) soraydur:

(9) Émdi saña söz ayta mén yüz elvān

Ne ḳılsa ḳudratlı yaratḳan mevlān

(10) Bir neçe suālım bardur soray mén

Suālıma cevab bergil ʿAvaẓ Cān

(11) Yer yüzini bir bir ḳılıp ḳadırdıñ

Musāfırlıḳ eyletende köp yürdüñ

[158b]

(1) Avvalġı suālım buldur ʿAvaẓ Cān

Atnıñ yaḫşısını ne yerde kördiñ

(2) Yüregime ḳoyduñ sansız köp elem

Elem birle zār eyledim heç dem

(3) İkilençi sözüm buldur cān balım

Ademniñ yaḫşısın ne yerde kördiñ

(4) Séñ bolġan ballı Çembil bélinde

Bizdey séñ Köroġlını ḳolında

(5) Her bendeler her pey[ġa]mbar dīninde

Dīnni yaḫşısını ne yerde kördiñ

(6) Köñülni Bal ʿAvaẓ saga bereyin

Her ne désin mén söziñe kereyin

(7) Yana sendin mén bir suāl sorayın

Yigitniñ yaḫşısın ne yerde kördiñ

(8) Bu sözlerni bir bir aytur Şāh Ḫūnkār

Keçe kündüz[66] saña boldum intiẓār

(9) Yana bir suālım oġlum saña bar

Yurtnıñ yaḫşısını ne yerde kördiñ

(10) el-ḳıṣṣa Ḫūnkār Şāh bu sözini ʿAvaẓ Ḫan éşitip ve Ḫūnkār Şāhġa hemme körgenlerini (11) ve éşitgenlerini Ḫūnkār Şāhġa bir bir beyān ḳılıp bir söz aydı:

[159a]

(1) Dünyānı yüzini bir bir ḳadırdım

Çembilniñ élinde ḫan bolup yürdüm

(2) Körgenim bir bir aytar Ḫūnkār Şāh

Yurtnıñ yaḫşı[sı]nı Çembilde kördüm

(3) Birbirige oynap […] saladı

Üstge miñenniñ béli taladı

(4) Hevādaġı ḳuşnı mū dép aladı

Aṭnıñ yaḫşısın Çembilde kördüm

(5) Bul ʿAvaẓ Ḫanı ḥāżır baladı

Gürcistānnıñ çar eṭrāfı lāladı

(6) Aṭlarnıñ bar cılavlardın[67] ḳaladı

Aṭnıñ yamannı sénlerde kördüm

(7) Yigitleri Şīrīn Cāndın keçedi

Ḳızılbaşdın yılḳı alıp ḳaçadı

(8) Orusı kendi üzüp açadı

[66] Metinde كوندور şeklinde yazılır.
[67] Metinde جياولردين şeklinde yazılır.

Yigit pehlivānın Çembilde kördüm

(9) Özi ölmey kefen tonın biçedi

Yavı[68] körse közdin yaşın saçadı

(10) Durak bolsa baş başına kaçadı

Ādemniñ korkağın sénlerde kördüm

(11) Bülbül dégen kuş uçadı kayada

Şīrler körse bulur anı piyāde

[159b]

(1) Ġayratları Rüstemdin hem ziyāde

Yigitniñ pālvānın Çembilde kördüm

(2) Zāġ baykuşlar dāim yürer uyada

ʿaḳlı émes birbiridin ziyāde

(3) Yürgen yürüşleri dāim piyāde

Yigitniñ yamanın senlerde kördüm

(4) Bu aytġan sözlerim şāhım kalandı

Ġayrat kélip kızılbaşnı talandı

(5) Seḥer turup bir ḫudāyġa yıġlandı

Dīnniñ yaḫşısın Çembilde kördüm

(6) Köyüp yanıp émdi bolduk adā dép

Bir cañımız bolsun aña fedā dép

(7) […] yunup alıp ḫudā dép

Putperest gümrāhnı senlerde kördüm

(8) Bir ṭarafda Teke Yomūd éli bar

[68] Metinde یاوه ی şeklinde yazılır.

Her yanıda Ḫüdik dégen köli bar

(9) Her yigitniñ sin dék toḳsan ḳulı bar

Yigitniñ bularçasın Çembilde kördüm

(10) El-ḳıṣṣa ʿAvaẓ Ḫan bu sözlerini aytıp adā ḳılmay ʿAvaẓ Ḫandın yigitniñ yaḫşısını Çembilde (11) kördüm dégenge açığı kélip her közi piyāle kāse dék bolup ve her murudu **[160a]** (1) şaf-dek ve aġzı[69] yırtılġan ḳaf dek bolup ḳahırlanıp bu ʿAvaẓ Köroġlı- (2) nıñ dīnige kirip munda cānsızlıḳ ḳılıp kélgen ékendür munı öltürüñ- (3) ler cellād dép çaġrıp bir söz aydı:

(4) Keter boldı yüregimdin bu şādlar

Né sevdāġa tüşer ādemzādlar

(5) Mén bir sözni émdi aytay sizlerge

Munda kéliñ ḳorbaşılar cellādlar

(6) Köroġlı dīnige ʿAvaẓ kiripti

Çembil bélge yaman köñül beripdi

(7) Keliñizler bir ʿaẓablar cellādlar

ʿAvaẓ Oġlan cānsız bolup ketipti

(8) Bal ʿAvaẓnıñ bilmegenin bildürin

Neçte bilen yürek baġrın tildüriñ

(9) ʿAvaẓ cānsız bolup kélgen ékendür

Kél cellādlar Bal ʿAvaẓnı öltürüñ

(10) Ḳabūl étmeñ közdin aḳġan yaşnı

Ḳarḳa ḳuzġun yésin unıñ laşnı

(11) Dār tübine alıp barıp ʿAvaẓnı

Şapke dayın özin kizler başını

[69] Metinde آغرى şeklinde yazılıdır.

[160b]

(1) Raḥīm eylemeñ ʿAvaẓ Ḫannıñ başıġa

Heç ādem ḳoymañ ger anıñ ḳaşıġa

(2) ʿAvaẓ cānsız bolup kélgen ékendi

Ḫamr suvap alu ḳoyuñ başıġa

(3) İki közi tolsun lāle kün yaşa

Ul kélipdür Asḳar belidin āşa

(4) ʿAvaẓ Ḫandı ṭılla tarġa tarıñlar

Dārlar körsün émdi bu kün temāşā

(5) Bal ʿAvaẓnı yürgen yolın tolsuñlar

Étlerini barça barça ülsüñler

(6) ʿAvaẓ cānsız bolup kélgen ékendür

Bal ʿAvaẓnı başlarını késinler

(7) Anıñ atturup ḳolġa aldım men saznı

Laçīnġa aldurdum ördek ḳaznı

(8) Ḫūnkār Şāhdın éşitiñler bu sözni

[…] ḳaytġan ʿAvaẓnı

(9) El-ḳıṣṣa ʿAvaẓ Oġlannı şul vaḳtda tört yüz cellād kélip boynıġa yipek (10) urġan taḳıp zār zār yıġlatıp dār tüpige baġlap suvarap alıp cöney (11) berdi ammā şul vaḳtda ʿAvaẓ Ḫannı siñlisi birle atası bul sözni éşitip **[161a]** (1) ve üydin ikevi hem ayaḳ yalañ ve baş yalañ vāy vāylap yügrüp (2) ve ʿAvaẓnıñ keynidin [ké]tip ve anası bīçāre Gül Ayım cellādlarnıñ ḳolıġa tırmalaşıp (3) cellādlar birle yerge kéle yatġan saf kette vezīr[70] sergerdelerġa ḳarap közniñ yaşnı (4) töküp bir söz aydı:

[70] Metinde وریر şeklinde yazılıdır.

(5) Ey yārānlar ḳulaḳ salıñ sözime

Ḳanlar keldi émdi méñ közime

(6) Ḫūnkār Şāhġa né bolġandı yārānlar

Munça ʿazāb körsetti ḳuzıma

(7) Kim işenir seniñ (?) tilige

Ḳılıçıñnı yaraḳlatıp[71] bélige

(8) Mén aytayın émdi sizge köp bīler

ʿAvaẓ ḳuzum yañı kéldi élige

(9) Başıma[72] çarmadım hicrānlı ġamġa

Çıdamay mén köyük bilen elemġa

(10) Asru sizge né bolġandı yārānlar

Munça ʿazāb körsetip siz balamga

(11) ʿAvaẓnıñ başıġa salma […]

Ejdehāday sen yayıp sen zehriñni

[161b]

(1) Ötüniñ[73] beriñiz émdi yārānlar

ʿAvaẓ Balım yeñi kördi şehriñi

(2) İçiñdin köp çıḳarmaġıl örtüñni

ʿAvaẓ Ḫanım köterelmes dertiñi

(3) Bir ḳaşıḳ ḳatıdın kiçik balımnıñ

ʿAvaẓ ḳuzum yeñi körüp yurtıñı

(4) Kişi ḳorḳar ecel dése cānıdın

[71] Metinde يراقراتيب şeklinde yazılıdır.
[72] Metinde باشنما şeklinde yazılıdır.
[73] Metinde اوتولين şeklinde yazılıdır.

Ḳuzum kéldi Köroġlını yanıdın

(5) Hemme bīler barıp aytıñ şāhıña

Balımnıñ kiçik ḳaçuḳ ḳatıdın

(6) Bahārda tére mén bu tāze gülni

Güllerniñ ʿāşıḳı dāim bülbüldi

(7) Öz yurtım dép kelgen balım ʿAvaẓnı

ʿAvaẓnı öltürüp ḫanġa ne boldı

(8) El-ḳıṣṣa ʿAvaẓ Ḫannıñ anası bu sözlerni aytıp érdi anda bular barçası (9) keñeş birle idi ʿAvaẓ dek oġlan yüz yılda hem peydā bolup yeryüzige (10) kelmes ölse öler keter munıñ ḳadri Ḫūnkār Şāhġa köp öter (11) ḥālı hem bolsa biz barıp cevāb tilep alıp ʿAvaẓ Ḫannı tenebbüh içün **[162a]** (1) zındānġa salıp ḳoyup pend nasīḥatlar ḳılalük Köroġlınıñ dīndin ḳaytıp (2) öz dīnimizge kirgey dép hemme-bīleri ve sergerdeler Ḫūnkār Şāhnıñ āldıġa (3) barıp bul nasīḥatlarnı bir bir beyān ḳıldı anda Ḫūnkār Şāh hem ʿAvaẓ Ḫannı (4) ölümge buyurġanġa peşmān yep olturup érdi ve sergerdelerniñ (5) bu sözlerni éşitip be-ġāyat ḳuvanıp édi barıp ʿAvaẓnı zındānġa salıp (6) ḳırḳ kün ḳırḳ keçe pend nasīḥatlar ḳılıp Köroġlı dīndin ḳaytarıp öz (7) dīnimizge kirküzüñler eger kirmese ḳırḳ kündin soñ günāhnı öz boynıġa (8) ḳoyup öltürür mén dép Bal ʿAvaẓ dār astındın ḳaytarıp zindānġa (9) salıp ve her künde érte ve keç sergerde pend nasīḥat ḳılur érdiler (10) Köroġlı dīndin […] dép anda ʿAvaẓ Ḫan ḳabūl ḳılmas érdi (11) şul ṭarīḳada aradın otuz iki kün ötti ammā ʿAvaẓ Cānıñ yetti yaşar **[162b]** (1) nāresīde Bal Ayım dégen siñlisi bar érdi aġa seni körsem dép intaḳ (2) érdi heç mürüvvetni tapalmas érdi ammā ul Bal Ayım keçelerde bir keçe (3) zindān-be-zindān sorap tün ortasında ʿAvaẓ Oġlanıñ başıġa kélip (4) zār zār yıġlap bir söz aydı:

(6) Yaruḳ dünyā bir körer ki zār mu sén

Keçe kündüz belki inṭizār mu sén

(7) Mén bir köygen […] kélip mén

Çeh tüpinde yalġuz aġam bar mu sén

(8) Her ne déseñ buyurġanga yaraymén

Çeh tüpine körünmeysen ḳaraymén

(9) Mén bir köygen şorlı kéldim başıġa

Ḳuduḳdaġı ġarīb aġam soraymén

(10) Ḥaḳḳ teālā amān étsün cānıñı

Talān ḳıldı ḳızılbaşlar mālıñı

(11) Mén başıña kélip seni soraymen

Tirik bolsañ alġıl maña ḥālıñı

(12) Yaş kūdekler oḫur zabır zabırnı

Ustalar alġanı ḳolġa yeterdi

[163a]

(1) Çeh tüpinde ġarīb aġam bar mu sén

Tirik bolsañ maña bergil ḫabardı

(2) Mén sorap kélgen-mén atıña ḳaytıp

Botadayın mén bozlar mén éngretip

(3) Ġarīb anañ zār yıġlandı balam dép

Firāḳıñdın yürek baġrım örtetip

(4) Séñ derdiñ söyekimni tüzlendi

Bir körsem dép izleriñni izlendi

(5) Anadın ayrılġa botaday bolup

Bir dem tınmay vay balam dép bozlaydı

(6) Derdiñ bilen esdin ketip ḳalandı

Keçe kündüz seni Ḥaḳdın tiledi

(7) Saġınġandın ġarīb anañ aġa cān

Vay ḳuzum dép saçın yayıp ṣalaydı

(8) Ḳulaḳ salġıl kette aytġan nidāġa

Bir cānımnı ḳılıp saña sadāġa

(9) Ġarīb anañday balam dép tınmayın

Seni tilep yıġlar ḳādir ḫudāġa

(10) Bāl Ayım dér köndüm taḳdīr işine

Ḳuvāna mén ecelimniñ keçine

(11) Nédin yazuḳ bir ḫudāġa bir şorlı

Seni saldı igem zindān içine

3.3. AÇIKLAMALI DİZİN

Sıra: a b c ç d e é f g ğ h ı i j k l m n ñ o ö p r s ş t u ü v w y z

‘aceb (< Ar. *‘aceb*) Çok fazla anlamında miktar zarfı.
a. 155b/03
[=1]

aç Yemek yeme isteği ve ihtiyâcı duyan.
a. arslan dék 148b/01
[=1]

aç- 1. Bir şeyi kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak
a.-! 154a/06, 154a/08, 154b/01, 154b/07
a.-ġıl 154b/01
a.-ġın 140b/11
a.-ġın dép 154a/02
a.-ıñ 154b/05
a.-ıp 140b/10**,** 144a/05, 154b/09
2. Engeli kaldırmak, tıkanıklığı giderip temizlemek.
a.-adı 159a/08
közin aç- 140b/10, 140b/11
[=14]

açıġ Öfke.
a.+ı kél- 159b/11
[=1]

açıl- Büyüyüp gonca hâlinden çıkmak, açmak
a.-ġan gül 146a/11
[=1]

adā Son, bitiş, nihayet.
a.+bol- 159b/06
a.+ḳıl- 159b/10
[=2]

adaş- Yanılmak, şaşırmak.
a.-ıp 155a/01
[=1]

ādem Ar. İnsan, beşer, kişi.
ā. 160b/01
ā.din 156b/05
ā.+niñ 158b/03, 159a/10
[=4]

ādem-zād Far. İnsan, insanoğlu.
ā.+lar 160a/04
[=1]

‘ādet Alışkanlık, huy, tabiat.
‘**ā.+i birle** 142b/11
[=1]

aġa Büyük erkek kardeş.
a. 140a/06, 162b/01
a.+m 162b/06, 162b/08, 163a/01
a.+ma 148b/03
a.+ñ 140b/11
a.+sı 147b/08, 150a/01
[=9]

Aġa Cān Kişi adı.
A. 163a/07
[=1]

Aġa Yūnus Perī Köroğlu’nun eşlerinden biri.
A. 142a/11, 147b/07
A.+ge 142b/05
A.+ni 142b/02
A.+niñ 142b/01, 142b/03
[=6]

aġız Hayvan ve insanlarda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.
a.+ı (aġzı) 160a/01
a.+ındaġı 144b/11
a.+ıñ (aġzıñ) 147a/08
[=3]

aġrıḳ Hasta.
a. bol- 141a/09
[=1]

āh Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem vb. duygular anlatan söz.
ā.+ıñ (otluḳ āhıñ) 141a/11
ā. tart- ah çekmek.
139b/01, 141b/06
ā. ur- ah çekmek.
143b/09, 147b/08
[=5]

āheste Yavaş, ağır, sakin.
ā. āheste 139a/08, 144a/08
[=2]

āḫir Ar. Sonra, daha sonra, sonunda.
ā. 147a/07
ā.+de 145b/02
ā.+ı 142b/09

ā.+ın 147b/01
[=4]

āḫıru'l-emr Nihayet, işin sonunda.
ā. 150a/03
[=1]

aḫtar- Aktarmak, iletmek, bildirmek.
a.-ıp 150a/02
[=1]

āhū Ceylan.
ā. 147a/04
ā. közlü 157a/11
[=2]

aḥvāl Durumlar, hâller, vaziyetler.
a. (ḥāl-ı aḫvāl) 150a/10
[=1]

aḫvālāt Durumlar, hâller, vaziyetler.
a.+ı (ḥāl-ı aḫvālāt) 150a/05
[=1]

aḳ Beyaz renkte olan.
a. 149a/04, 152b/02
a. yüzinde 144b/11
a. yüziñdin 157a/03
a. yüziñe 141a/06
[=5]

aḳ- Sıvı bir maddenin bir yerden çıkması.
a.-ġan 144b/01, 151b/09, 160a/10
[=3]

‘aḳd Nikâh.
a.+i nikāḥ ḳıl- 149b/10
[=1]

‘aḳl Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us.
‘**a. hūşum** 146a/03
‘**a.+ı é-** 159b/02
‘**a.+ı ési ket-** 139b/01
‘**a.+ıdın** 155a/01
‘**a.+ım** 151a/01
[=5]

al Önemli bir makamın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı; huzur.
a.+dıġa al- 155a/08
a.+dıġa bar- 162a/02
a.+dıġa çık- 156a/07
a.+ıñda (aldıña) 155b/11
[=4]

al- 1. Tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.
a.-adı 159a/04
a.-dım 160b/07
a.-ġanı 162b/11
a.-ġanım 157a/04
a.-ġıl 146a/09, 162b/10
a.-ıp 139a/04, 145a/11, 150b/05, 151a/02, 151a/05, 151b/04, 151b/06, 155a/08, 159b/07, 160a/11, 160b/10, 161b/11
a.-ıp kaç- 159a/07
a.-u ḳoy- 160b/02
a.-ıpdur 144b/07
2. Berâberinde götürmek veya getirmek.
a.-ıp, 146b/02, 150a/07
a.-ıp bar- 155a/07
a.-ıp ket- 143a/05, 150a/02
a.-ıp kél- 139a/05, 140a/05, 141a/08
3. Kullanmak veya gerekeni yapmak üzere yanında bulundurmak
a.-ıp 150a/03,
a.-ıp bar- 155a/06
[=32]

alda- Aldatmak.
a.-p 147b/04
[=1]

aldur- Alma işini yaptırmak.
a.-dum 160b/07
[=1]

‘aleyhü'l-la‘ne Lânet onun üzerine olsun.
(şeddad ‘aleyhü'l-la‘nedin) 142a/09
[=1]

Allāh Ar. Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı.
A. 155a/02, 157b/06
A.+(Ḳādir Allāh) 143a/11, 143b/10
A. dé- 152b/10
A.+dın 155a/11
A.+nıñ işige 152a/06
[=7]

alma Göğüs.
a.+dek 154b/11
a.+larım 149a/10
[=2]

altı Beşten sonra gelen sayının adı.
a. (beş altı kün) 151a/04
[=1]

altun Parlak sarı renkte, kolay

işlenebilen, değerli, paslanmaz maden, altın.
a. 152b/02, 152b/04
a.+dın 157a/04
[=3]

amān Ar. Mesut, tam, sağ, esen.
a. (ésan aman) 157a/03, 157a/05
a.+ésan 156b/10
a.+ét- 162b/09
[=4]

amānat Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb.
a. 146a/10
a.+ıñ 146b/02
a.+ıñı 146a/09
[=3]

āmin 'Öyle olsun, Allah kabul etsin' anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz.
ā. 149b/11
[=1]

ammā Ar."Kaldı ki, gel gelelim, gelince" gibi açıklama ifade eder.
a. 139a/06, 142a/07, 142a/10, 142a/11, 142b/09, 142b/11, 144a/07, 145a/10, 145b/02, 147b/04, 156a/08, 158a/02, 160b/11, 162a/11, 162b/02
[=15]

ana Çocuk doğurmuş olan ya da anne yerine konarak kendisine saygı gösterilen yaşça büyük kadın.
a.+dın 163a/05
a.+m (ata anam) 148a/10
a.+ñ 163a/03, 163a/07
a.+ñday 163a/09
a.+sı 147b/07, 161a/02, 161b/08
a. yurtum 152b/10
[=9]

ār Ar. Utanma, utanç, haya, hicap.
ā.+nı (namus ārnı) 145b/03
[=1]

ara İki şey arasında bulunan, arada olan.
a. 153a/10
a. çöl 156a/05
a.+dın 150b/01, 162a/11
[=4]

'araḳ Rakı.
'**a. şarāb iç-** 139a/06
[=1]

araz Izdırap, acı, üzüntü, sıkıntı, keder.
a. ḳıl- 148a/07
a. ur- 148a/04, 148a/06, 152a/08
[=4]

arlıġ Gurur.
a.+ı 156a/04
[=1]

armān Far. Arzu, istek
a.+ım 156b/01
[=1]

arslan Dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsinden memeli hayvan.
a. (aç arslan dék) 148b/01
[=1]

art- Artmak, çoğalmak.
a.-ıptı 156a/05
[=1]

artıḳ Bundan böyle, bundan sonra.
a. 140b/11
[=1]

artuḳ Fazla.
a.+dı 156a/02, 156a/06
[=2]

'arż Ar. Bildirilmek istenen husus, hâl.
'a.+ım 154a/10, 154b/07, 155b/01
[=3]

'arż-künān Arz eden.
'**a**. 156a/04, 156a/06
[=2]
[=1]

Asḳar Yer adı.
A.+bélidin 155b/04, 160b/03
[=2]

aṣl Esas, gerçek, hakikat.
a.+ı 150a/03, 150a/06
[=2]

asru Çok, aşırı.
a. 161a/10
[=1]

ast Alta.
a.+ıda 152a/03, 152b/05, 155b/08
a.+ımda 156b/05
a.+ından (dār astından) 162a/08
[=5]

āsta Aheste, yavaş.
ā.+āsta 147a/07, 153a/02
[=2]

aş Yemek.
a.+ımnan 145b/09

a.+öt- 142b/07
[=2]

aş- Geçmek.
a.-a 160b/03
a.-ıp kör- 154b/11
[=2]

‘āşıḳ Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse.
‘ā. 142a/06, 147a/03
‘ā.+(iki ‘āşıḳ) 149b/11
‘ā. bol- 142b/06, 146a/02
‘ā.+ı 161b/06
[=6]

at I Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.
a. 153a/03
a. çap- 141b/10, 152b/02, 153a/05
a.+ı 152a/03, 152a/05, 152b/05, 155b/08
a.+ıġa 152b/11
a.+ım 154a/07, 154a/09
a.+ımnıñ 158a/01
a.+ın 156a/05
a.+ıña 163a/02
a.+larnıñ 159a/06
a.+nı 152a/11, 153a/08
a.+nı çap- 152b/01
a.+nıñ 158b/01, 159a/04, 159a/06
[=21]

at II Ad, isim.
a.+ı 140a/03
a.+ı durur 140b/02
a.+ın 143b/01
a.+nı 142a/09
a.+ıñnı 146a/08
[=5]

ata Baba.
a. anam 148a/10
a.+ma 148b/01
a.+ñ 156b/10, 157a/03, 157a/05
a.+sı 150b/02
a.+sı (siñlisi birle atası) 160b/11
a.+sı (yigit birle Köroğlı atası) 147b/07
a. yurtım 151b/07
[=9]

attur- Atma işini yaptırmak.
a.-up 160b/07
[=1]

av Karada ve havada yabani hayvanları tutma ve vurma işi.
a.+ġa 150a/08, 150a/09
[=2]

avāz (< Far. *āvāz*)
a.+ı Ses, seda.153b/07

‘Avaż Bk. ‘**Avaż Ḫan**
‘A. 139a/07, 146a/07, 147b/02, 147b/10, 149b/07, 153b/03, 155a/02, 160a/01, 160a/06, 160a/09, 160b/02, 160b/06
‘A. (Bal ‘Avaż) 152a/07, 157a/07, 157b/02, 158b/06, 162a/08
‘A. (Bal ‘Avaż Cān) 140b/02, 152a/05, 152a/11
‘A. (Bal ‘Avaż Ḫan) 152a/01, 152a/03, 152b/08
‘A. dek oġlan 161b/09
‘A. dép 155a/04, 155b/02
‘A.+dın 144a/02, 155a/06
‘A.+ġa 145a/11
‘A. Ḫannı 155a/08, 155a/08
‘A.+ı 139a/06
‘A. ḳuzum 161a/08, 161b/03
‘A. mihmānım 144b/04
‘A. mu 156b/04
‘A.+nı 160a/11, 160b/08, 161b/07, 162a/05
‘A.+nı (Bal ‘Avaż) 160a/09, 160b/05, 160b/06
‘A.+nı (Balım ‘Avaż) 161b/07
‘A.+nıñ 161a/02, 161a/11
‘A.+nıñ (Bal ‘Avaż) 160a/08
‘A. oġıl 139a/04
[=49]

‘**Avaż Bal** Bk. ‘**Avaż Ḫan**
‘A.+ım 161b/01
[=1]

‘Avaż Cān Bk. ‘**Avaż Ḫan**
‘A. 156b/10, 157a/11, 157b/04, 158a/05, 158a/10, 158b/01
‘A. (Bal ‘Avaż Cān) 151b/10
‘A.+dın 144b/08
‘A.+ıñ 162a/11
[=9]

‘Avaż Ḫan Köroğlu’nun manevi oğlu. Öz babası Bulduruk Kasap’tır. Krş. **‘Avaż, ‘Avaż Cān, ‘Avaż**

Oġlan, , Bal ‘Avaż, Bal ‘Avaż, Bal ‘Avaż Cān, Bal ‘Avaż Ḫan.
‘A. 141b/07, 142b/08, 146b/05, 147b/04, 147b/06, 149a/01, 151b/03, 153b/05, 153b/09, 157b/11, 158b/10, 159b/10, 162a/10
‘A. birle Şīrīn 143a/02
‘A.-day 155b/11
‘A.+dı 139a/09, 160b/04
‘A.+dın 139a/04, 156a/02, 158a/07, 159b/10
‘A.+dır 148b/10
‘A.+dur 147a/11
‘A.+ġa 142a/06, 144a/08, 145a/08, 149a/06, 149b/1 157b/08
‘A.+ġa tapşur- 156b/01
‘A.+ı 143a/06, 159a/05
‘A.+ım 161b/02
‘A.+ıñ 153a/02, 154b/08
‘A. +nı 142b/05, 142b/07, 142b/09, 142b/11, 145a/10, 149a/05, 156a/11, 160b/11, 161b/11, 162a/03
‘A.+nıñ 142a/02, 142b/06, 143a/04, 144a/07, 145b/04, 147b/02, 147b/05, 149a/02, 149b/09, 150b/01, 152b/09, 157b/09, 160b/01, 161b/08
[=59]

‘Avaż Oġlan Bk. **‘Avaż Ḫan**
‘A. 151b/04, 154a/02, 156a/08, 160a/07
‘A.+dı 150a/04, 150a/09
‘A.+ġa 145b/05
‘A.+ıñ 156a/07, 162b/03
‘A.+nı 156a/10, 156a/11, 160b/09
[=12]

‘āvāze Far. Yüksek ses, nâra.
‘ā. 151a/07
[=1]

āvut Durmaksızın.
ā. avut 152b/01
[=1]

avval İlk, önceki, geçmiş.
a.+ġı 158b/01
[=1]

ay I Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.
a. (üç ay) 149b/01
[=1]

ay II Güneşten aldığı ışını yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah.
a.-dék 145b/11
[=1]

ay- Demek, söylemek.
a.-dı 140b/08, 141b/02, 141b/04, 143a/07, 144a/09, 145b/06, 146b/06, 147b/02, 147b/09, 149a/06, 149b/07, 149b/08, 150b/05, 153b/10, 154a/02, 155a/02, 155a/10, 156b/02, 157b/11, 158a/05, 158b/11, 160a/03, 161a/04, 162b/04
a.-dım 155b/07
a.-ġan 148a/09
a.-ıp 152b/09
[=27]

ayaġ Bk. **ayaḳ**
a.+ı 148b/06
[=1]

ayaḳ Vücudun, bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı. Krş. **ayaġ**
a. basarġa 139a/08
a. yalañ 161a/01
[=2]

‘ayān Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.
‘a. eyle- 150b/07
[=1]

ayım Hanım.
Bal Ayım 162b/01, 162b/02, 163a/10
[=3]

ayır- Birbirinden uzaklaştırmak.
a.-ıp (ayrıp) 144b/08
a. (yanıdın ayırma)- 157b/10
a.-dı 157b/10
[=3]

aylan- Bk. **aynal-**
a.-ayın 149b/05
a.-sun 157a/03
[=2]

‘ayn Bir şeyin aslı, kendisi.
‘a.+ı namaz-ı şām mahal 153b/02, 153b/04
‘a.+ıma 149a/07
[=3]

aynal- Dönmek, dolaşmak, önünde eğilmek. Krş. **aynal-**
a.-dı 157a/07

a.-ıp 147b/05
[=2]
ayrı Farklı ve değişik, başka.
a. 150a/10
[=1]
ayrıl- Uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek.
a.-dım 143b/10, 148a/08
a.-ġa 163a/05
a.-ġan 145a/01
a.-ıp 144a/02, 150b/11
[=6]
ayt- Demek, söylemek.
a.-a 155b/01, 158a/09
a.-a ber- 156b/11
a.-alar 144b/05
a.-alı 146b/07
a.-almadı 141b/01
a.-ar 159a/02
a.-ay 148b/05, 155b/03, 160a/05
a.-ayım 151a/04
a.-ayın 145b/10, 150b/06, 161a/08
a.-ġan 163a/08
a.-ġan sözlerim 159b/04
a.-ġanı 152b/09
a.-ġıl 141a/09, 157b/01
a.-ġın 141a/08
a.-ıñ 161b/05
a.-ıñ (aydıñ) 148b/07
a.-ıp 144a/04, 157b/07, 159b/10
a.-ıp érdi 141b/01, 149a/01, 150a/06, 161b/08
a.-maḳçı bol- 145b/01
a.-may 152a/06
a.-ur 139b/02, 140b/01, 142b/08, 144a/02, 145a/06, 146b/03, 149b/04, 158b/08
a.-ur-men 140b/09
[=45]
barıp ayt- 161b/05
bir bir ayt- 158b/08
cevāb aytal- 141b/01
söz ayt- 144b/05, 158a/09
[=5]
az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.
a. 139a/09
a.+mu 156b/03
[=2]
ʻaẕāb 1. Pişmanlık, çâresizlik, korku vb. durumların verdiği sıkıntı, işkence, keder.
ʻ**a.** 161a/06
ʻ**a.+körset-** 161a/10
[=2]
2. İşkence yapan.
ʻa.+lar 160a/07
[=1]
ʻazīz Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.
ʻ**a.+(cāndın ʻazīz)** 139b/06
ʻ**a.+cāndın** 141a/04
ʻ**a.+cānım** 140a/06
ʻ**a.+cānını** 140b/08
ʻ**a.+pād-şāhım** 144a/11
[=5]
baba Koruyucu durumunda olan kimse.
b. korbaşı 154b/01
[=1]
bādām ḳabaḳlı Badem biçiminde uçları çekik, iri gözleri olan.
b. 147a/02
[=1]
ba'dehū Bundan sonra.
b. 158a/04
[=1]
bāġ Far. Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.
b.+da (ul bāġda) 142a/10
b.+ıdın (irem bāġıdın) 142b/01
b.+ıġa (irem bāġı) 143a/05, 145a/11
b.+ını 142a/09, 151b/06
b.+ıñdaġı 147a/05
[=7]
bağır Göğüs, sine.
b.+ı (bağrı) 148b/06
b.+ım (yürek bağrım) 143b/11, 144a/02, 145a/06
b.+ım (yürek bağrım ézil-) 146b/03
b.+ım (yürek bağrım örtet-) 163a/03
b.+ın (yürek bağrın) 160a/08
[=7]
bağla- İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek.
b.-p 153b/09, 160b/10
[=2]

bağlat-Bağlamak işini başkasına yaptırmak, bağlanmasını sağlamak, raptettirmek.
b.-ıp 142a/04
[=1]
bağlı İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan.
b. 139a/03
b.+ġa 148b/06
[=2]
bahār İlkbahar.
b.+da 161b/06
[=1]
bak- Gözleri bir şey üzerine çevirmek.
b.-ıp kör- 155b/11
b.-sa 144b/06
b.-sam 143b/02
turup bak- 144b/06
[=4]
bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde.
b. Ayım 162b/01, 162b/02, 163a/10
b. ‘Avaż Cān 140b/02
b. Bal ‘Avaż 153a/11
b.+ım 158b/03
b.+ım (Avaż Bal) 161b/01
b.+ım Avażnı 161b/07
b.+ımnıñ 161b/03, 161b/05
b.+ını 144b/11
[=11]
Bal Avaż Bk. **‘Avaż Ḫan**
B. 152a/07, 153a/11, 157a/07, 157b/02, 158b/06, 162a/08
B.+nı 160a/09, 160b/05, 160b/06
B.+nıñ 160a/08
[=10]
Bal Avaż Cān Bk. **‘Avaż Ḫan**
B. 140b/02, 151b/10, 152a/05, 152a/11
[=4]
Bal Avaż Ḫan Bk. **‘Avaż Ḫan**
B. 152a/01, 152a/03, 152b/08
[=3]
bala Küçük çocuk, yavru.
b. 156a/01
b.+mga 161a/10
b.+(bir bala) 154b/09, 154b/10, 155b/05
b.+dı 159a/05
b.+m dép 163a/03, 163a/05, 163a/09
b.+nı (Özbek balanı) 156a/07
b.+nıñ 155a/06
[=11]
balġan Sarp, ormanla kaplı sıra dağlar.
b. 153a/07
[=1]
ballı mec. Tatlı.
b. 158b/04
[=1]
bar Kāinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan şey, var.
b. 141a/08, 154a/09, 154a/09, 154a/10, 154b/06, 154b/07, 155a/11, 155a/11, 155b/01, 155b/02, 155b/02, 155b/03, 155b/08, 155b/08, 156b/05, 158b/09, 159a/06, 159b/08, 159b/08, 159b/09
b.+dur 143b/01, 152a/04, 155b/10, 155b/10, 155b/11, 158a/07, 158a/10
b. éken 157b/01
b. érdi 162b/01
b. mı bil- 146a/08
b.+mu 148a/05, 148a/05, 148a/06, 148a/10
b. mu kin 148b/11
b. mu sén 154a/04
b. mu sén 162b/06, 163a/01
[=38]
bar- Ulaşmak, erişmek, vasıl olmak, varmak.
b.-ayın 155a/06
b.-ıp 139b/02, 139b/04, 140a/11, 144b/10, 145a/01, 145a/03, 145a/11, 148a/02, 149b/09, 155a/08, 156a/11, 160a/11, 161b/11, 162a/03, 162a/05
b.-ıp ayt- 161b/05
b.-ıp kél- 158a/05
b.-ıp kör- 141b/06
b.-mas 144b/01
b.-sam 155a/07
b.-sıñ 147b/11
[=22]
aldıġa bar- 162a/03
alıp bar- 155a/06, 155a/07
yükürüp bar- 156a/11
[=4]
barça Bütünü, hep; bütünü, hepsi.
b. 143b/04

b. barça 160b/05
b.+ları 143b/06
b.+sı 139a/05, 144b/03, 161b/08
b.+sıġa 148b/11, 153b/09
[=8]

bārek-allāh Ar. Beğenilen, takdir edilen bir şey karşısında kullanılan "maşallah, aferin, ne güzel" anlamında övgü sözü.
b. 142a/02
[=1]

bars Kedigiller familyasından, tropik bölgelerde yaşayan, genellikle karın altına doğru beyazlaşan açık sarı postu siyaha yakın esmer beneklerle kaplı, çok güçlü, çevik, cesur, avlanması tehlikeli, yırtıcı, etçil memeli hayvan, leopar, panter.
b. 148b/01
[=1]

bas- Ayağı, üzerine vücudun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemine yahut herhangi bir yere koymak.
b.-arġa (ayak basar) 139a/08
b.-ıp 152a/02
b.-ıp ket- 143b/03
[=3]

baş 1. İnsan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücudunun en ön kısmı, kafa.
b.+dın (hūş başdın uç-) 140b/06, 145a/08
b.+ıdın 147b/05
b.+ıġa 142a/02, 142a/03, 149b/10, 153b/03, 160b/01, 160b/02
b.+ıġı köter- 141a/07
b.+ıma 157a/04
b.+ımızdın 147b/11
b.+ında 156a/01
b.+ını 160a/11
b.+ıñnı 141a/03
b. ḳoy- 146a/05, 146b/03
b.+larını kés- 160b/06
b. yalañ 161a/01
2. Kişinin bizzat kendisi
b. başına 159a/10
b.+dın öt- 150a/05
b.+ġa kel- 144a/01
b.+ıġa 145a/05
b.+ıġa sal- 157a/08, 161a/11
b.+ıma 161a/09
b.+ımda 140a/08
b.+ımnan 145b/10
b.+ında 155b/10
3. Bir şeyin yakını veya çevresi.
b.+ıġa 162b/08
b.+ıġa kél- 162b/03
b.+ında tur- 140b/07
b.+ıña kél- 162b/10
4. Bir topluluğu yöneten kimse.
b. bol- 158a/06
b.+ġa 153b/11
b.+ı 148b/05
b.+ığı érdi 142b/05
5. mec. Akıl, fikir, şuur, zihin
b.+ıma 148a/04
b.+ımda 143b/01, 143b/09
b.+ımġa 144b/02
b.+ında 152a/04
6. Bir şeyin başladığı yer, baş tarafı.
b.+dın (bir başdın) 148b/11
[=43]

başġa Bilinenden ayrı, değişik, farklı.
b. 142b/03
b.+nı 149b/02
[=2]

başla- Bir işe girişmek, harekete geçmek.
b.-ma 151a/09
b.-p 145b/04, 152a/10
[=3]

bat- Bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine gömülmek, çökmek.
b.-ama 148a/11
[=1]

bayḳuş Zararlı ve kemirici hayvanları avlamakla geçinen, başlarında iki tepelik bulunan, yırtıcı gece kuşlarının ortak adı
b. (zāġ bayḳuşlar) 159b/02
[=1]

baylan- Bağlanmak.
b.-sun 157a/02
[=1]

baz 1. Ar. Tekrar, yeniden
b. 142b/11, 147b/08, 149a/02
2. Açma, açış.
b. ét- 145b/01

b. mu 156b/03
[=5]

be-ġāyat Çok fazla.
b. 162a/05
[=1]

beççe İnsan yavrusu, çocuk.
b. siñlisi 142b/04
[=1]

Bedbaḫt Gürcistan'da bulunan, yüksekliğiyle meşhur bir dağ.
b.+çölide 153a/03
b.+nı 152a/09, 154a/11
b.+nıñ 152a/07
[=4]

beden Vücut, gövde.
b.+imdeki 139b/06
[=1]

beg Devletin ileri gelenlerine verilen unvan, bey, soylu. **Krş. bī**
b.+ler 154b/05
[=1]

begzād Bk. **begzāde**
b.+ge 144b/02
[=1]

begzāde Bey oğlu. Krş. **begzād**
b.+sén 146a/08
[=1]

bel I Bk. **bél I**
b.+ige 142a/04
b.+imdin 146b/01
[=2]

bel II Bk. **bél II**
b.+idin (Asḳar Beli) 160b/03
[=1]

belā Ar. İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bâdire, dert, gam, keder.
b. (bir belā) 144a/08
b.+ġa 148a/06, 148a/08
[=3]

belki Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâle göre, muhtemelen
b. 156b/09, 162b/05
[=2]

ben Bk. **men**
b.+baña 141a/03
[=1]

bend Bağ.
b. 151b/06
b.+ge 151b/07
[=2]

bende Far. Kul, köle.
b.+dür men 140b/09, 146b/01
b.+dür mén 155a/11
b.+ler (her bendeler) 158b/05
[=4]

ber- 1. Bir şeyi karşılık beklemeden birine bırakmak, bağışlamak. Krş. **bér-**
b.-! 158a/07
b.-di 146a/01, 147b/05, 151b/10, 152a/03, 152a/05, 152b/08, 152b/10, 160b/11
b.-diler 150a/11, 151b/08
b.-dim 145b/09, 157a/07, 157a/09
b.-e mén 154b/04
b.-ey 157b/02
b.-eyin 158b/06
b.-geli 146a/01
b.-gey 157b/04
b.-gil 151a/04, 151a/07, 158a/10, 163a/01
b.-iñ 156b/08
b.-iñiz 161b/01
b.-ip 147b/03, 153b/06, 155a/10, 157b/08, 157b/10
b.-ipdi 160a/06
b.-me 141a/02, 151a/03
b.-mek bol- 157b/09
b.-señ 156b/11
b.-sün 145a/10
[=36]

2. Tezlik işlevinde tasvirī fiiller yapar.
ayta ber- 156b/11
cöney ber- 151b/08, 151b/10, 152a/03, 152a/05, 152b/08, 152b/10, 160b/11
ḳurı ber- 146a/01
öte ber- 147b/05
ötüniñ ber- 161b/01
töke ber- 141a/02
yata ber- 150a/11
[=13]

cevāb ber- 154b/04, 158a/10, 158a/04, 158a/07
ḫabar ber- 163a/01
köñül ber- 145b/09, 146a/01, 160a/06
mühlet ber- 151a/07

rūz ber- 153b/06
salām ber- 155a/10, 156b/08
toy ber- 157b/10
töz ber- 145a/10
[=14]

beri I İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer.
b. 145b/06
[=1]

beri II Belli bir yerden ve zamandan bu yana.
b. (tört yıldın beri) 155a/04
[=1]

bes Yeter, kâfi.
b. 141a/03
[=1]

beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı. Krş. **béş**
b.+ge (on beş) 154b/06
[=1]

beyān Açıklama, anlatma, söyleme.
b. eyle- 141a/01, 150b/06, 151a/04
b. ḳıl- 150a/06, 155a/10, 158b/11, 162a/03
[=7]

bezdür- Bıraktırmak.
b.-gen 148b/03
[=1]

bédev Koşu atı.
b.+ġa 157a/04
b.+ime 148b/02
[=2]

bél I İnsan vücûdunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer. Krş. **bel I**
b.+din ḳuç- 146a/04
b.+i 159a/03
b.+ige 161a/07
b.+ige tüş- 154b/11
b.+iñdür 147a/05
b. (ḳarı bél) 145b/08
b.+lerimdin 149b/01
[=7]

bél II Dağ tepeleri arasında geçit veren alçak yer, dağ geçidi, belen. Krş. **bel II**
b.+de (Çembil Bél) 145b/11, 146a/02
b.+de (Çembil Bélde) 148a/08
b.+din 148b/03
b.+din (Çembil Bél) 154a/10
b.+ge (Çembil Bélge kel-) 156a/08, **(Çembil Bélge)** 160a/06
b.+i 147b/06
b.+i dék (Çembilni Béli dék) 148a/05
b.+idin (Asḳar Béli) 155b/04
b.+ige 147b/11, 152a/08
b.+inde (Çembil Béli) 158b/04
b.+ni 151b/11
[=14]

bélgü Alâmet, nişan.
b.+si 153b/08
b.+si (bir bélgüsi) 146b/04
[=2]

bér- Bk. **ber-**
teskin bér- 147b/03
b.-siñ 158a/04
[=2]

bérdir- Vermesini sağlamak.
b.-! 144a/10
[=1]

béş Bk. **beş**
b. (dört béş yıl bol-) 158a/01
b. altı kün 151a/04
[=2]

bī Bk. **beg**
b.+ler 161b/05, 161a/08
b.+leri 162a/02
[=3]

bī-ḫod Bk. **bī-ḫūş**
b. bol- 141a/01, 144a/06
[=2]

bi-hūş (< Far. hūş) Şaşkın, sersem. Krş. **bī-ḫod**
b. bol- 139b/01, 140b/04, 141b/03, 147b/08
[=4]

bi-ṣabr Sabırsız.
b.+dur 146b/09
[=1]

biç- Kumaş, deri vb.ni dikilecek şeyin ölçülerine göre kesmek
b.-edi 159a/09
[=1]

bī-çāre Çaresiz, âciz, zavallı.
b. 161a/02
b. köñlüm 147a/10

[=2]

bihişt Far. Cennet, uçmak.
b. 142a/09
[=1]

bil- 1. Bir şey hakkında bilgisi olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.
b.-e mén 154a/07, 155b/08
b.-elmey-men 143a/08
b.-inmeydür 153b/08
b.-ip 143a/01, 144a/08, 157a/06
b.-ipdi 156b/07
b.-medim 143a/11
b.-megenin 160a/08
b.-mem 140a/02, 143b/06, 144a/03
b.-mes 144b/07, 149a/07
b.-mes érdi 142b/03
b.-meseñiz 144b/10
b.-mey men 156a/05
b.-meydür 144b/04
b.-mez dek 144b/10
b.-ür men 146a/08
2. Anlamak, gerçeğine erişmek, idrak etmek.
b.-dim 150b/10
b.-eyin 141a/08
3. Kabul etmek.
b.-! 147b/01
b.-sene 149a/08
b.-señ 152b/03, 158a/07
4. Tasvirī fiil yapar.
b.-ür (bar mı bilür) 146a/08
[=28]

bildür- Herhangi bir konuda bilgi veya haber vermek.
b.-iñ 160a/08
b.-mey 142b/07, 150b/03
[=3]

bile Bk. **bilen 2**
b. 141a/03, 155a/03
[=2]

bile- mec. Güçlendirmek, etkisini artırmak.
b.-di 157b/03
[=1]

bilen 1. İle, cümle içinde aynı görevdeki iki kelime veya öbeği birbirine bağlamaya yarayan söz. Krş. **birle 1, birlen 1**
b. 145a/04, 150b/03, 161a/09
2. İsimlerin sonuna gelerek birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan söz. Krş. **bile, birle 2, birlen 2**
b. 141a/05, 143b/11, 149a/10, 150a/10, 153a/09, 156a/02, 160a/08, 163a/06
[=11]

bin- Bk. **min-**
b.-gen-dey bol- 153a/07
[=1]

bir 1. Sayıların ilkinin adı.
b. 147b/05, 163a/04, 163a/08, 163a/11, 163a/11
b. bir 140b/10, 141a/01, 148b/05, 149a/03, 150a/02, 150a/06, 158a/11, 158b/11, 159a/01, 159a/02, 162a/03
b. (on bir) 145b/09
b.-dey 153a/10
b. cānımız 159b/06
b. dem 157b/10
b. ḳaşıḳ 161b/03
b. keçe 145a/05
b. keçede 145a/01
b. (ḳırḳ bir) 142b/07
b. (on bir) 145b/11
b.+töşekge baş ḳoy- 146a/05, 146b/03
b.+bir ayt- 158b/08
[=15]
2. Belirsiz sıfat veya zamir olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir.
b. 145a/11, 150a/08, 156a/01, 156a/03, 160a/07, 162b/05
b. açılġan gül 146a/11
b. bala 154b/09, 154b/10, 155b/05
b. başdın 148b/11
b. belā 144a/08
b. bélgüsi 146b/04
b. dem 145b/10
b. dem tınma- 163a/05
b. demdin soñ 158a/05
b. dév 150a/08
b. dév-zadġa 143a/05
b. gövde 140a/07
b. ḫabar 149b/05
b. ḫıdmatkārıdın 140b/05

b. ḫ̄ürsın 147a/01
b. keçe 162b/02
b. köñli bol- 146a/09
b. köygen 162b/06i 162b/08
b. kün 145b/02
b. murādıñnı 141a/11
b. mürüvvet ḳıl- 146a/03
b. neçe 139b/02, 150a/07, 150a/09, 150b/01, 155a/01, 155a/10, 158a/06, 158a/10
b. neçeler 144b/05
b. söz 140b/08, 143a/07, 144a/09, 145b/06, 147b/09, 149a/06, 150b/05, 154a/02, 155a/10, 156b/02, 158b/11, 160a/03, 161a/04, 162b/04
b. sözni 148a/08, 160a/05
b. suāl sora- 158b/07
b. suālım 158b/09
b. ṭā'ife 140a/04
b. tarafda 159b/08
b. tāze resīde siñil 158a/02
b. yerde 139a/03
b. zamāndın soñ 139b/01, 147b/08
3. Ancak, yalnız, sadece.
b. 144a/05, 156a/10
b. Allāh 155a/11
b. Hudāyġa 159b/05
[=78]

birbiri İki veya daha fazla şey yâhut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer. Krş. **biri biri**
b.+din 159b/02
b.+ge 159a/03
[=2]

birge Birlikte, beraber.
b. 143b/02, 143b/04, 144a/03
[=3]

biri biri Bk. **birbiri**
b. birlen 153b/09
[=1]

birle 1. Bk. **bilen 1**
b. 147b/07, 158a/02, 160b/11
b. ('Avaż Ḫ̄an birle Şirin) 143a/02
[=4]

birle 1. Bk. **bilen 2**
b. 142a/01, 142a/05, 142b/10, 142b/11, 143a/05, 144b/06, 145b/05, 146a/07, 146a/09, 155a/05, 156a/09, 158b/02, 161a/03, 161b/09
[=14]

birlen 1. Bk. **bilen 1**
b. 139a/07, 150a/05
[=2]
2. Bk. **bilen 2**
b. 146a/10, 153b/09
[=2]

bī-tāb Halsiz, güçsüz, bitkin, yorgun.
b.+bolupdur dép 140b/05
[=1]

biz Çokluk 1.şahıs zamiri. Krş. **miz**
b. 144b/10, 146b/03, 151a/03, 161b/11
b.-dey 158b/04

b.+ge 143b/08, 144b/05, 146b/11, 149b/05
b.+iñ birle 146a/07
b.+iñ birlen 146a/10
b.+ni 148b/03, 149b/03
b.+niñ 140a/04
[=14]

bol- Olmak.
b.-! 146a/09
b.-a 157a/11
b.-an 140a/11
b.-ay 139b/04, 139b/10
b.-ayın 157a/01, 157a/09
b.-dı 140b/08, 143a/07, 143a/09, 143a/10, 143a/10, 143a/11, 143b/10, 145a/06, 145a/06, 145a/07, 145b/07, 146a/03, 149b/07, 150b/03, 155b/06, 157a/01, 158a/01, 160a/04, 161b/07
b.-dım 151a/11
b.-du mu 143b/08
b.-duḳ 159b/06
b.-dum 145b/07, 146a/02, 147a/03, 158b/08
b.-duñ 158a/06, 158a/06
b.-ġan 140a/09, 153b/11, 158b/04
b.-ġandı 161a/06, 161a/10
b.-ġanları 142b/01
b.-ġannı 144a/08
b.-mas 143b/07, 144b/08, 146b/04, 147b/03, 149a/08, 151b/09
b.-masun 145a/03
b.-may 145b/02
b.-mış 150b/02

b.-sa 141a/08, 141a/09, 142b/09, 146b/08, 149b/07, 159a/10, 161b/11
b.-sañ 158a/06, 162b/10, 163a/01
b.-sıñ 148b/04
b.-sun 139b/10, 140a/01, 151a/08, 159b/06
b.-up 139b/01, 140b/04, 141a/01, 141b/03, 141b/05, 142b/06, 142b/06, 143a/06, 144a/06, 145a/04, 145a/09, 145b/01, 147b/08, 149a/06, 150a/04, 150a/11, 150b/10, 153a/07, 156a/09, 157b/09, 159a/01, 159b/11, 160a/01, 160a/07, 160a/09, 160b/02, 160b/06, 161b/09, 163a/05
b.-updur 147b/05
b.-updur (bī-tāb bolupdur dép) 140b/06
b.-ur 142b/08, 147b/03, 155b/06
b.-ur (érte bolur dép) 147b/03
[=101]

körkem bolup érdi 156a/09
adā bol- 159b/06
aġrıḳ bol- 141a/09
aġzı yırtılġan ḳaf dek bol- 160a/01
‘āşıḳ bol- 142b/06, 146a/02, 147a/03
aytmaḳçı bol- 145b/01
baş bol- 158a/06
bermek bol- 157b/09
bi-ḫod bol- 141a/01, 144a/06
bi-ḫoş bol- 139b/01, 140b/04, 141b/03, 147b/08
bingen-dey bol- 153a/07
bir köñli bol- 146a/09
bī-tāb bolupdur dép 140b/06
botaday bol- 163a/05
cānsız bol- 160a/07, 160a/09, 160b/02, 160b/06
cüda bol- 145b/02
çer bol- 145a/06
çöp dek bol- 142b/06
dört béş yıl bol- 158a/01
duraḳ bol- 159a/10
égen bol- 157a/11
érte bolur dép 147b/03
fedā bol- 159b/06
ḫan bol- 159a/01
ḫayrān bol- 143a/06
ḥāżır bol- 142b/08, 151a/11
hisse bol- 145a/09, 150b/10
ḫūş bol- 142b/01, 150a/04
iş bol- 151b/09
ḳabūl bol- 145a/04
kette bol- 142b/09
ḳıyāmat bol- 143a/06
ḳızıl gül bol- 145b/07
kim bol- 143a/10
köñlüñ bol- 146b/08
ḳurbān bol- 139b/04, 139b/10
ḳutulmaymuġun bol- 149b/07
kün bol- 143a/09, 143a/10, 143a/11, 143b/10
meşġul bol- 150a/11
mihmān bol- 140a/09, 141b/05
nāil bol- 153b/03
neçük bol- 150b/03
per bol- 145a/06
peydā bol- 161b/09
piyāle kāse dék bol- 159b/11
revā bol- 143b/07, 144b/08
sevdā bol- 153b/11
söz bol- 145a/07
sulṭān bol- 140a/01
şehim bol- 158a/06
tirik bol- 162b/10, 163a/01
top bol- 147b/05
tört yıl bol- 157a/01
vefāt bol- 150b/02
yalañ ḳılmaḳçı bol- 149a/05
yalañaç bol- 149a/06
yaş bol- 158a/06
keter bol- 160a/04
körer bol- 148b/04
körmek bol- 151b/11
[=79]

bota Deve yavrusu.
b.+day bol- 163a/05
b.+dayın 163a/02
[=2]

boy İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki yükseklik, kāmet, endam
b.+uñnan 157a/01, 157a/05
b.+uñnı 157b/01
[=3]

boya- Renkli bir madde sürerek veya o maddeye batırarak renk vermek.
b.-p 143b/05
[=1]

boyun Vücunun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.
b.+ıġa (boynıġa) 160b/09, 162a/07
b.+ıma (boynıma) 146a/06
b.+ınge (boynınge) 147a/11
[=4]

bozla- Bağırmak, hıçkırmak, ıstıraplı hüzünlü ses.
b.-r mén 163a/02
b.-ydı 163a/05
[=2]

börk Başlık.
b.+i 156a/01
[=1]

bu 1. İşaret sıfatı. Krş. **bul**
b. 139a/03, 139b/07, 140b/03, 144a/04, 145a/08, 145a/09, 146a/11, 147b/01, 147b/02, 148b/01, 148b/10, 149a/01, 149b/06, 152b/03, 153b/10, 153b/11, 154a/04, 154a/07, 155b/01, 155b/03, 155b/05, 156b/07, 157b/07, 158a/01, 158b/08, 158b/10, 159b/04, 159b/10, 160a/04, 160b/08, 161b/06, 161b/08, 162a/05
b. ‘Avaż 160a/01
b.+kün 140b/09, 141a/10, 143a/10, 143b/06, 145a/05, 147b/03, 155b/04, 157b/06, 160b/04
b. munça 161a/06
b. munı 155a/07
b. munıñ 161b/10
b. sözlerni 141b/01
2. İşaret zamiri
b. 143a/11, 143b/05, 156b/06
b.+lar 161b/08
b.+larçasın 159b/09
b.+munça 141a/05, 148a/04, 161a/10
b. munda 139b/11, 146b/10, 150b/08, 158a/02, 160a/02, 160a/05
b. munday 148a/01, 155a/03, 155b/07
b. mundın 142b/10, 143a/01
b. munı 155a/02, 155a/06, 160a/02
b.+nı 143a/06, 143b/10
[=71]

bul 1. Bk. **bu 1**
b. 141b/05, 144a/08, 145a/09, 146a/11, 147b/02, 154b/08, 155a/06, 157b/02, 159a/05, 160b/11, 162a/03
b. derdime 140a/03
b. kün 142b/09
b. Şīrīn 141b/03
b. toynıñ 142a/01
2. Bk. **bu 2**
b. 139a/08, 142b/09, 143a/09, 143a/09, 156b/04
b.+dur 158b/01, 158b/03
[22]

bul- Arayarak veya rastgele bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.
b.-ur 159a/11
b.-muş yer 151a/10
[=2]

Bulduruḳ Ḳaṣṣāb Avaz’ın, mesleği kasaplık olan öz babası.
B. 150b/02
[=1]

bur- Bir şeyi kendi etrafında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek.
b.-añızlar 140a/10
[=1]

burġzārlı Kuşların bol olduğu yer.
b. 148a/05
[=1]

burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.
b.+ıġa (burnıġa) 143a/04
[=1]

buyur- Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek
b.-ġanġa 162a/04, 162b/07
[=2]

buzdur- Yıktırmak.
b.-up 142a/01

[=1]

buzıl- Bk. **buzul- 2**
b.-ıp 147b/06
[=1]

buzul- 1.Düzgünlüğü kaybolmak.
b.-muş resm 145b/03
b.-up yatıpdur dép 153b/11
[=2]
2.Bir şeye kızmak, içerlemek. Krş. **buzıl-**
köñlüm buzul- 144a/02
[=2]

bükül- Eğilmek.
b.-dü 145b/08
[=1]

bülbül Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.
b. 139b/07, 147a/03
b. dégen kuş 159a/11
b.+di 161b/06
[=4]

büte Çalı çırpı.
b.+deyin 152b/07
[=1]

cān İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh. Krş. **çān**
c. 156b/09, 158b/03
c.+(Aġa Cān) 163a/07
c.+(‘Avaż Cān) 156b/10, 157a/11, 157b/04, 158a/05, 158a/10, 158b/01
c.+(Bal ‘Avaż Cān) 140b/02, 151b/10, 152a/05, 152a/11
c. (Şīrīn Cān) 140b/10, 159a/07
c.+dın (‘Avaż Cān) 144b/08
c.+dın (‘Azīz cāndın) 141a/04
c.+dın ‘azīz 139b/06
c. érür 140a/07
c.-ı cismim 151b/02
c.-ı yār 153b/08
c.+ıdın 161b/04
c.+ım 139b/10, 146b/07, 150b/09
c.+ım (‘azīz cānım) 140a/06
c.+ımdın 140b/11
c.+ımız (bir cānımız) 159b/06
c.+ımnı 163a/08
c.+ın 152b/11
c.+ın (Şīrīn Cān) 148a/11
c.+ını (‘azīz cānını) 140b/08
c.+ıñ (‘Avaż Cān) 162a/11
c.+ıñı 162b/09
c. ket- 150b/11
c. mudur 139b/06
c.+nıñ (Şīrīn Cān) 145a/07
c. sat- 155a/04
[=38]

Cānān Bk. **Cānān Perī**. Krş. **çānān**
C. 140a/05, 146b/03, 149b/04
C. (Gül Cānān) 146b/07, 146b/08, 146b/10, 146b/11, 147a/02, 147a/04, 147a/06, 147a/08, 147a/10, 147b/01
[=13]

Cānān Perī Avaz Han’ın eşlerinden biri. Krş. **Çānān Perī**
C. 142b/04, 142b/05, 142b/11, 145a/10, 146b/05, 149a/06, 149b/08, 150a/05, 150a/06
C.+din 142a/07, 145a/10, 149b/06
C.+ge 146b/06
C.+ni 147b/04, 149a/01, 149b/11, 150a/02
C.+niñ 142b/10, 145b/02, 150a/04
[=20]

cānsız Canını yitirmiş, ölmüş.
c. bol- 160a/07, 160a/09, 160b/02, 160b/06
[=4]

cānsızlık Hareketsizlik.
c.+ḳıl- 160a/02
[=1]

cān-vār Far. Çok eskiden yaşadığı düşünülen ve masallarda adı geçen, kan dökücü, cana kıyıcı, korkunç yaratık.
c. sén dép 151b/07
[=1]

cāy Yer.
c.+dın tur- 157b/11
c. ḳılıp érdiler 142a/11
[=2]

caynat- Yaymak, açmak.
c.-ıp 151b/05
[=1]

cellād Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse.
c. 160a/03, 160b/09
c.+ıñ 148a/10

c.+lar 160a/05, 160a/07, 160a/09
c.+lar birle 161a/03
c.+larnıñ 161a/02
[=8]

cevāb Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt.
c. ayt- 141b/01
c. ber- 158a/07, 158a/10
c. bér- 158a/04
c. bere mén 154b/04
c. tile- 161b/11
[=6]

Cevāhir Elmas, yakut vb. değerli taşlar, mücevher.
c.+(la'l-cevāhir) 142a/03
c.+lerni (dürr ü cevāhirlerni) 150a/07
[=2]

cıda- Moğ. Dayanmak. Krş. **çıda-**
c.-yalmay 149a/02
[=1]

cıġa Hükümdara mahsus taç.
c. 157a/04
c.+(ṭılla cıġa) 142a/04
[=2]

cıġalı Hükümdar tâcı takan.
c.+(ṭılla cıġalı) 153b/03
[=1]

cılav Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip, yular.
c.+lardın 159a/06
[=1]

ciger-hūn Yüreği yaralı, ciğeri kanlı.
c. 146a/03
[=1]

cilve Hoşa gitmek, ilgi çekmek için takınılan çekici tavır.
c.+ḳıl- 145b/05
[=1]

cism Beden.
c.+im (cān-ı cism) 151b/02
[=1]

cöne- Hareket etmek, yönelmek. Krş. **cönel-**
c.-di 153a/09
c.-y 152a/01
c.-y ber- 151b/08, 151b/10, 152a/03, 152a/05, 152b/08, 152b/10, 160b/10
[=9]

cönel- Bk. **cöne-**
c.-dim 148a/07
[=1]

cüdā Ayrı.
c.+bol- 145b/02
[=1]

cür- Yürümek.
c.-eñiz 144b/09
[=1]

çaġıl Çakmak, göz kamaştırmak.
ç.+ıp 153a/07
[=1]

çaġır- Bir kimseye gelmesinin istendiğini bildirmek, davet etmek.
ç.-ıp (çaġrıp) 160a/03
[=1]

çaḳır- Bk. **çaġır-**
ç.-ıp (çaḳrıp) 141b/09, 154a/01
[=2]

çān Bk. **cān**
ç.+(Şīrīn Çān) 144b/06
ç.+dı (Şīrīn Çān) 144b/08
[=2]

Çānān Bk. **cānān**
Ç.+ım 150b/08
[=1]

Çanan Peri Bk. **Cānān Perī**
Ç. 143a/03
Ç.+niñ 150b/04
[=2]

çap- At vb.ni sürmek, koşmak.
ç.-anda 152b/02
ç.-ıp 142a/03, 152b/01
ç.-maḳa 153a/05
ç.-at çap- 152b/02, 153a/05
ç.-atnı çap- 152b/01
[=7]

çaptur- At vb.ni sürdrümek, koşturmak.
ç.-at çaptur- 141b/10
[=1]

çar Far. Dört.
ç.+etrāfı 159a/05
[=1]

çāradār Çaresi olan.
ç.+nıñ 155b/06
[=1]

çāre Kurtuluş yolu.
ç.+ḳıl- 141a/09
[=1]

çarma- Sarmak.
ç.-dım 161a/09
[=1]

çeh Kuyu.
ç.+tüpinde 162b/06, 163a/01
ç.+tüpine 162b/07
[=3]

Çembil Köroğlu Sultan'ın hüküm sürdüğü şehir.
Ç. bél 145b/11, 146a/02
Ç. bélde 148a/08
Ç. béldin 148b/03, 154a/10
Ç. bélge 160a/06
Ç. bélge kel- 156a/08
Ç. bélige 147b/11, 152a/08
Ç. bélinde 158b/04
Ç. bélni 151b/11
Ç.+de 153a/06, 158a/02, 159a/02, 159a/04, 159a/08, 159b/01, 159b/05, 159b/09, 159b/10
Ç.+den 157a/05
Ç.+ge 157a/01
Ç.+ni béli-dék 148a/05
Ç.+niñ 147b/06
Ç.+niñ élinde 159a/01
[=25]

çend Far. Birkaç.
ç.+(dehr-i çend) 145a/11
[=1]

çer Keder.
ç.+bol- 145a/06
[=1]

çeşm Far. Göz.
ç.+ġa 142b/04
[=1]

çıda- Bk. **cıda-**
ç.-may mén 161a/09
[=1]

çıḳ- Bulunduğu yerden dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.
ç.-a yaz- (çıġa yaz-) 156b/09
ç.-ar 156b/11
ç.-ıp 147b/04, 148a/06, 150b/04, 151b/06
ç.-ıp ér-dim 148a/04
ç.-tı 156a/07
āldıġa çık- 156a/07
taşḳarıġa çık- 147b/04
[=10]

çıḳar- Bulunduğu yerden dışarı çıkmasını sağlamak.
ç.-ıp 149a/03
ç.-magıl 161b/02
[=2]

çırāġ (*Far. Çerāġ*) Işık.
ç.+ım 140b/08, 157a/03
ç.+ım (öçgen çırāġ) 156b/06
[=2]

çolfān Zühre yıldızı.
ç.+(miśl-i çolfān) 139b/08, 147a/01
[=2]

çoñ Kırġ. Büyük, ulu.
ç. 151a/11
[=1]

çorç- Kabarmak.
ç.-up 140b/04
[=1]

çöl Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi.
ç.+de 152b/07, 153a/10
ç.+de (ara çölde) 156a/05
ç.+ide (Bedbaḫt Çöl.ide) 153a/03
ç.+ige 148a/01, 152a/09
ç.+lerde 154a/07
ç.+niñ 153a/01
[=8]

çöp Çok zayıf, kupkuru kimse.
ç. dek bol- 142b/06
[=1]

çün Far. Çünkü, şundan dolayı.
ç. 139b/07
[=1]

dād Feryat, yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırtı, haykırış, çığlık.
d.-ım 140b/01
d.+ımnı 141a/10
[=2]

dāġ Yara.
d. 152a/04
d.+ım 150b/07
[=2]

dāġlı Yaralı.
d.+ġa 148b/06
[=1]

dāhim Saltanat.
d.+ni 142a/01
[=1]

dal Uzun boylu ve ince yapılı, zayıf kimse.
d. 147a/11
d.+boyuñnan 157a/05
[=2]

damaġ Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım
d.+ıdın 142b/07
[=1]

dāne Herhangi bir sayıda olan şey, adet.
d.+dāne 149a/04
[=1]

dañḳ Şöhret, ün, canlılık, şenlik.
d.+ını 142a/01
[=1]

dār İdama mahkūm olanların asıldığı darağacı.
d. astındın 162a/08
d.+lar 160b/04
d. tübine 160a/11
d. tüpige baġla- 160b/10
[=4]

Dāred Far. Tanrı.
D. 140a/05
[=1]

dārū İlaç.
d. ḳıl- 151a/02
d.-yı selmānnı 143a/04
[=2]

daş Dışarı.
d.+ı 154a/11
[=1]

dāyim Devam eden, devamlı, sürekli.
d. 140a/04, 142b/02, 151a/03, 155b/06, 159b/02, 159b/03, 161b/06
[=7]

defter Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi.
d.+imde 157a/10
[=1]

dehr Dünya, cihan, âlem.
d.+i çend 145a/11
[=1]

dek Bk. **dék 1**
d. 142b/06, 144b/10, 149a/04, 149a/04, 154b/10, 154b/11, 160a/01, 160a/01, 161b/09
[=9]

dem Far. Zaman, an.
d. 157b/10
d. (bir dem) 145b/10
d. (bir dem tınma-) 163a/05
d. (heç dem) 158b/02
d.+din (bir demdin soñ) 158a/05
[=5]

derd İnsana ıztırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü.
d. bile 141a/03
d.+ge 145b/02, 149a/02
d.+i 140a/03, 141b/04**,** 150b/01
d.-i hicrān 145a/07, 151b/02
d.-i külfet 151a/03
d.+ide (‘ışḳ derdide) 141a/02
d.+ime 140a/03
d.+imni 157b/03
d.+in 157b/05
d.+ini 145b/01
d.+iñi 161b/02
d.+iñ (ne derdiñ) 141a/08
d.+iñ (séñ derdiñ) 163a/04
d.+iñ bilen 141a/05, 163a/06
[=19]

dere Genellikle yazın kuruyan küçük akarsu.
d.+sin 153b/01
[=1]

derḥāl O anda, hiç vakit geçirmeksizin, süratle, âcilen.
d. 143a/03
[=1]

dermân 1. Far. Çare, çıkış yolu.
d. 140a/03
d.+ım 157b/05,
2. Kuvvet, güç, mecal, takat
d.+ım 157b/06
[=3]

dervāza Far. Kale kapısı.
d.+ġa kél- 154a/01, 154b/08
d.+nı 154a/01, 154b/09
d.+nın 154a/06
d.+ñnı 154a/08, 154b/01, 154b/05, 154b/07
[=9]

dervāzabān Muhafız.
d. 153b/08
d.+lar 154a/04
d.+nı çaḳır- 154a/01
[=3]

deşt Bozkır, ova, sahrâ, çöl.

d.+ige 152a/07
[=1]

deste Elde tutulabilecek şekilde bir araya getirilmiş şeylerden meydana gelen bağ, demet, tutam, bağlam
d. 147b/11
[=1]

devā' İlaç, derman, şifâ.
d.+sını 151a/02
[=1]

devlet 1. Belli bir toprakta bir hükûmet idâresi altında teşkîlâtlanmış bulunan bağımsız siyâsî topluluk, milletin hukūkî şahsiyet kazanmış şekli.
d.+i 152a/02,
2. Mutluluk, saâdet, tâlih, baht:
d.+i 152a/04, 155b/10
[=3]

devrān Zaman, çağ.
d. 149a/08, 151b/03
d.+lar 146a/11
d. öt- 149a/08
d. sök- 145/11
[=5]

dé- Söylemek, demek. Krş. **té-**
d.-di 141b/04, 141b/07, 155b/07, 158a/04
d.-gen 142b/04, 143a/06, 143a/11, 143b/10, 154a/09, 154a/09, 155b/06, 155b/08, 155b/08, 159b/08, 162b/01
d.-gen ḳuş 159a/11
d.-gende 153b/06
d.-genge 159b/11
d.-genim 155a/03
d.-gürüp 142a/02
d.-me 146b/04
d.-mes 149b/02
d.-mes dép 155a/07
d.-ñiz 148b/01, 148b/03, 148b/09, 148b/11
d.-p 139a/08, 140a/10, 140b/06, 140b/08, 142b/09, 143a/07, 144a/05, 144b/09, 147b/03, 149b/08, 150b/03, 150b/05, 151a/10, 151b/07, 151b/08, 152b/10, 152b/11, 154a/01, 154a/02, 155a/04, 155a/07, 155b/02, 156a/07, 156b/01, 158a/03, 158a/07, 159a/04, 159b/06, 159b/06, 159b/07, 160a/03, 161b/07, 162a/02, 162a/08, 162a/10, 162b/01, 163a/03, 163a/04, 163a/05, 163a/07, 163a/09
d.-p érdim 148a/09
d.-pen 152b/10
d.-r 141a/10, 151b/03, 157b/05, 163a/10
d.-r men 146b/08
d.-se 161b/04
d.-sem 156b/05
d.-señ 146b/09, 162b/07
d.-sin 158b/06
d.-siñ 147b/11
d.-sün 144b/09
d.-yü 150a/03
Allāh dé- 152b/10
selām dé- 148b/01, 148b/03, 148b/09, 148b/11
[=88]

dék 1. Gibi, benzer. Krş. **dek.**
d. 139b/11, 140a/05, 141a/07, 144a/01, 145b/06, 148a/05, 148a/05, 148b/01, 148b/08, 148b/09, 159b/11
2. Kadar, dek.
d. 144b/02
[=12]

dép "diye" anlamında son çekim edatı.
d. 139a/08, 143a/07, 150a/03, 150b/02
[=4]

dév Çok iri ve kuvvetli, korkunç masal tipi.
d. (bir dév) 150a/08
[=1]

dév-zād Devden doğma, dev gibi.
d.+ġa 143a/05
[=1]

dışḳarı Bulunulan sınırlı veya kapalı bir yere göre dışta kalan yer, dışarı.
d.+da koy- 155a/09
[=1]

dil-ḫᵛāh Gönül isteği.
d.+ı 147a/10
[=1]

dilber Gönlü kendine çeken, güzel

d.+imdin 143b/10
[=1]

dilşād Gönlü sevinçle dolu, sevinçli kimse.
d.+ḳıl- 146b/02
[=1]

dīn İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütününü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.
d.+din 162a/06, 162a/10
d.+din ḳayt- 162a/01
d.+ige (Köroġlı dīnige) 160a/06
d.+ige kergendin soñ 156a/08
d.+ige kir- 160a/02
d.+imizge 162a/02, 162a/07
d.+inde (her peyġambar dīninde) 158b/05
d.+ni 158b/05
d.+niñ 159b/05
[=11]

dīvāne Çılgın, deli, mecnun.
d.+dék 144a/01
[=1]

dost Birini riyâsız ve samîmî duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse.
d.+a 141a/04
d.+ı 145a/02
d.+ları 148b/04
d.+larım 144b/03
[=4]

dört Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.
d. béş yıl bol- 158a/01
[=1]

du‘ā Tanrı’ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin.
d.-yı fātihā ḳılup ér- 158a/02
[=1]

dur- 1. İsimleri yüklem yapar.
d.-ur 140b/02
2. Süreklilik işlevinde yarı tasvirī fiiller yapar.
d.-yatıp durur- 141b/03
[=2]

duraḳ Sükūnet, sakinlik, durgunluk.
d.+bol- 159a/10
[=1]

dünyā Hayat.
d. 162b/05
d.+da 142a/09
d.+da (iki dünyāda) 140b/02
d.+nı 152a/02, 159a/01
[=5]

dürr İnci.
d.+ler 149b/10
d.+ü cevāhirlerni 150a/07
[=2]

dürr ü ḫarīd bakire.
d. 147a/06
[=1]

düşman Birine karşı İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse. Krş. düşmen
d. 141a/04, 143b/08, 149b/04
d.+ı 145a/04
d.+lar 149a/07, 152b/05
d.+ları 145a/02, 152a/08
d.+larnı 148b/04
d.+nı ḳolı 157a/02
d.+nıñ 148a/07
[=11]

düz Doğru.
d.+i 144b/05
[=1]

ecel Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamânı, ömrün son demi.
e. 144b/03, 161b/04
e.+imniñ 163a/10
[=3]

efġān Izdırapla bağırma, haykırma.
e.+larıñ 141a/05
[=1]

eger Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet. Krş. **ger**
e. 144b/10, 146b/08, 147b/03, 162a/07
[=4]

ejdehā Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılana benzeyen, ağzından ateş püsküren korkunç masal canavarı:
e.-day 161a/11
e.+dın 157a/08

[=2]

el-farż Ar. “Şöylece düşünelim” anlamında bir söz.
e. 141b/01, 157b/10
[=2]

el-ḳıṣṣa Ar. Hikâye, rivayet.
e. 139a/03, 140b/03, 144a/04, 145a/08, 146b/05, 147b/02, 149a/01, 149b/06, 150a/01, 150a/04, 150a/10, 150b/01, 151b/04, 153b/05, 154b/08, 156a/07, 157b/07, 158b/10, 159b/10, 160b/09, 161b/08
[=21]

elbette Her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet.
e. 141b/05
[=1]

elem Acı, üzüntü, dert, keder.
e. 158b/02
e. birle 158b/02
e.+ġa 161a/09
[=3]

elemli Üzüntülü, kederli.
e. 143a/08
[=1]

elvān Renkler.
e. 140b/09
e. (yüz elvān) 158a/09
[=2]

emlāk Mülkler, ev, tarla, arsa gibi taşınmaz mallar, gayrimenkul, mallar.
e. raḫtını 157b/07
[=1]

enār Nar.
e.+ın 149a/03
[=1]

es Akıl.
e.+din 163a/06
[=1]

es- Hava için, bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek
e.-erdi 148b/08
[=1]

esil Mihnet çeken.
e. ḳal- 145a/04
e. ḳıl- 144b/11
[=2]

esīr Tutsak.
e.+di 148b/08
[=1]

eşik Kapı.
e.+in 144a/05
[=1]

eşit- Bk. **éşit-**
e.-ip 140b/06
[=1]

et- Bk. **ét-**
zehr et- 144b/11
[=1]

eṭrāf Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre, yöre.
e.+ı (çār eṭrāfı) 159a/05
[=1]

ey Kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen bir seslenme sözü. Krş. **eyā**
e. 148b/05, 148b/07, 156b/03, 157b/11, 158a/05, 161a/05
[=6]

eyā Bk. **ey**
e. 145a/03
[=1]

eyle- “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil.
e.- 141a/01, 144b/01
e.-dim 158b/02
e.-meñ 160b/01
e.-ñiz 148b/06
e.-p 150b/06, 150b/07, 150b/09, 150b/11, 151a/02, 151a/04, 151a/06, 151a/08, 151a/10, 151b/01, 151b/03
e.-sin 147b/10
ayān eyle- 150b/07
beyān eyle- 141a/01, 150b/06, 151a/04
gümān eyle- 150b/09
‘ıyān eyle- 151b/03
maḳām eyle- 151a/10
müdām eyle- 151a/08
nihān eyle- 151a/02
raḥīm eyle- 160b/01
raḥm eyle- 144b/01, 148a/03, 148b/06
zār eyle- 158b/02
ziyān eyle- 150b/11

[=32]

eylet- Ettirmek, yaptırmak.
musāfırlıḳ eylet- 158a/11
[=1]

eyyām Zaman, devir.
e.+dın (kadimü'l eyyamdın) 142a/08
[=1]

ezel Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman
e.+dindür 152b/03
[=1]

é- 1. İsimleri yüklem yapar. Krş. **ér- 1**
é.-ken 157b/01, 155a/03
é.-kendü 139b/03
é.-kendür 155a/07
é.-mes 149b/03, 159b/02
[=6]
2. Fiillerin birleşik çekimini yapar.
é.-gen bol- 157a/11
é.-gen éken 140b/01
é.-gen ékendi 160b/02
é.-gen ékendür 160b/06
é.-ıp édi 162a/05
é.-kendür 160a/02, 160a/09
[=7]

égin Sırt, arka.
é.+imni 143a/11
[=1]

él ülke, yurt, memleket, diyar.
é. 148a/05
é.+igi (élgi) 144b/03
é.+i 153a/04
é.+i (Teke Yomud éli) 147b/07, 159b/08
é.-idin 154a/08, 155b/05
é.+ige 147b/10, 150a/08, 161a/08
é.+imni (Gürcistānday élimni) 157a/07
é.+in 153a/04
é.+inde (Çembilniñ éli) 159a/01
é.+ini 140a/04
é.+iñ 140a/02
é.-iñ (Türkmen éliñ) 155b/07
é.+ni 148b/11
é.+ni (ḫunkār élni) 151b/11
[=18]

élat Halklar.
é.+ġa 141b/10
[=1]

élçi Belli bir husûsu konuşmak üzere bir taraf adına diğer tarafa gönderilen kimse, aracı.
é.+si 155b/06, 155b/07, 155b/09
[=3]

émdi İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda, şimdi.
é. 140a/11, 140b/11, 141a/04, 141a/05, 141a/10, 142a/07, 143b/03, 143b/05, 145a/01, 145a/10, 145b/07, 145b/08, 145b/10, 146a/01, 146a/03, 146a/05, 146a/07, 146a/09, 146a/11, 146b/02, 146b/03, 146b/04, 146b/04, 146b/07, 146b/10, 147a/08, 147a/10, 147b/01, 148a/06, 148a/10, 150b/06, 154b/02, 155a/05, 155b/01, 155b/03, 156b/01, 157a/06, 157a/07, 157a/11, 157b/06, 158a/03, 158a/09, 159b/06, 160a/05, 160b/04, 161a/05, 161a/08, 161b/01
[=48]

éñret- Acı acı ağlatmak.
é.-ip 163a/02
[=1]

ér Yiğit, kahraman kimse.
é. 157a/02
é.+ler 139b/09
[=2]

ér- 1. Bk. **é- 1**
é.-di 142b/11, 162b/01, 162b/02
é.-ken 140a/06
é.-kendür 141b/08
é.-ür 140a/07
2. Bk. **é- 2**
é.-di 142b/05
é.-er érdi 145b/01
é.-ġan érmiş 144b/06
é.-gen érdi 142a/09
é.-ıp érdi 141b/01, 143a/03, 149a/01, 150a/06, 161b/08
é.-ıp érdiler 142a/11
é.-ıp érdim 148a/04
é.-ip érdi 142b/01
é.-mas érdi 162a/10, 162b/02
é.-mes érdi 142b/03
é.-p érdim 148a/09

é.-up érdi 142a/10, 147b/04, 156a/09, 162a/04
é.-up érdim 158a/02
é.-ur érdi 144a/05, 156a/09
é.-ur érdiler 162a/09
é.-üp érdim 150b/07
é.-üp keter érdi 142b/08
é.-üp keter érdiler 142b/03
é.-ür érdi 142b/09
3. Belli bir yere, bir noktaya varmak, vâsıl olmak, erişmek:
é.-ip 139a/09
[=35]

éren Ermiş, velī.
é.+ler 156b/06
[=1]

érin Dudak.
é.+ini (érnini) 145b/05
[=1]

érin- Tembellik etmek, üşenmek.
é.-gende 152a/11
[=1]

érkeştür- Biriktirmek.
é.-üp 155a/08
[=1]

érkil- Ürkerek geri çekilmek.
é.-ep 152b/05
[=1]

érlik Yiğitlik.
é.+imdin 150b/10, 150b/11
é.+ni 148b/02
[=3]

ért- Geçmek.
é.-gende 153a/03
[=1]

érte Sabah vaktinde, sabah.
é. 162a/09
é.+birle 143a/05, 144b/06
é.+bolur dép 147b/03
[=4]

érteraḳ Erkenden.
é. 154a/06
[=1]

és Akıl.
é.+i (‘aḳlı ési ket-) 139b/01
[=1]

ésan Sağ sâlim, âfiyette, sıhhatte, selâmette, sıhhatli, sâlim
é.+(aman ésan) 156b/10
é.+aman 157a/03, 157a/05
[=3]

éski Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadim.
é. 150b/01
[=1]

éş Birbirinin aynı olan şeylerden her biri, denk, emsal.
é.+i 153b/09
é.+ige 153b/03
[=2]

éşik Bk. **eşik.**
é.+iñde 156a/04
é.+ni 154a/02
[=2]

éşit- Kulak yoluyla duymak.
é.-! 139b/03, 140b/01, 141a/10
e-.mekge 144b/05
é.-geli 145b/08
é.-genlerini 158b/11
é.-iñ 142a/07, 145a/10
é.-iñler 160b/08
é.-ip 140b/03, 145a/08, 146b/05, 147b/02, 149b/06, 150b/02, 154b/08, 158a/02, 158a/03, 158b/10, 160b/11, 162a/05
é.-tim 150a/03
[=22]

ét- Bir işi yapmak. Krş. **et-**
é.-elmey 145b/01
é.-meñ 160a/10
é.-sün 162b/09
amān ét- 162b/09
bāz ét- 145b/01
ḳabūl ét- 160a/10
[=6]

ét İnsan ve hayvan vücûdunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı.
é.+lerini 160b/05
[=1]

éteg Dağ, tepe, yığın gibi yüksekliği olan şeylerin aşağı kısmı.
é.+ide 142a/08
[=1]

ézil- Bir şeyin baskısı, ağırlığı altında bunalmak, sıkılmak
é.-di 144a/02, 146b/03
[=2]
yürek bağrı ézil- 146b/03

[=1]

faḫẓ Uyluk.
f.+ı siper ḳıl- 141b/02
[=1]

Fātiḥā Kur'ân-ı Kerîm'in ilk sûresinin adı, elham
f.+(du'ā-yı fātiḥā) 158a/02
[=1]

fedā Bir şey uğrunda değerli bir şeyden vazgeçme, uğruna verme.
f. bol- 159b/06
f. ḳıl- 140b/08
[=2]

felek Gökyüzü.
f. 144a/10
f.+ge (taḫt-ı felekge yetgür-) 139a/06
f.+ge yetgür- 157a/10
[=3]

ferişte Melek.
f. 153a/03
[=1]

fermān Far. Emir, buyruk.
f. 140b/09, 151b/09
[=2]

fiġān Izdırapla bağırma, haykırma, feryat
f.+ım 157b/05
[=1]

firāḳ Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat.
f.+ıñdın 163a/03
[=1]

gāhi Bazen, bazı zaman, kâh.
g. 153a/02
[=1]

ġam Kaygı, tasa, keder, iç darlığı
ġ.+ġa 161a/09
ġ.+larnı 143b/09
[=2]

ġanīm Ar. Düşman.
ġ.+lerin 143b/07
[=1]

ġanīmat Beklenmedik zamanda ve şekilde ele geçen şey veya fırsat, emeksiz ve bedâvadan elde edilen menfaat
ġ. 146a/11
[=1]

ġarīb Kimsesiz, zavallı, bîçâre kimse.
ġ. 144a/10, 147a/09, 148a/01, 150b/09
ġ. aġam 162b/08, 163a/01
ġ. anam 158a/03
ġ. anañ 163a/03, 163a/07
ġ. anañday 163a/09
ġ.+niñ 148a/02
[=11]

ġayrat İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme, çaba.
ġ.+bilen 153a/09
ġ.+ı 153a/04
ġ.+kél- 148b/08, 159b/04
ġ.+ları 159b/01
[=5]

gedā Dilenci.
g.+yın 150b/08
[=1]

ger Bk. **eger.**
g. 144b/01, 160b/01
[=2]

gerd Far. Toprak.
g.+ge 151b/05, 152b/02
[=2]

ġılmān Ar. Cennette hizmet eden delikanlılar.
ġ. 147a/01
[=1]

Ġır At Köroğlu'nun, güzelliği ve yiğitliği ile meşhur atı.
Ġ.+ı 152a/05
[=1]

ġozġal- Kımıldamak, harekete geçmek.
ġ.-dı 150b/01
[=1]

gör Mezar.
g.+ge 155a/05
[=1]

gövde İnsan bedeni, vücut.
g. (bir gövde) 140a/07
[=1]

ġussa Gam, keder, hüzün, tasa
ġ. 152b/09
[=1]

gūyā Sözde, sanki.
g.+ki 154b/09
[=1]

gül Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.
g. (bir açılġan gül) 146a/11

g. (Gül Cānān) 146b/07, 146b/08, 146b/10, 146b/11, 147a/02, 147a/04, 147a/06, 147a/08, 147a/10, 147b/01
g. (Gül Ḫan) 145a/06
g. dek 149a/04
g. (ḳızıl gül) 147a/03
g. (ḳızıl gül bol-) 145b/07
g. (miṣl-i ḳızıl gül) 139b/08
g.+dür 147a/08
g.+iñdür 147a/05
g.+ler (taze güller) 145a/02
g.+lerim (ḳızıl güllerim) 154b/04
g.+lerniñ 161b/06
g.+ni (tāze gül) 161b/06
g.+üñnen (‘iẕār-ı gül) 156b/11
g.+ümdi (taze gül) 157a/06
[=24]

Gül Ayım Avaz’ın öz annesi
G.+ 161a/02
[=1]

gülgün Gül renkli.
k. 153a/08
[=1]

gümān Far. Zan, şüphe.
g. eyle- 150b/09
[=1]

gümrāh Far. Yolunu kaybetmiş, yolunu şaşırmış kimse.
g.+nı (putperest gümrāh) 159b/07
[=1]

günāh Allah’ın emirlerine aykırı olan davranış.
g.+ım 143a/08
g.+nı 162a/07
[=2]

Gürcistān Karadeniz’in doğu kıyısında, Güney Kafkasya’da yer alan ülke.
G. 153a/09, 153b/02, 153b/04
G.+day 157a/09, 157b/04
G.+day élimni 157a/07
G.+nıñ 152b/08, 153b/06, 157b/02, 159a/05
G.+yurtnı 157b/07
[=11]

ḫabar Ar. Bir olay, bir bulgu üzerine edinilen bilgi.
ḫ. 141b/07
ḫ. (bir ḫabar) 149b/05
ḫ. (ḫaṭṭ ḫabar yıpar-) 145a/09
ḫ.+dı 163a/01
ḫ.+ı 142b/10
ḫ. ḳıl- 140b/05, 158a/05
[=7]

ḫˇāce Dînî hizmetlerde görevli kimse, hoca.
ḫ. (Sulṭān Ḫˇāce) 148b/07
[=1]

Ḥaḳḳ Allah, Tanrı.
Ḥ.+a 151b/10, 152a/01, 152a/09
Ḥ.+da 154b/02
Ḥ.+dın 151b/09
Ḥ.+dın tile- 163a/06
Ḥ.+ıñnı 149b/02
Ḥ.-te‘ālā 162b/09
[=8]

ḫaḳla- Sözünde durmak.
ḫ.-p 146b/06
[=1]

ḫāl Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum, vaziyet
ḫ. 146a/01
ḫ.+ı 150b/03, 161b/11
ḫ.+ın 144b/01
ḫ.+ın sora- 144b/09
ḫ.+ını 145a/01
ḫ.+ıñ 141a/09
ḫ.+ıñı (her ne ḫālıñı) 141a/06
ḫ.+i aḥvāl 150a/10
ḫ.+ı aḥvālāt 150a/05
ḫ.+i perīşānıñ 140b/10
[=11]

ḫāl Vücuttaki küçük esmer benek, ben.
ḫ.+ını 144b/11, 149a/04
ḫ.+ıñı (ḳara ḫālıñı) 141a/06
ḫ.+ıñı 141a/07, 162b/10
[=5]

ḫāla Teyze.
ḫ.+beççe siñlisi 142b/04
[=1]

Ḫaldār Şāh Hasan Han’ın öz babası. Isfahan şehrinde yaşamaktadır.
Ḫ.+nıñ 148b/09
[=1]

ḫālet Hal, nitelik.
ḫ.+i ket- 144a/06
[=1]

ḫalvat Gözlerden uzak olacak şekilde bir yerde birileriyle baş başa kalma
ḫ. 151a/09
[=1]

ḫam Kıvrım.
ḫ.+ça 149b/01, 157a/01
[=2]

hamīşa Daima, her zaman.
h. 147b/02
[=1]

ḫamr Ar. Şarap.
h. 160b/02
[=1]

ḫan Devlet başkanı, hükümdar.
ḫ. (‘Avaẕ Ḫan) 141b/08, 142b/08, 143a/02, 146b/05, 147b/04, 147b/06, 149a/01, 151b/03, 153b/05, 153b/10, 157b/11, 158b/10, 159b/10, 162a/10
ḫ. (Bal ‘Āvaẕ Ḫan) 152a/01, 152a/03, 152b/08
ḫ. (Gül Ḫan) 145a/06
ḫ. (Ḥasan Ḫan) 147b/07
ḫ. bol- 159a/01
ḫ.+day (‘Avaẕ Ḫan) 155b/11
ḫ.+day (Ḥasan Ḫan) 148b/03
ḫ.+dı (‘Avaẕ Ḫan) 139a/09, 160b/04
ḫ.+dın (‘Avaẕ Ḫan) 139a/04, 156a/02, 158a/07, 159b/10
ḫ.+dır (‘Avaẕ Ḫan) 148b/10
ḫ.+dur (‘Avaẕ Ḫan) 147a/11
ḫ.+ġa 161b/07
ḫ.+ġa (‘Avaẕ Ḫan) 142a/06, 144a/08, 145a/08, 149a/06, 149b/10
ḫ.+ġa (‘Avaẕ Ḫan ga ber-) 157b/08
ḫ.+ġa (‘Avaẕ Ḫan ga tapşur-) 156b/01
ḫ.+ı (‘Avaẕ Ḫan) 143a/06, 159a/05
ḫ.+ım (‘Avaẕ Ḫan) 161b/02
ḫ.+ıñ (‘Avaẕ Ḫan) 153a/02, 154b/08
ḫ.+nı (‘Avaẕ Ḫan) 142b/05, 142b/07, 142b/10, 142b/11, 145a/10, 149a/05, 155a/08, 155a/09, 156a/11, 160b/11, 161b/11, 162a/03
ḫ.+nıñ (‘Avaẕ Ḫan) 142a/02, 142b/06, 143a/04, 144a/07, 145b/04, 147b/02, 147b/05, 149a/02, 149b/10, 150b/01, 152b/09, 157b/09, 160b/01, 161b/08
[=69]

ḫanlıḳ Hânın yönetimindeki ülke.
ḫ.+nı 141b/11
[=1]

ḫarīd Bakire.
ḫ.+(dürr-ü ḫarīd) 147a/06
[=1]

Ḫasan Ḫan Köroğlu’nun manevi oğlu. Öz babası Haldar’dır.
Ḫ. 147b/07
Ḫ.+day 148b/03
[=2]

ḫasta Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse.
ḫ. 147a/07, 153a/02
[=2]

ḫaṭṭ Yazı.
ḫ.+ḫabar yıpar- 145a/09
ḫ.+ı 155b/09
[=2]

ḫayrān Ar. Şaşkın, şaşırıp kalmış kimse.
ḫ.+bol- 143a/06
[=1]

ḫayrānlıġ Şaşkınlık.
ḫ.+ı 156a/08
[=1]

ḫazān Güz, sonbahar.
ḫ. ur- 145b/07
[=1]

ḫażır Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan
ḫ. 159a/05
ḫ.+bol- 142b/08, 151a/11
[=3]

ḫazīne Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.
ḫ.+degi 157b/08
[=1]

ḫaẕrān Hazır olarak.
ḫ. 158a/05
[=1]

heç Bk. **hīç.**
h. 145b/09, 148a/03, 160b/01, 162b/02
h. dem 158b/02
h. kim 155a/02

h. kişige 142b/07, 152a/06
h. kişiniñ 153b/07
h. nemerse 155a/07
[=10]

heç-kim Hiç kimse.
h. 145a/03
[=1]

ḥekīm Mesleği hastalıkları teşhis ve tedâvi etmek olan kimse, tıp doktoru, tabip.
h.+lerni 141a/08
[=1]

hem Üstelik, bir de, şu da var ki, zâten.
h. 140a/11, 140a/11, 144b/04, 145b/01, 149a/05, 149a/06, 149b/03, 149b/06, 149b/06, 150b/05, 151a/03, 151b/06, 153a/05, 156b/01, 157b/09, 157b/11, 158a/01, 158a/06, 159b/01, 161a/01, 161b/09, 161b/11, 162a/03
[=23]

hem-yek Bir bir.
h. tur- 156b/08
[=1]

hemme Hep, bütün, herkes.
h. 141b/10, 142a/02, 142b/01, 142b/02, 144a/07, 149a/03, 157a/10, 158b/10, 161b/05, 162a/02
h.+sige 141b/09
[=11]

hemşīre Kız kardeş.
h.+nizni 140b/05
[=1]

her Önüne geldiği ismin benzerlerini "teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.
h. 142b/07, 150a/01, 159b/11, 162b/07
h. 'ademdin 156b/05
h. bendeler 158b/05
h. kim 146b/11
h. közi 159b/11
h. künde 162a/09
h. ne 152a/10, 152b/03
h. ne ḫalıñı 141a/06
h. neçe 146b/06, 149b/06
h. né dé- 158b/06
h. peyġambar dīninde 158b/05
h. söz 156b/11
h. terefge 145a/09
h. yandın 142b/02
h. yanıda 159b/08
h. yigitniñ 159b/09
[=21]

hevā Dünyâyı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyle alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz, kokusuz, hafif gaz.
h.+dağı ḳuşnı 159a/04
h.+sını 151a/01
[=2]

heybetli Görünüşü korku ile karışık bir saygı uyandıran, böyle bir duygu uyandıracak büyüklük ve görünüşte olan
h. 148b/01
[=1]

ḫıdmat Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev.
ḫ.+ge 155a/07, 156a/03
ḫ.+ḳıl- 155b/02
[=3]

ḫıdmatkār Hizmet eden.
ḫ.+ı 140a/01
ḫ.+ıdın (bir ḫıdmatkārıdın) 140b/05
ḫ.+ıġa 143a/04
[=3]

hicrān Ayrılık, ayrılık acısı.
h. 143b/09
h. (derd-i hicrān) 145a/07, 151b/02
h.+da 155a/11
h. ḳışları 143b/07
[=5]

hicrānlı İnsana hüzün veren, ayrılık acısı taşıyan, gamlı, kederli
h. 161a/09
[=1]

hīç Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla

h. 140b/09
h.+kim 142a/10
[=2]

ḥīle Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen
ḥ.+ḳıl- 149b/06
[=1]

ḥişşe Bölünen bir bütünden bir kimseye düşen kısım, pay
ḥ. (on ḥisse) 156a/09
h. (toḳuz ḥisse) 156a/06, 155a/07
h. bol- Pay olmak. 145a/09, 150b/10
[=5]

ḫūb Far. Güzel.
ḫ. 151a/06, 152a/09
[=2]

Ḫudā Far. Allah, Tanrı. Krş. **Ḫudāy**
Ḫ. 148b/03, 159b/07
Ḫ.+ġa 163a/11
Ḫ.+ġa (Ḳadīr Ḫudā) 163a/09
[=4]
Ḫ.-yı Te‘ālāġa 143a/06, 144a/04
[=2]

Ḫudāy Bk. **Ḫudā**
Ḫ.+ġa (bir Ḫudāyġa) 159b/05
Ḫ.+ım 141a/11, 147b/10
Ḫ.+ım (ḳadīr Ḫudāy) 143a/09
[=4]

Ḫūnkār Bk. **Ḫūnkār Şāh**
Ḫ. 162a/02
Ḫ.+(Şāh Ḫūnkār) 158b/08
Ḫ.+élni 151b/11
Ḫ.+nı 148a/07
[=4]

Ḫūnkār Şāh Gürcistan’ın hükümdarı. Krş. **Ḫūnkār**
Ḫ. 155a/04, 155b/05, 156a/06, 156a/07, 156a/09, 156a/10, 157b/05, 157b/07, 158a/04, 158a/07, 158b/10, 159a/02, 162a/03
Ḫ.+dın 160b/08
Ḫ.+dın özgesi 156a/10
Ḫ.+ġa 155a/06, 155a/09, 158b/10, 158b/11, 161a/06, 161b/10
Ḫ.+ım 155b/01
Ḫ.+ıña 154a/10, 154b/07
Ḫ.+nıñ 155a/08
[=25]

ḥūr Bk. **ḥūrī**
h.+sın 147a/01
[=1]

ḥūrī Cennet kızı.
h.+si 139b/10, 140a/07
[=2]

hūş Far. Akıl, şuur.
h.+başdın uç- 140b/06, 145a/08
h.+bol- 142b/01, 150a/04
h.+um (akl hūşum) 146a/03
[=5]

ḫūş-rūy Güzel yüzlü.
ḫ. 155a/03
[=1]

Hüdik Yer adı.
H. 159b/08
H. Kölige 148a/02
H.+ni Köli 147b/07
H.Köl+dék 148a/05
[=4]

ḥükūmet Devlet yönetimi.
ḥ. 157b/09
[=1]

ḥüsn Ar. Güzellik.
h.+i 154b/10
[=1]

‘ışḳ Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet, aşk.
‘ı. derdge 149a/02
‘ı. derdide 141a/02
‘ı.+ı 145b/02
‘ı.+ı bilen 143b/11
‘ı.+ıdın 142b/06
‘ı.+ıñ 157a/06
‘ı.+ıñdın 145b/08
‘ı. otı 151a/07
‘ı. otıdın 145a/07
‘ı. otıġa 150b/07
[=10]

‘ışrat İçki içme.
‘ı. 146a/10
‘ı. (‘ıyş ‘ışrat ḳıl-) 143a/02
‘ı. (‘ıyş u ‘ışrat) 151a/08
‘ı.+ge (‘ıyş u ‘ışratge) 150a/10
‘ı. ḳıl- 151b/01
[=5]

‘ıyāl Ar. Eş, zevce.
‘ı. 146b/04
‘ı.+ıdın 141b/02

‘**ı.+ige** 139b/02
‘**ı.+larıdın** 145a/08
[=4]

‘ıyān Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.
‘**ı. eyle-** 151b/03
[=1]

‘ıyş Hayâtın zevkini çıkarma, yiyip içme, zevk u safâ.
‘**ı.+‘ışrat ḳıl-** 143a/02
‘**ı.+u ‘ışrat** 151a/08
‘**ı.+u ‘ışratge** 150a/10
[=3]

i- Bk. **é- 1**
i.-di 152b/02, 152b/04, 161b/09
[=3]

iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i.-gen 145b/09
i.-ip 139a/06, 139a/07, 141b/06
‘araḳ şarāb iç- 139a/06
mey iç- 139a/07, 141b/06
[=7]

iç Gönül, kalp, yürek, vicdan.
i.+ige 154b/05
i.+imde 140a/08
i.+imdegi 157b/03
i.+in ḳaynat- 151b/05
i.+inde 152b/09
i.+indegi 141a/11
i.+indegi öyüñni 157b/01
i.+ine 163a/11
i.+ini 149a/05
i.+iñdin 161b/02
[=10]

içgeri İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf.
i. 149a/03
i.+ge kir- 155a/09
[=2]

için kaynat- Heyecanlandırmak, coşturmak.
i.-ıp 151b/05

içün Sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı
i. 145a/03, 148a/02, 148a/11, 161b/11
i. (séñ içün) 156b/09
[=5]

ige Sahip.
i.+m 163a/11
i.+ni 157b/02
[=2]

iḫtiyār Ar. Seçme, intihap etme, tercih etme.
i. 154b/02
[=1]

ikev İkisi.
i.+i 143a/02, 161a/01.
[=2]

iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.
i. 139b/08, 142a/06, 147a/01, 147a/03, 150a/10, 154b/11, 156a/11
i. (on iki) 139a/07
i. (otuz iki) 162a/11
i. ‘āşık 149b/11
i. dünyāda 140b/02
i. közi 160b/03
i. közin perde kapla- 144b/07
[=13]

ikilençi İkinci.
i. 158b/03
[=1]

İlāhī “Ey benim Allah’ım” anlamında Allah’a hitap sözü.
İ. 157a/02
[=1]

in- Bulunduğu yerden aşağıya doğru gelmek.
i.-gen 141a/07
[=1]

ini Küçük erkek kardeş.
i.+sini 141b/09
i.+siniñ 139a/04
[=2]

insān İki ayaklı, iki elli, aklı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı.
i.mudur 139b/05
[=1]

inṭāḳ Dile getirme, söyletme.
i. **érdi** 162b/01
[=1]

intiẓār Bekleme, bekleyiş.
i. 154b/03, 154b/06, 158b/08
i.+dur 158a/03
i.+ı 139b/11
i. mu.sén 154a/03
i. mu sén 162b/05
[=7]

iñen Çok.
i. 139b/03
[=1]

Īrān Güneybatı Asya'da bir ülke.
Ī. raḫtımnı 157a/10
[=1]

irem Cennet bağı, dünya cenneti, cennet kadar güzel ve bayındır yer.
i. 142a/09
i.+bāġıdın 142b/01
i.+bāġıġa 143a/05, 145a/11
[=4]

iste- Bir şeye karşı istek duymak, o şeyi arzulamak, arzu etmek.
i.-di 153a/04, 153a/05
[=2]

iş Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel.
i. 152b/03
i. bol- 151b/09
i.+ge 152a/10
i.+ige 152a/06
i.+ine 163a/10
i.+leri 143b/08, 145a/05
i.+ni 149b/07
[=8]

işen- İnanmak.
i.-e sén 156a/06
i.-ersen 156a/02
i.-ir 161a/07
[=3]

iz Bir şeyin bir yerde bıraktığı belirti.
i.+gineñdin 149b/04
i.+i 143b/03
i.+leriñni 163a/04
[=3]

'iẕār Ar. Yanak.
i.+ı gülüñnen 156b/11
[=1]

izle- Bir şeyi gözle takip etmek.
i.-p 140a/05, 143b/05, 152b/08
i.-sem 144a/01
[=4]

izlen- Bir şeyin izi üzerinde yürünmek, izi sürülmek.
i.-di 163a/04
[=1]

izlet- Takip ettirmek.
i.-ey 151a/01
[=1]

ḳaba Mec. İncelikten mahrum.
ḳ. 144a/10
[=1]

ḳabūl Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma.
ḳ.+bol- 145a/04
ḳ.+ét- 160a/10
ḳ.+ḳıl- . 148a/09, 157b/04
ḳ.+ḳılmas érdi 162a/10
[=5]

ḳabżalı Kılıç, tabanca, ok vb.nde tutulacak yeri olan.
ḳ. 152b/04
[=1]

ḳaç- Birinden veya bir şeyden kurtulmak için süratle uzaklaşmak.
ḳ.-adı 159a/07, 159a/10
ḳ.-ıp 140b/07
ḳ.-alıp ḳaç- 159a/07
[=4]

ḳaçan Ne zaman.
ḳ. 156b/06
[=1]

ḳaçuk Bk. kiçik.
k.+161b/05
[=1]

ḳaçur- Zor kullanarak yanında götürmek.
ḳ.-ġan 156b/04, 156b/08
[=2]

ḳadır- Dolaşmak, avare gezmek.
ḳ.-dım 159a/01
ḳ.-dıñ 158a/11
[=2]

ḳadim Geçmişi uzun zamana dayanan, eski.
ḳ.+ki ādeti birle 142b/11
[=1]

ḳadīmü'l-eyyām Eski zaman.
ḳ.+dın 142a/08
[=1]

ḳādir Kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne mâlik olan, muktedir.
ḳ.+Allāh 143a/11, 143b/10
ḳ.+Ḫudāga 163a/09
ḳ.+Ḫudāy.ım 143a/09
[=4]

ḳadir-dān Değer bilen, kıymet bilen.
ḳ.+dın 148a/03
[=1]

ḳadr Değer, kıymet.
k.+i 161b/10
[=1]

Ḳaf Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ. Uzaklık timsâli olarak yer alır.
Ḳ.+(köh-i Ḳaf Tağıda) 150a/02
Ḳ.+(köh-i Ḳaf Tağıdın keç-) 150a/07
Ḳ.+dek 160a/01
Ḳ.+nıñ (köh-i Ḳafnıñ) 147b/10
[=4]

kāfir Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkar eden kimse.
k.+(ẕat-ı kāfir) 146b/09
[=1]

ḳafl Far. Kilit.
ḳ.+ını 154a/06, 154a/08, 154b/01, 154b/07
[=4]

ḳahırlan- İçin için üzülüp dertlenmek, kederlenmek, kendi kendini yemek.
ḳ.-ıp 160a/01
[=1]

ḳahr İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder
ḳ.+ımnı 157a/08
ḳ.+ḳıl- 143a/01
[=2]

ḳaḳ Tam.
ḳ. 152a/05
[=1]

kākül Alna düşen kısa saç demeti, perçem.
k.+i 154b/10, 154b/11
k.+iñdin 156b/10
[=3]

kākülī Kâkülü olan, perçemli.
k.+(zer kâkülī) 157b/04
[=1]

ḳal- 1.Olduğu yerde durmak; hareketine, yoluna devam etmemek.
ḳ.-ay 143a/09
ḳ.-ıpdur 144b/07, 158a/03
esil ḳal- 145a/04
2. Etkisini üzerinde hissedecek kadar uzun müddet durmak, o şeyin etkisine mâruz olmak.
ḳ.-dım 148a/06
ḳ.-ıp 148a/08
3. Bir yerde unutulmuş veya bırakılmış olmak.
ḳ.-ıpdur 158a/03
[=6]

ḳala- Ateş yakmak.
ḳ.-dı 159a/06
[=1]

ḳalan- Ateş yakılmasını sağlamak.
ḳ.-dı 163a/06
[=1]

ḳalan Kalmış.
ḳ.+dı 159b/04
[=1]

ḳalay Ne suretle.
ḳ. 145a/06
[=1]

ḳalḳıl- Kalkmak, fırlamak.
ḳ.-ap 152b/05
[=1]

ḳal- Olmak, bulunmak.
ḳ.-maġandın soñ 142a/10
[=1]

ḳamçı Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibâret vurma âleti, kırbaç.
ḳ.+ur- 153b/05
[=1]

ḳan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.
k. 156b/09
ḳ.+(ḳızıl ḳan) 151b/09
ḳ.+lar 144b/03, 161a/05
[=4]

ḳan- Bir arzusunu yeteri kadar karşılayıp tatmin olmak, yeterince haz alarak bir şeye doymak
ḳ.-mas 146a/06
[=1]

ḳanat Uçmayı sağlayan organ.
ḳ.+larnı 150a/06
ḳ.+nı 150a/03
[=2]

ḳanday Nasıl, ne gibi.
ḳ. 156a/05
[=1]

ḳanı Hani, nerede, ne oldu?
ḳ. 144b/09
[=1]

ḳapaġ Göz kapağı.
ḳ. 141a/02

ḳ.+ını 141a/04
[=2]

ḳapḳara Çok kara, kömür gibi kara, simsiyah.
ḳ. 143b/05
[=1]

ḳar Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif beyaz taneler.
ḳ.+idi 152b/02, 152b/04
[=2]

ḳara 1. Kömür renginde olan, siyah renkli.
ḳ. 148a/11, 153b/09
ḳ. ḫālıñı 141a/06
ḳ. közleriñe 146a/01
2. Karaltı.
ḳ.+sın 153b/02
[=5]

ḳara- Bakmak.
ḳ. 140b/03
ḳ.-ñız 144b/10
ḳ.-ñızlar 140a/11
ḳ.-p 139a/09, 139b/02, 140b/08, 144a/05, 146a/11, 146b/06, 147b/09, 148a/07, 149a/01, 149a/06, 153a/09, 153b/07, 154b/09, 161a/03
ḳ.-y mén 162b/07
[=18]

ḳaranḳu Işıksız yer, karanlık.
ḳ. 154b/10
[=1]

Ḳaratav Karadağ.
Ḳ.+ın 153a/07
[=1]

ḳarı Yaşlı, ihtiyar.
ḳ. bél 145b/08
[=1]

ḳarındaş Kardeş.
ḳ.+ımnıñ 150b/03
ḳ. siñlileri 142b/02
[=2]

ḳarīb Allah'a yakın.
ḳ. ol- 144a/06
[=1]

ḳarḳa Kanatları geniş, tüyleri kara, gagası dişli, tarla ve bahçelere çok zararlı ötücü kuş, karga.
ḳ. ḳuzġun 160a/10
[=1]

ḳarman- Birisine tutunmak, birisinden yardım aramak.
ḳ.-ıp 150a/01
[=1]

ḳarż Ödünç.
ḳ.+ım 155a/11
[=1]

ḳāse Çini, toprak veya camdan yapılmış çukur çanak.
ḳ. (piyāle kāse dék bol-) 159b/11
[=1]

ḳaş I Huzur, ön, nezd, karşı.
ḳ.+ıġa 144b/01, 153b/04, 153b/07, 160b/01
ḳ.+ıġa kel- 149a/02
ḳ.+ıġa kél- 145b/01
ḳ.+ıma 146a/07, 148a/03
ḳ.+ımda 143b/02
ḳ.+ında 150a/04
ḳ.+ındaġı 144a/06
[=11]

ḳaş II Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek biçimde yer alan kısa kıllar
ḳ.+ıñ 147a/02
ḳ.+ıññı 141a/02
[=2]

ḳaşıḳ Sulu veya tâneli şeyleri yemeye mahsus, ağıza giren kısmı genişçe ve çukurca, saplı sofra âleti:
ḳ. 161b/03
[=1]

ḳat Defa, kere, derece.
ḳ. (yetti ḳat) 142a/05
ḳ.+ıdın 161b/05
ḳ.+ıdın kiçik 161b/03
[=3]

ḳat- Koymak, ilave etmek, eklemek.
ḳ.-ıp 148a/06, 152b/11
[=2]

ḳatar Sıra, dizi.
ḳ. 154a/03
ḳ.+dağı 157b/08
[=2]

ḳaya Sert ve iri taş kütlesi.
ḳ.+da 156a/03, 159a/11
[=2]

ḳayda Nerede.

ḳ. 144a/03, 144b/04
ḳ.+señ dép 151b/08
ḳ.+sén dép 152b/10
[=4]

ḳaydın Nereden.
ḳ. 139b/07, 139b/11
[=2]

ḳayġu Üzücü bir şey olacak korkusundan doğan endîşe, gam, keder, tasa
ḳ. 146b/09
ḳ. birle 142a/01
ḳ. ġuṣṣa 152b/09
ḳ.+larnı 144b/08
[=4]

ḳayġur- Kaygılanmak.
ḳ.-up 145a/09
[=1]

ḳaysı Hangi.
ḳ. 140a/02, 146a/02
[=2]

ḳayt- Dönmek, geri gelmek.
k.-ġan 160b/08
k.-ıp 142b/06, 148a/10, 163a/01, 163a/02
[=5]
atıña kayt- 163a/02
[=1]

ḳaytar- Döndürmek.
ḳ.-ıp 162a/01, 162a/06, 162a/08
[=3]
Köroġlınıñ dındin ḳaytar- 162a/01
Köroġlı dındin ḳaytar- 162a/06
dār astındın ḳaytar- 162a/08

ḳaz Ördekgiller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bâzı türleri göçebe olan, bâzı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi
ḳ.+nı (ördek ḳaznı) 160b/07
[=1]

keç Beklenen veya alışılan zamandan sonra, geç.
k. 162a/09
k.+ine 163a/10
[=2]

keç- Bir yerden başka bir yere gitmek.
k.-edi 159a/07
k.-ip 150a/07
[=2]
Köh-i Ḳaf tağıdın keç- 150a/07

keçe Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman
k. 141b/10, 157b/09, 162b/02
k. (ḳırḳ keçe kündüzdin soñ) 157b/10
k. (ḳırḳ kün ḳırḳ keçe) 162a/06
k. (kün-keçe) 142a/03
k. (yetti kün-keçe) 149b/09
k.+de (bir keçede) 145a/01, 145a/05
k. kündüz 153a/09, 153a/11, 153b/05, 153b/06, 158b/08, 162b/05, 163a/06
k.+lerde 162b/02
[=17]

kefen Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan.
k. 159a/09
[=1]

kel- Gelmek. Bk. **kél-**
k.-di 147b/10, 161a/05
k.-e mén 154b/03
k.-eni 144a/01
k.-gen 161b/07
k.-iñizler 160a/07
k.-ip 142a/10, 156a/08
k.-mes 149a/07, 161b/10
k.-mey 152a/08
k.-miş 139b/07, 139b/11
k.-üp 144b/02, 144b/03, 144b/04, 149a/02
k.-ür 151a/07
[=18]
başġa kel- 144a/01
Çembil bélge kel- 156a/08
ḳaşıġa kel- 149a/02
oynap kel- 144b/02, 144b/04
[=5]

kelām Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde.
k. eyle- 151b/01
[=1]

kelin Gelin, genç kadın.
k.+i 140a/05

[=1]

kem I Kim
k. ékendür dép 139a/08
[=1]

kem II Az.
k. ékendü 139b/03
k. émes 149b/03
[=2]

kem III ki.
k. 141b/03

kemer Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı
k.+(ṭılla kemer) 142a/04
[=1]

kendi Kişinin öz varlığı, zâtı.
k. 159a/08
[=1]

keñeş Meclis.
k. 161b/09
[=1]

kent Şehir.
k. 153b/11
[=1]

ker- Bk. **kir-**
k.-eyin 158b/06
k.-gendin soñ 156a/08
k.-ip 155a/05
[=3]
görge ker- 155a/05
[=1]

kerekle- Gerektirmek.
k.-se 151a/11
[=1]

keril- Gerilmek, gergin duruma gelmek, belirli bir uzama ile çekilmek.
k.-ip 139a/08
[=1]

kerney Borazan.
k. surnay 141b/09
[=1]

ket- Bulunduğu yerden ayrılmak. Krş. **két-**
k.-er (öler keter) 161b/10
k.-er bol- 160a/04
k.-er érdi 142b/08, 145b/01
k.-er érdiler 142b/03
k.-geli 158a/01
k.-gen 143b/03
k.-gendin soñ 153b/10
k.-geni 152b/08
k.-genin 144b/07, 144b/10
k.-geniñ 157a/01
k.-genni 142b/03
k.-ip 139b/01, 144a/01, 144a/06, 146a/03, 149b/09, 163a/06
k.-ipdür 150a/02, 150b/11
k.-ipti 160a/07
k.-ti 143a/05, 143b/06
[=24]
aklı ési ket- 139b/01
cān ket- 150b/11
haleti ket- 144a/06
alıp ket- 143a/05, 150a/02
basıp ket- 143b/03
[=6]

kette Büyük.
k. 161a/03, 163a/08
k.+bol- 142b/09
[=3]

kes key- Çok giymek.
k.- 152b/06
[=1]

key- Giymek.
k.-gen 152b/06
k.-geni 153a/08
[=2]

keydür- Giydirmek.
k.-üp 142a/05
[=1]

keyin Arka.
k.+idin (keynidin) 161a/02
[=1]

kél- Gelmek. Krş. **kel-**
k.-! 146a/05, 154b/01, 160a/09
k.-di 140a/03, 140b/11, 153b/04, 153b/07, 161a/08, 161b/04
k.-di dép 158a/03
k.-di mü 143b/07
k.-dim 162b/08
k.-din mü 156b/10
k.-diñ mü 157a/03, 157a/05
k.-e mén 154a/08, 154a/10
k.-e yat- 161a/03
k.-en 139b/03
k.-eni 145b/01
k.-er 156a/03
k.-eyin 141a/08
k.-gen 139b/04, 139b/06, 146b/10, 155b/09
k.-gen-mén 163a/02

k.-gen éken 140b/01
k.-gen ékendi 160b/02
k.-gen ékendür 160a/02, 160a/09, 160b/06
k.-gende 142b/05, 148b/08, 155b/11
k.-genim 154a/11
k.-gil 146a/04, 146a/07, 146a/09
k.-in 151b/11
k.-iñ 160a/05
k.-ip 139a/05, 139b/02, 140b/07, 142b/01, 142b/02, 143a/01, 143b/05, 144a/05, 144a/09, 145b/03, 147b/09, 150a/03, 150a/09, 154a/01, 154b/08, 154b/09, 158a/04, 158a/05, 159b/04, 159b/11, 160b/09, 162b/03, 162b/10
k.-ip ket- 142b/03
k.-ip mén 162b/06
k.-ip turur 156a/04
k.-ipdür 141b/05, 155a/01, 155b/04, 160b/03
k.-ipti 155b/05, 156b/08
k.-mes 148a/03, 149b/04
k.-meydür 153b/07
k.-miş 140a/05, 152b/03
k.-ürsin 158a/05
[=79]

açığı kél- 159b/11
alıp kél- 155b/09
başığa kél- 162b/03
başıña kél- 162b/10
dervazağa kél- 154a/01, 154b/08
ġayrat kél- 148b/08, 159b/04
ḳaşığa kél- 145b/01
özige kél- 139b/02, 147b/09
rāst kel- 143b/07
yanığa kél- 144a/09
yañı kél- 161a/08
yerine kél- 155a/01
[=15]

alıp kél- 139a/05, 140a/05, 141a/08
barıp kél- 158a/05
kélip ket- 142b/03
uçup kél- 150a/03
[=6]

kés- İkiye ayırmak, kat'etmek.
k.-erdi 148b/09
k.-inler 160b/06
[=2]

başlarını kés- 160b/06
[=1]

két- Bk. **ket-**
k.-ip 161a/02
k.-ti 156b/09
k.-üpdür (kédüpdür) 144b/04
[=3]

ḳıḳ Kıvılcım.
k.+ra 149a/04
[=1]

ḳıl- Yapmak, etmek, eylemek.
ḳ.! 146a/03, 146b/02, 158a/05
ḳ.-alük 162a/01
ḳ.-ay 151b/01
ḳ.-ayın 141a/09, 150b/05
ḳ.-dı 140b/05, 151a/02, 157a/06, 162a/03, 162b/09
ḳ.-dım 148a/07
ḳ.-durup 149b/09
ḳ.-ġıl 146a/10
ḳ.-ġıl dép 149b/08
ḳ.-ġu dek 154b/10
ḳ.-ıp 139a/05, 140b/08, 141b/02, 141b/07, 141b/09, 141b/10, 143a/01, 143a/02, 143a/06, 145a/02, 145b/02, 145b/05, 149b/10, 150a/06, 151b/10, 152a/01, 152a/07, 152a/09, 155a/10, 155b/02, 158a/11, 158b/11, 160a/02, 162a/06, 163a/08
ḳ.-ıp érdiler 142a/11
ḳ.-ıptı 156b/07
ḳ.-madım 148a/09
ḳ.-maḳçı bol- 149a/05
ḳ.-mam 148b/10
ḳ.-mas érdi 162a/10
ḳ.-may 159b/10
ḳ.-mış 144b/11
ḳ.-sa 149b/06, 158a/09
ḳ.-sana 149b/05
ḳ.-sañ 157b/04
ḳ.-up érdim 158a/02
ḳ.-ur érdiler 162a/09
ḳ.-ur men 141a/06
ḳ.-urlar 142a/08
[=58]

ada ḳıl- 159b/10
aḳd-i nikāḥ ḳıl- 149b/10
araz ḳıl- 148a/07
beyān ḳıl- 150a/06, 155a/10, 158b/11, 162a/03
mürüvvet ḳıl- 146a/03
cānsızlıḳ ḳıl- 160a/02
cilve ḳıl- 145b/05
çare ḳıl- 141a/09
dārū ḳıl- 151a/02
dilşād ḳıl- 146b/02
esil ḳıl- 144b/11
faḫẕ-ı siper ḳıl- 141b/02
fedā ḳıl- 140b/08
ḫabar ḳıl- 140b/05
ḫıdmat ḳıl- 155b/02
ḫīle ḳıl- 149b/06
‘ışrat ḳıl- 151b/01
‘ıyş ‘ışrat ḳıl- 143a/02
ḳabūl ḳıl- 148a/09, 157b/04
ḳahr ḳıl- 143a/01
maṣlaḥat ḳıl- 141b/09
mekān ḳıl- 148b/10
münacāt ḳıl- 143a/06
pend naṣīḥatlar ḳıl- 162a/01, 162a/06
raḥm ḳıl- 156b/07
rivāyet ḳıl- 142a/08
rūz ḳıl- 145b/02
talan ḳıl- 162b/09
tefaḫḫuẕ ḳıl- 141b/07
temāşā ḳıl- 150b/05
tevekkül ḳıl- 151b/10, 152a/01, 152a/07, 152a/09
toy ḳıl- 141b/10
toy temāşā ḳıl- 149b/09
turāb ḳıl- 145a/02
ziyāfetler ḳıl- 139a/05
[=43]

ḳılavuz Yol gösteren kimse veya şey, rehber, delil.
ḳ. 153a/10
[=1]

ḳılıç Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh. Krş. **ḳılınç**
ḳ.+ı (ḳılıcı) 148b/09
ḳ.+ıñnı 161a/07
[=2]

ḳılınç Bk. **kılıç**.

ḳ. 152b/04
[=1]

ḳır Şehir ve kasaba dışındaki işlenmemiş geniş, boş arâzi.
ḳ.+ġa 144b/07
[=1]

ḳırḳ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayı.
ḳ. 140a/08, 148a/10
ḳ. bir 142b/07
ḳ. keçe kündüz 157b/09
ḳ. keçe kündüzdin soñ 157b/10
ḳ. kün 157b/02
ḳ. kün ḳırḳ keçe 162a/06, 162a/06
ḳ. künde 142b/11
ḳ. kündin soñ 162a/07
[=10]

Ḳırḳ Yigit Köroğlu’nun emrindeki yiğitler.
Ḳ.+din 148a/08, 148b/02
Ḳ.+niñ 148b/04, 148b/05
[=4]

ḳıs- Sıkmak, sıkıp tutmak, sıkıştırmak.
ḳ.-ıp ḳısıp 146b/01
[=1]

ḳısḳan- Başkasının bir üstünlük ve iyiliğe sahip olmasından rahatsız ve huzursuz olmak, kendisine faydası olmasa bile karşısındakinin sahip olduğu nimetten mahrum olmasını arzulamak, çekememek, haset etmek.
k.-ıp 139b/07
[=1]

ḳısmat Takdir edilmiş olan şey, nasip.
ḳ.+ım 143b/08
[=1]

ḳısta- Acele etmek, hızlanmak.
ḳ.-dı 153a/04
[=1]

ḳış Çok soğuk hava.
ḳ.+ları (hicrān ḳışları) 143b/07
[=1]

ḳışla- Kışlamak, kışı geçirmek. Krş. **ḳışta-**
ḳ.-ġıl 146a/05
ḳ.-p 149b/01
[=2]

ḳışta- Bk. **kışla-**
ḳ.-ma 151a/10

[=1]

ḳıvanç Sevinç.
ḳ.+ıġa 157b/09
[=1]

ḳıy- Merhametsizce davranmak, zarar vermek.
ḳ.-ıp 145b/04
[=1]

ḳıyāmat Gürültülü karışıklık, kaynaşma, gürültü, patırtı, velvele
ḳ. 143b/01
ḳ.+bol- 143a/06
ḳ.+nıñ 145a/05
ḳ.+dék 144b/02
[=4]

ḳız Evlenmeye aday dişi insan.
ḳ. 146b/04
ḳ.+larnıñ 151b/05
ḳ.+nıñ 141b/05
ḳ.+nıñ (Şīrīn Ḳız) 145a/05, 150a/01, 150a/10, 150b/03
[=7]

ḳızdur- Sıcaklığı artırmak.
ḳ.-up 141b/11
[=1]

ḳızıl Parlak kırmızı renkte olan.
ḳ. 155a/11
ḳ. gül 147a/03, 154b/04
ḳ. gül (miśl-i ḳızıl gül) 139b/08
ḳ. gül bol- 145b/07
ḳ. ḳan 151b/09
ḳ. yüzim 155b/02
[=7]

Ḳızılbaş Kızılbaşlık inancını taşıyan kimse.
Ḳ.+dın 159a/07
Ḳ+lar 162b/09
Ḳ.+nı 159b/04
[=3]

ki Far. Bağlama edatı.
k. 140b/05, 141b/04, 142a/02, 154a/06, 162b/05
k.+(gūya ki) 154b/09
[=6]

kiçik Küçük.
k.+ 161b/03
[=1]

kiçik ḳaçuk Ufak tefek.
k.+161b/05
[=1]

kim 1. Zamir
k. 146b/11, 157a/08, 157b/03, 161a/07
k.+bol- 143a/10
k.+dür 139b/04,
k.+leri 143b/04, 143b/06, 144b/06
2. Bağlama edatı.
k. 139a/03, 139a/10, 142a/08, 144a/05, 150b/02, 153b/07, 154b/09
[=6]
3. Kimse.
k.+(heç kim) 155a/02
k.+(hiç kim) 142a/10
k.+heç-kim 145a/03
[=18]

kin Soru cümlelerinin sonuna gelerek endişe ve şüphe ifade eder.
k. 148b/11, 157a/06
[=2]

kir- 1. Dışarıdan içeriye geçmek, içeriye varmak, dâhil olmak.
k.-e mén 154b/05
k.-ip 155a/09,
2. Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak.
k.-di 140a/02
k.-ip 145b/11
k.-gen 154b/06
3. Gelmek.
k.-gil 146a/07
4. içinde yer almak.
k.-ip 160a/02
k.-ipti 160a/06
k.-gey dép 162a/02
k.-mese 162a/07
[=10]
içgerige kir- 155a/09
Köroglınıñ dınige kir- 160a/02
[=2]

kirgüz- Girdirmek.
k.-üñler 162a/07
k.-üp 149a/03
k.-mekge 154b/03
[=3]
öz dinimizge kirgüz- 162a/07
[=1]

kis kişle- Çok kişnemek. (pekiştirme)
k.-p 152a/11

[=1]

kiş Samur.
k.+leri 145a/04
[=1]

kişi İnsan, kimse, şahıs.
k. 142b/03, 144b/01, 149a/07, 161b/04
k. birle 155a/05
k.+ge 150b/03
k.+ge (heç kişige) 142b/07, 152a/06
k.+niñ (heç kişiniñ) 153b/07
[=9]

kişle- Kişnemek.
k.-p 152a/11
[=1]

kis kişle- 152a/11
[=1]

kizle- Başkalarının göremeyeceği bir yere koymak veya belli olmayacak bir duruma sokmak, saklamak.
k.-r 160a/11
[=1]

başını kizle- 160a/11
[=1]

ḳoç Bk. **ḳoş**
ḳ.+ġa 156b/03
[=1]

ḳol İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı
ḳ. 147a/11, 148b/06, 149a/10
ḳ. bilen 149a/10
ḳ.+ġa 160b/07, 162b/11
ḳ.+ı (düşmenni ḳolı) 157a/02
ḳ.-ıdın 145b/04, 150b/04, 155b/04
ḳ.+ıġa 151b/04, 161a/02
ḳ.+ımda 156b/03
ḳ.+ımdın 151a/09
ḳ.+ımnı 148b/08
ḳ.+ında 158b/04
ḳ.+ındaġı 151b/06
ḳ. ḳoşur- 157b/11
ḳ.+larımdın 149a/11
ḳ.+ların 149a/02
ḳ.+larıñı 146a/06
ḳ.+umda 147b/03
[=22]

ḳon- Uçmasına son verip bir yerde durmak.
ḳ.-uñ 148a/02
[=1]

ḳorbaş Bk. **ḳorbaşı.**
ḳ.+nı 155a/09
[=1]

ḳorbaşı Bekçi.
ḳ. 155a/02, 154b/01
ḳ. ki 154a/06
ḳ.+lar 154b/08, 160a/05
[=5]

ḳorḳ- Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek.
ḳ.-ar 161b/04
ḳ.-aram 146b/01
ḳ.-up 152b/05
[=3]

ḳorkaḳ Çabuk korkuya kapılan, olmayacak şeylerden korkan, cesur olmayan (kimse), ödlek
ḳ.+ın (ḳorḳaġın) 159a/10
[=1]

ḳoş Göğüs. Krş. **ḳoç**
k. 149a/03
ḳ.+ġa 146a/04
[=2]

ḳoş- 1. Birleştirmek, katmak.
k.-tı 142b/10
k.-tılar 149b/11
k.-up 142a/06
[=4]

ḳoşul- Katılmak.
ḳ.-ġanız 143a/01
ḳ.-ur 147a/07
[=2]

ḳoşur- Bağlamak.
ḳ.-up 157b/11
[=1]

ḳol ḳoşur- 157b/11
[=1]

ḳoy- 1. Bırakmak, terk etmek.
ḳ.-durma 141a/05
ḳ.-up érdi 142a/10
ḳ.-up 147b/04, 155a/09, 162a/01
ḳoy.-a barıp 151b/07
2. serbest bırakmak.
ḳ.-ardı 153a/03
ḳ.-durup 141b/09
3. Bırakmak, bir yere yerleştirmek.
ḳ.-gan 141a/06, 153b/09
ḳ.-alı 146a/05
ḳ.-alı 146b/03

ḳ.-dı 147b/03
ḳ.-duñ 158b/02
ḳ.-mañ 160b/01
ḳ.-up 162a/08
4. Alıkoymak.
ḳ.-uñ 160b/02
[=17]
alu ḳoy- 160b/02
bir töşekge baş ḳoy- 146a/05, 146b/03
dışḳarıda ḳoy- 155a/09
[=4]

ḳoyın Yatmakta olan bir kimsenin kollarının arası, kucak.
ḳ.+da 150a/10
ḳ.+ıma (ḳoynıma) 146a/07
[=2]

ḳozġal- Hareket etmek, kımıldamak.
ḳ.-dı 141b/04
[=1]

kökrek Gönül, yürek.
k.+imde (kögregimde) 146a/05
[=1]

Köh-i Ḳaf Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ
K.+nıñ 147b/10
K. tağı 150a/02
K. tağıdın keç- 150a/07
K. tağınıñ etegide 142a/08
[=4]

kök Gökyüzü.
k.+ge 157b/05
[=1]

köl Kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su.
k. 148a/05
k.+(Hüdik Köl dék) 148a/05
k.+i 159b/08
k.+i (Hüdikni Köli) 147b/07
k.+ige (Hüdik Kölige) 148a/02
[=5]

kön- Razı olmak.
k.-düm 163a/10
k.-üp 152a/06
[=2]

köñül Kalbin mânevî yönü, yürek.
k. 140b/01
k.+ber- 145b/09, 146a/01, 160a/06
k.+i (köñli) 142b/08, 145a/03, 148a/02, 153a/02
k.+i (köñli) bol- 146a/09
k.+ide 142b/02
k.+ige (köñlige) 147b/02
k.+leri 147b/06
k.+lernige 149b/07
k.+ni 158b/06
k.+üm (bīçāre köñlüm) 147a/10
k.+üm (köñlüm) 144a/02, 146b/02, 147a/07
k.+üme (köñlüme) 141a/10
k.+üñ bol- 146b/08
[=20]

köp Çok, fazla.
k. 143b/09, 145a/08, 153a/10, 156b/05, 158a/11, 158b/02, 161a/08, 161b/02, 161b/10
k.+(köpdin köp) 158a/03
k.+din köp 158a/03
k.+dür 143a/08
[=12]

kör- Gözle veya ışık yardımı ile bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.
k.! 157b/01
k.-çi 139b/04
k.-di 153b/02, 161b/01
k.-di-kim 139a/03, 139a/10, 154b/09
k.-di kim 144a/05, 153b/07
k.-din 144b/01
k.-diñ 158b/01, 158b/03, 158b/05, 158b/07, 158b/09
k.-düm 143b/09, 146a/02, 157b/06, 159a/02, 159a/04, 159a/06, 159a/08, 159a/10, 159b/01, 159b/03, 159b/05, 159b/07, 159b/09, 159b/11
k.-e 148b/11
k.-eliñ dép 156a/07
k.-er 148a/06, 148a/10, 155b/11
k.-er bol- 148b/04
k.-er-men 140b/11
k.-geli 143a/01, 145b/11
k.-gen 139a/10, 141b/05, 141b/08
k.-gen tüşimde 140a/09
k.-gen tüşleri 145a/04
k.-gende 156a/02
k.-gendin soñ 156a/06

k.-genim 159a/02
k.-genlerini 158b/10
k.-genleriñ 141a/03
k.-genlerniñ 154b/11
k.-mekge (körmege) 154a/03
k.-mek bol- 151b/11
k.-se 141b/07, 146b/11, 157a/02, 159a/09, 159a/11
k.-sem dép 162b/01, 163a/04
k.-señ 149b/08
k.-sün 160b/04
k.-üñ 140a/11
k.-üp 139a/09, 141b/04, 141b/06, 142b/06, 144a/08, 145b/07, 147b/06, 150a/04, 153b/01, 155a/02, 158a/04, 161b/03
k.-üp ket-142b/08, 142b/02
[=74]
ma‘ḳūl kör- 149b/08
tüşinde kör- 139a/10, 141b/05, 141b/08
yeñi kör- 161b/01, 161b/03
aşıp kör- 154b/11
baḳıp kör- 155b/11
barıp kör- 141b/06
[=9]

körkem Gösterişli olma durumu, ihtişam, tantana, şâşaa
k. bolup érdi 156a/09
[=1]

körkli Güzellik sahibi.
k. 155a/03
[=1]

Köroġlı Çembil’in hükümdarı. Krş. **Köroġlı Sulṭān**
K. 162a/06, 162a/10, 147b/07
K.+dın 153a/05
K. dīnige 160a/06
K.+nı 158b/04, 161b/04
K.+nıñ 155b/04
K.+nıñ dīnige kir- 160a/01
K.+nıñ dīndin kayt- 162a/01
[=10]

Köroġlı Sulṭān Bk. **Köroġlı**
K.+ġa 142a/11
[=1]

körset- Göstermek.
k.-ip 149a/05, 161a/10
k.-mey 143a/03
k.-ti 161a/06
k.-ür 156a/02
[=5]
‘**aẕāb körset-** 161a/10
[=1]

körün-Görülür halde olmak, görülebilecek durum veya nitelikte olmak.
k.-meysen 162b/07
[=1]

körüş- Karşı karşıya gelip konuşmak, birbirini görmek
k.-üp (körşüp) 150a/10
[=1]

köter- Götürmek, kaldırmak.
k.-dim 143b/01
k.-elmes 161b/02
k.-ip 141a/03, 141a/07, 150a/07
k.-mey 148a/08
k.-tip 143a/04
k.-ür 157a/08
[=8]
başıġı köter- 141a/07
[=1]

kötert-Götürme, kaldırma işini yaptırmak.
k.-ip 143a/05, 150a/08, 150a/09
[=3]

köy- Yanmak.
k.-gen 139b/11, 162b/06, 162b/08
k.-genim 156b/03
k.-üp 159b/06
k.-üp érdim 150b/07
[=6]

köylek Gömlek.
k.+niñ 149a/05
[=1]

köyük Yanık.
k. bilen elemġa 161a/09
[=1]

köz İnsanda ve hayvanda görme organı.
k. 148a/10
k.+de 148a/03
k.+din 151b/09, 159a/09, 160a/10
k.+ge ıl- 149b/03
k.+gineñdin 149b/05
k.+i 139b/08
k.+i (her közi) 159b/11
k.+i (iki közi) 160b/03
k.+i yaşar- 145b/03
k.+ige 143a/03
k.+imdin 148b/10
k.+ime 161a/05

k.+in 152a/10
k.+in 144b/07
k.+in aç- 140b/10
k.+iñ 147a/01, 147a/04
k.+iñ bilen 156a/02
k.+lerimdin 156b/09
k.+lerimge 143a/10
k.+leriñe (ḳara közleriñe) 146a/01
k. (āhū közlü) 157a/11
k.+ni 149a/04
k.+niñ 161a/03
k.+üm 154b/06
k.+ümni 154a/11
k.+üñi 140b/11
[=29]
közge ıl- 149b/03 Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.
iki közin perde ḳapla- 144b/07
[=2]

közle- Gözlemek, dikkatle bakmak, gözle takip etmek.
k.-p 140a/04
[=1]

ḳucaḳla- Kollarının arasına almak, sarılmak.
ḳ.-ġın 146b/01
ḳ.-p 156a/11
[=2]

ḳuç- Kucaklamak.
ḳ.-up 146a/04, 149b/01
[=2]
béldin ḳuç- 146a/04
[=1]

kūdek Far. Çocuk.
k.+ler 162b/11
[=1]

ḳudratlı Kudret sahibi, güçlü.
ḳ. 154b/02, 158a/09
[=2]

ḳuduḳ Kuyu.
ḳ.+dağı 162b/08
[=1]

ḳul 1. Allah tarafından yaratılmış olan insan.
ḳ.+ığa 147b/10
2. Köle.
ḳ.+ıñdur 147a/06
ḳ.+larıdın 148a/09
ḳ.+ı 159b/09
[=4]

ḳulaḳ Başın iki yanında bulunan işitme organı.
ḳ.+ıñnı (kulaġıñnı) sal- 145b/10
ḳ.+sal- 144a/11, 148a/01, 148b/06, 150b/08, 155b/01, 155b/03, 155b/05, 163a/08
[=9]

ḳulaḳ sal- Kulak vermek, dinlemek.
[=1]

ḳunduzi Kunduz rengi.
k. 156a/01
[=1]

ḳurı- Yok olmak. Krş. **ḳuru-**
ḳ. ber- 146a/01
[=1]

ḳurbān Ar. Bir amaç veya kimse için kendini feda eden kimse.
ḳ. 139b/10
ḳ.+bol- 139b/04
ḳ.+ıñdur 150b/09
[=3]

ḳurtul- Çıkmak, ayrılmak.
ḳ.-mas 145a/07
[=1]

ḳuru- Bk. **ḳurı-**
ḳ.-dum 157b/05
[=1]

ḳuruş- Karşılıklı oluşturmak.
ḳ.-up 139a/05
[=1]
maḥabbat kuruş- 139a/05
[=1]

ḳuş Yumurtlayan omurgalılardan gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücûdu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.
ḳ. 159a/11
ḳ.+nı 151b/04, 151b/06, 151b/07, 159a/04
[=5]

ḳuvan- Sevinmek, haz duymak, memnun olmak.
ḳ.-a mén 163a/10
ḳ.-ġan 157b/02
ḳ.-ıp édi 162a/05
[=3]

ḳuvvat Sağlıklı olmanın verdiği zindelik, sağlamlık.
ḳ.+larım 151a/08
[=1]

ḳuyruġ Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.
ḳ.+ın 141b/11, 148b/02
[=2]

ḳuzġun Kırlarda, tarlalarda yaşayan, ekinlere zararlı böcekleri, kemirgenleri yok ettiği için tarım için faydalı karga türlerine, özellikle kara kargaya verilen isim.
ḳ. 160a/10
[=1]

ḳuzı Bk. **ḳuzu**
ḳ.+ma 161a/06
[=1]

ḳuzu Yavru. Krş. **ḳuzı**
ḳ.+m 156b/08, 161b/04, 161a/08, 161b/03, 163a/07
[=5]

küdek Güvey.

kül- İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak.
k.-! 146a/07
k.-er 146b/11
k.-mesün 145a/02
k.-üp 143a/02
[=4]
oynap kül- 143a/02
[=1]

külfet Sıkıntı, zorluk.
k. (derd-i külfet) 151a/03
k.+i 152a/04
[=2]

kün 1.Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası.
k. 140b/09, 141a/10, 143a/10, 143b/06, 145a/05, 146a/02, 148a/06, 148b/11, 151a/04, 153a/11, 153b/06, 157b/01, 157b/02, 157b/06, 160b/03, 162a/11
k. (bu kün) 155b/04
k. (bul kün) 142b/09
k. (yetti kün-keçe) 149b/09
k. (bir kün) 145b/02
k. bol- 143a/09, 143a/11, 143b/10
k. (bu kün) 147b/03, 160b/04
k.+de 162a/09
k.+de (ḳırḳ künde) 142b/11
k.+din künge 146a/01
k.+din soñ 162a/07
k.+dür-dey 140a/08
k.+e (kündin küne) 146a/01
k.+ler 145a/11, 150a/09
[=33]
2. Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zaman parçası, gündüz.
k. (ḳırḳ kün ḳırḳ keçe) 162a/06
k. (kün-keçe) 142a/03
k. bol- 143a/10
k.+de 144a/03
k. (tüne kün) 140a/09
[=5]
3. Güneş
k.+tüş- 144b/02
[=1]

kündüz Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.
k. 141b/10, 157b/10
k. (keçe kündüz) 153a/09, 153a/11, 153b/05, 153b/06, 158b/08, 162b/05, 163a/06
k. (ḳırḳ keçe kündüzdin soñ) 157b/10
[=10]

kürk İşlendiği zaman giyecek yapmak için kullanılan hayvan postu.
k.+i 156a/02
[=1]

laçin Beyaz renkli, ayakları kırmızı bir çeşit şâhin.
l.+ġa 160b/07
[=1]

la'l Parlak kırmızı renkli kıymetli taş.
l. cevāhir 142a/03
[=1]

lāla Bk. lāle
l.+dı 159a/05
[=1]

lāle Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi.

l. 160b/03
[=1]

laş Kokmuş hayvan ölüsü, leş.
l.+nı 160a/10
[=1]

leb Dudak.
l.+leridin 150b/04
l.+lerimdin 146a/04
[=2]

libās Elbise, giyecek şey.
l.+lar 142a/05
l.+ları 144a/07
l.+larnı 149a/03
[=3]

līkin Ama, ancak, fakat, lakin.
l. 142b/03
[=1]

maġhūr Mahvolmuş, perişan, kahredilmiş.
m. 148b/04
[=1]

maḥabbat Muhabbet.
m. ḳuruş- 139a/05
[=1]

maḥal Yer, mekân, mevki.
m.+da (‘ayn-ı namāz-ı şam maḥal) 153b/02, 153b/04
[=2]

maḳām Bir durakla bir güçlünün etrâfında onlara bağlı olarak kümelenen ve belli bir seyir gösteren seslerin genel durumu
m. birle 145b/05
m. eyle- 151a/10
[=2]

ma‘ḳūl Akla uygun, akla yatkın gelen.
m. kör- 149b/08
[=1]

māl Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet
m.+ıñı 162b/09
[=1]

mamuḳ Pamuk.
m. dek 149a/04
[=1]

maşlaḥat İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.
m. ḳıl- 141b/09
[=1]

māvut Çuha.
m. 152b/01
[=1]

Mecnūn Delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden aklı başından gitmiş kimse [Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı olan Kays’ın adı olarak edebiyâtımızda çok kullanılmıştır]
M. (miśāl-i Mecnūn) 146a/02
[=1]

Mecnūn Kök Köroğlu’nun özel atlarından biri.
M. 152a/03, 152a/11, 153a/01, 153a/07, 153a/08, 154a/09
M. dégen 155b/08
M.+ge 151b/04, 152b/01
M.+ni 143a/04, 143b/05, 150a/08, 153b/05
[=13]

meger Ancak, yalnız, fakat, şu kadar ki, illâ.
m. 153b/10
[=1]

mekān Yer, mahal
m. ḳıl- 148b/10
[=1]

men Teklik birinci şahıs zamiri. Krş. **mén, ben.**
m. 139b/10, 140a/07, 140a/07, 140b/09, 140b/09, 140b/11, 141a/06, 141a/06, 145b/10, 146a/03, 146b/01, 146b/01, 146b/08, 146b/08, 146b/10, 147a/05, 147a/05, 147a/06, 147a/06, 148a/07, 148a/09, 148a/09, 151a/06, 151a/11, 153b/10, 154a/04, 154a/09, 156a/05, 156b/11, 157a/09, 158a/01, 160b/07
m. (bilelmey men) 143a/08
m. (bilür men) 146a/08
m.+day 157a/05
m.+de 140b/09, 146b/09
m.+dey 147b/10, 156b/10, 157a/03
m.+dék 139b/11
m.+hem 146b/07

m.+i 139b/07, 141a/04, 141a/05, 143b/05, 146b/02, 158a/03
m.+im 143b/11
m.+iñ 139b/03, 141a/10, 143a/09, 143b/04, 143b/08, 144a/11, 146a/06, 147a/07, 148a/11, 148b/08, 149a/07, 149a/09, 149a/09, 154b/05, 156b/04, 156b/06, 156b/07, 157b/06, 158a/02, 158a/06, 161a/05
m.+iñ birle 146a/09
m.+iñ dék 140a/05
m.+kin 157a/06
m. maġa 155b/07
m. maña 140a/01, 141a/01, 143a/10, 143b/03, 143b/07, 145a/06, 146b/08, 151a/03, 151b/06, 155a/07, 156b/07, 157a/06, 157b/01, 158a/04, 158a/07, 162b/10, 163a/01
m. mendey 148b/06
[=93]

Mengleb Yer adı.
M.+degi 157b/08
[=1]

meñi Far. Yaralı, mecazen gönlü yaralı.
m. dép 142b/09
[=1]

mercān Mercan balığından elde edilen ve süs eşyâlarının yapımında kullanılan kırmızı madde.
m. 147a/02
[=1]

merd **Yiğit, cesur kimse.**
m.+(givān merd) 139b/05
m.+i 140a/02
[=2]

mertebe Miktar, kadar, ölçü.
m. 142b/06, 142b/07
[=2]

mest Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmiş, sarhoş olmuş kimse.
m. bérdir- 144a/10
[=1]

meşġūl Bir şeyle uğraşan, bir iş yapmakta olan.
m. bol- 150a/11
[=1]

mevlā Kâinâtın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah.
m.+n 158a/09
[=1]

mey Şarap, bâde
m.+iç- 139a/07, 141b/06
[=2]

meydān Ar. Düz, açık ve geniş yer, alan.
m. mudur 139b/05
m.+nı (yigit meydānnı) 157a/02
[=2]

meyḫāne İçki satılan ve içilen yer, içki yeri.
m.+niñ 139a/09
[=1]

meze Tat, lezzet, çeşni, zevk.
m. 145b/09
[=1]

mén Bk. **men**
m. 140a/01, 148a/02, 149b/02, 149b/02, 149b/03, 150b/04, 150b/06, 150b/08, 150b/11, 151a/01, 154a/07, 154a/07, 154a/08, 154a/10, 154b/02, 154b/03, 154b/04, 154b/04, 155a/06, 155a/11, 155b/08, 155b/08, 158a/04, 158a/09, 158a/10, 158b/06, 158b/07, 160a/05, 161a/08, 161b/06, 162a/08, 162b/06, 162b/06, 162b/08, 162b/08, 162b/10, 163a/02, 163a/02, 163a/02, 163a/02, 163a/10
m. (çıdamay mén) 161a/09
[=41]

mıḳdār Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik.
m. 139a/09
[=1]

mihmān Far. Misafir, konuk.
m. 139b/06
m. bol- 140a/09, 141b/04
m.+ım 140a/06
m.+ıñ 144b/04
[=5]

mihrbān Şefkatli, merhametli, güler yüzlü (kimse).
m. 141b/02

[=1]

min- Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp ayakları sarkıtarak oturmak. Krş. **bin-**
m.-edi 153a/08
m.-gen 152b/11, 153a/01
m.-ip 151b/04
m.+genniñ 159a/03
[=5]

Mirāḫūr Köroğlu'nun emrindeki sakilerden biri.
M. (Sāki Mirāḫūr) 148b/05
[=1]

miśal Benzer, gibi, mânend, nazir.
m.+i Mecnūn 146a/02
[=1]

miskīn Âciz, zavallı kimse.
m. 144a/10
m.+ler 147a/09
[=2]

miśl Misal, benzer, gibi.
m.-i çolfān 139b/08, 147a/01
m.-i bülbül 147a/03
m.-i ḳızıl gül 139b/08
m.-i ölüg 140b/04
[=5]

miyān Kuşak.
m. 147a/05
[=1]

miz Bk. **biz**
m. 147a/07
[=1]

mū Far. Tüy, kıl, saç teli.
m. dép 159a/04
[=1]

muḥkem Dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli.
m. 151a/09
[=1]

murād Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç
m.+ıġa yet- 142a/06, 149b/11
m.+ım 140b/02
m.+ıñnı (bir murādıñnı) 141a/11
[=4]

murut Bıyık.
m.+u (murudu) 159b/11
[=1]

musāfır Yolculuk yapan, yolculuğa, seyâhate çıkan kimse, yolcu
m. 146b/10, 154a/04
[=2]

musāfırlıḳ eylet- 158a/11
[=1]

müselmān İslâm dîninden olan kimse, müslim
m.+dinige ker- 156a/08
[=1]

müselmāncılıḳ Bk. **müselmān**
m. (nikāḥ-ı müselmāncılıḳ birle) 142a/05
[=1]

müdām Devamlı, sürekli.
m. eyle- 151a/08
[=1]

mühlet Bir işin yapılması için verilen belirli süre
m. 151a/04
m. ber- Belli bir süre belirlemek. 151a/07
[=2]

münācāt Allah'a yalvarıp yakarma, duâ ve niyazda bulunma
m. ḳıl- 143a/06
[=1]

mürüvvet Yiğitlik, mertlik.
m. ḳıl- 146a/03
m.+ni 162b/02
[=2]

nāgāh Ansızın, birdenbire, nâgehan.
n. 147b/04
[=1]

nāil İstediği şeye erişen, arzu ettiğini ele geçiren, murâdına eren
n. bol- Erişmek, elde etmek, ulaşmak. 153b/03
[=1]

naḳş Resim, tasvir
n.+ımnı 157a/10
[=1]

nālān İnleyen.
n. 141a/05
[=1]

namāz İslâm dînince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet

n.-ı şām maḥalda 153b/02, 153b/04
[=2]

nāmūs İnsanın ahlâk kurallarına uymasını sağlayan, onu şerefli kılan mânevî duygu.
n. ārnı 145b/03
[=1]

nān Far. Ekmek.
n. 157b/02
[=1]

nar Tek hörgüçlü deve.
n.+ını 157b/08
n. mu sén 154a/03
[=2]

nāresīde Henüz büluğa ermemiş kimse.
n. 162b/01
[=1]

naṣībe Nasip.
n.+si 144a/03
[=1]

naṣīḥat Ar. Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt, pend
n. ḳılur érdiler 162a/09
n.+lar 162a/06
n.+lar (pend naṣīḥatlar ḳıl-) 162a/01
n.+larnı 162a/03
[=4]

nāzik Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü, yumuşak ve terbiyeli olan kimse ve bu tarzda yapılan hareket.
n. 149a/11
[=1]

ne 1. Sıfat. Bk. **né 2**
n. 141a/06, 152a/10, 158a/09, 158b/03, 161b/07, 162b/07
n. derdiñ 141a/08
n. yerde 158b/01, 158b/05, 158b/07, 158b/09
n. yerdin 140a/06
n. yérge 143b/06
n. yerniñ 139b/09
[=14]

2. Zarf. Bk. **né 3**
n. dé- 158b/06
n. kél- 152b/03
[=2]

neçe Çok, pek çok, bir çok. Krş. **néçe**.
n. 145a/11, 151a/06
n. (bir neçe) 139b/02, 145a/11, 150a/07, 150a/09, 150b/01, 155a/01, 158a/06, 158a/10
n. (bir neçe sözler) 155a/10
n. (her neçe) 146b/06, 149b/06
n.+ler (bir neçeler) 144b/05
n.+siñ 157a/08
[=15]

neçte Neşter.
n. bilen 160a/08
[=1]

neçük Nasıl.
n. 144b/09, 154a/07
n. bol- 150b/03
[=3]

neden Ne sebepten, niçin. Krş. **nédin**
n.+dür 140b/10, 141a/01, 141a/03, 141a/05, 141a/07, 141a/09, 141a/11
[=7]

nemerse Nesne, şey, eşya.
n. (heç nemerse) 155a/07
[=1]

nerse Nesne, şey, eşya.
n.+niñ 153b/08
[=1]

né 1. Zamir.
n. 140b/08, 141b/06, 143a/11
n.+kidür 151b/02
[=4]

2. Sıfat. Krş **ne 1**
n. 141b/03, 149b/07, 151b/09, 160a/04, 161a/06, 161a/10
n.+işni 149b/07
n.+sebebdin 141b/03
[=8]

nédin Bk. **neden**
n. 143a/08, 163a/11
[=2]

nidā' Ar. Seslenme, çağırma, bağırma
n.+ġa 163a/08
[=1]

nigār Resim gibi güzel sevgili:
n.+ım 143b/02, 143b/04
[=2]

nihān Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış.
n.+eyle- 151a/02
[=1]

nikāḥ Evlilik akdi.
n. (aḳd-i nikāḥ ḳıl-) 149b/10
n.-ı müselmāncılıḳ birle 142a/05
[=2]

nuḳre Gümüş.
n.+(ṭılla-u nuḳre) 142a/03
[=1]

nīş Kirpik.
n.+iñ 147a/02
[=1]

nişāne İşâret, alâmet, belirti:
n.+si 145a/07
[=1]

nūş Tatlı.
n. (nūş-a-nūş) 139a/06
[=1]

oġıl Bk. **oġlan**
o.+dan (‘Avaż Oġıl) 139a/05
o.+ıġa (oġlıġa) 148b/07, 148b/09
[=3]

oġlan Yetişkin erkek, delikanlı. Krş. **oġıl, oġul**
o. 139b/03, 140a/09, 156a/04, 161b/09
o. (‘Avaż Oġlan) 151b/04, 154a/02, 156a/08, 160a/07
o.+dı (‘Avaż Oġlan) 150a/04, 150a/09
o.+dur (yaş oglandur) 142b/08
o.+ġa (‘Avaż Oġlan) 145b/05
o.+ıñ (‘Avaż Oġlan) 156a/07, 162b/03
o.+lar 155a/03
o.+nı (‘Avaż Oġlan) 156a/10, 156a/11, 160b/09
[=18]

oġul Bk. **oġlan**
o.+um (oġlum) 158b/09
[=1]

oḫşaş Benzeyiş.
o. 151b/06
[=1]

oḫu- Bk. **oḳu-**
o.-r 162b/11
[=1]

oḳu- Okumak. Krş. **oḫu-**
o.-ġun 157b/01
[=1]

ol- Olmak.
o.-ar 144a/06
o.-genni 155a/02
[=2]
ḳarīb ol- 144a/06
[=1]

oltur- Oturmak.
o.-ġanda 139a/07, 141b/06
o.-sam 158a/04
o.-up 144a/04
o.-up érdi 162a/04
[=5]
tınç oltur- 158a/04
[=1]

on Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı.
o. 141b/08
o. beşge 154b/06
o. bir 145b/09, 145b/11
o. hisse 156a/08
o. iki 139a/07
o. tört 143b/01
[=7]

oñ Münasip.
o. 151a/11
[=1]

orda Hanın karargâhı, bir asilzadenin çadırı, belli başlı bir kimsenin obası
o.+sıġa 139a/04
o.+sıña 139b/02
[=2]

orta Belirli bir zamanın başlangıcı ile bitimi arasında olan zaman
o.+sıda (tüni ortası) 143a/02
o.+sında (tün ortasında) 162b/03
[=2]

orun Yer.
o.+ıda (ornıda) 149b/09
[=1]

oşbu Sıfat. İşte bu, bu
o. 141a/09
[=1]

oşol Sıfat. Şu, işte şu.
o. 140a/01, 140a/09, o. 141b/09, 142a/11, 145b/04
[=5]

ot I Ateş.
o.+ı (‘ışḳ otı) 151a/07
o.+ıġa 150b/07

o.+ıdın (‘ışḳ otıdın) 145a/07
[=3]

otluġ Ateşli, yakıcı.
o. āh 141a/11
[=1]

ot II İlaç.
o.+lar 151a/05

otuz Yirmi dokuzdan sonra, otuz birden önce gelen sayının adı.
o.+iki 162a/11
[=1]

oy Fikir, düşünce.
o.+uñnan 156b/11
[=1]

oy- Yontmak, kazmak veya delmek sûretiyle bir şey üzerinde çukur oluşturmak.
o.-ma 141a/02
[=1]

oydur- Oyma işini yaptırmak.
o.-ma 141a/04
[=1]

oyla- Düşünmek.
o.-p 147b/01
o.-ynız 145a/06
[=2]

oyna- oynamak, eğlenmek, rahat durmamak.
o.! 146a/11
o.-lı dép 151a/10
o.-p 146a/10, 143b/04, 150a/11, 159a/03
o.-p kel- 144b/02, 144b/04
o.-p kül- 143a/02
[=9]

oynaş- Sevişmek, âşıktaşlık etmek.
o.-ıp 146a/07
[=1]

oynat- Oynamasını, hareket etmesini sağlamak.
o.-ıp 151b/05
[=1]

oyun Eğlence.
o.+ıma (oynıma) 146a/06
[=1]

öbkele- Öfkelenmek.
ö.-me 151b/01
[=1]

öç- Yanmak.
ö.-gen çıraġ 156b/06
[=1]

ög- Övmek.
ö.-ünçe 140a/01
[=1]

öl- Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek.
ö.-er keter 161b/10
ö.-gen mü 153b/10
ö.-genni 158a/01
ö.-günçe 143b/11, 146a/06, 148b/10
ö.-mey 159a/09
ö.-se 161b/10
ö.-sem 157b/06
[=9]

öltür- Bir canlının hayâtına son vermek.
ö.-üñ 160a/09
ö.-üñler 160a/02
ö.-üp 161b/07
ö.-ür mén dép 162a/08
[=4]

ölüg Ölü.
ö.+(miśl-i ölüg) 140b/04
[=1]

ölüm Bir canlıda hayâtî fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, mevt, irtihal, vefat.
ö.+din 146b/01
ö.+ge 162a/04
[=2]

öñ Uyanık olma durumu.
ö.+üm 143a/11, 156b/06
ö.+üm mü 143a/09, 156b/04
[=4]

öp- Sevgi ve saygısını göstermek üzere dudaklarını bir şeye değdirmek.
ö.-sem 156b/01
ö.-üp 155b/04
[=2]

ördek Perde ayaklılardan, evcil ve yabânî cinsleri bulunan, kazdan küçük, paytak yürüyüşlü su kuşu.
ö. ḳaznı 160b/07
[=1]

öre- Örmek.
ö.-di 154a/05
[=1]

ört Yangın.
ö.+imni 157b/03
ö.+üñni 161b/02

[=2]

örtet- Yaktırmak.
ö.-ip 163a/03
[=1]
yürek bağrım örtet- 163a/03
[=1]

öt- Geçmek.
ö.-er 161b/10
ö.-erniñ 149a/08
ö.-gen 150a/05
ö.-genni 145b/10
ö.-mey 142b/07
ö.-ti 150b/01, 162a/11
[=7]
öte ber- 147b/05
aş öt- 142b/07
başdın öt- 150a/05
devran öt- 149a/08
[=4]

ötge Geçmiş.
ö. 149a/08
[=1]

ötün- Rica etmek.
ö.-iñ ber- 161b/01
[=1]

öy Düşünce
ö.+üñni 157b/01
[=1]

öz Bir kimsenin kendi mânevî varlığı, zâtı, kendisi
ö. 141b/02, 145a/11, 147b/02, 156a/01, 157b/09
ö. boynıġa 162a/07
ö. dīnimizge kir- 162a/02
ö. dīnimizge kirküz- 162a/06
ö.+i 139b/09, 142b/08, 143b/04, 143b/06, 144a/06, 144a/07, 144b/06, 149a/06, 151b/07, 152a/10, 153a/10, 155a/09, 155b/09, 156a/03, 159a/09
ö.+ige 141b/10, 143a/01, 147b/03, 152b/07
ö.+ige kél- 139b/02, 147b/09
ö.+im 139b/04, 150b/10, 151a/11, 155b/07
ö.+imge 150b/05
ö.+imni 151a/06
ö.+ini 146b/05
ö.+iniñ 153a/06
ö.+iñ 155b/08, 158a/06, 160a/11
ö.+iñi 140b/11
ö.+niñ 153a/04
ö. öz 147b/02
ö. özige 152b/07
ö.+ümni 144a/10
ö. yurtım dép 161b/07
[=46]

Özbek Batı Türkistan'da Harezm'den Fergana'ya kadar uzanan bölgede yaşayan Türk halkı
Ö. 154a/09, 155a/02
Ö. balanı 156a/07
[=3]

özge Başka, gayrı.
ö. 141a/09
ö.+si 156a/10
[=2]

pād-şāh Far. Büyük hükümdar.
p. 158a/01
p.+ı 153b/10
p.+ım (‘azīz pād-şāhım) 144a/11
p.+ımdur 147a/06
p.+nıñ 155b/06
[=5]

pād-şāhī Hükümdara layık.
p. libāslar 142a/05
[=1]

palvān Bk. **pehlivan**
p.+ın 159b/01
[=1]

pārçe Bir bütün içindeki bir bölüm.
p.+sın 149a/05
[=1]

pāy Ayak**.**
p.+ge 141b/11
[=1]

pehlivān İri yapılı, kuvvetli kimse, yiğit, cesur, kahraman. Krş. **palvān**
p.+ın (yigit pehlivanın) 159a/08
[=1]

penāh Sığınılacak yer.
p.+ı 147a/09
[=1]

pend Öğüt, nasîhat.
p. 162a/09
p. naṣīḥatlar ḳıl- 162a/01, 162a/06
[=3]

per Kanat.
p. bol- 145a/06

[=1]

perde ḳapla- Gözde katarakt oluşmak.
p.- 144b/07
[=1]

perde tart- Perde çekmek, görmesine engel olmak.143a/10
[=1]

perī Far. Tabiat üstü güce sahip bulunduğuna inanılan cin tāifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim.
p. (Aġa Yūnus Perī) 142a/11, 147b/07
p. (Cānān Perī) 142b/04, 142b/05, 145a/10, 145a/10, 146b/05, 147b/04, 149a/06, 149b/08, 150a/05, 150a/06
p. (Cānān Perī) 142b/11
p. (Çānān Perī) 143a/03
p.+din (Cānān Perī) 142a/07, 149b/06
p.+ge 150a/07
p.+ge (Aġa Yūnus Perī) 142b/05
p.+ge (Cānān Perī) 146b/06
p.+ler 142a/10, 146b/04
p.+leriñ 142b/04
p.+lerni 147a/09
p.+lerniñ 146b/04
p.+müdür 139b/05
p.+ni 150a/09
p.+ni (Aġa Yūnus Perī) 142b/02
p.+ni (Cānān Perī) 149a/02, 149b/11, 150a/02
p.+nin (Aġa Yūnus Perī) 142b/01
p.+niñ (Aġa Yūnus Perī) 142b/04
p.+niñ (Cānān Perī) 142b/10, 145b/02, 150a/04
p.+niñ (Çānān Perī) 150b/04
p.+si 139b/09
[=37]

perīşān Acınacak durumda olan, zavallı.
p.+ıñ 140b/10
[=1]

perī-zād peri çocuğu, peri çocuğu kadar güzel.
p. 150a/06
[=1]

pertāb Parlayan.
p. 142b/04
[=1]

peşman Yaptığına üzülüp hayıflanan, esef eden.
p. 162a/04
[=1]

peydā Açıkta ve meydanda olan, âşikâr, zâhir.
p.+bol- 161b/09
[=1]

peyġambar Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul
p. dīninde 158b/05
[=1]

piste Fıstık.
p. 147a/08
[=1]

piyāde Yaya.
p. 156a/03, 159a/11, 159b/03
[=3]

piyāle İçki kadehi, şarap kadehi.
p. kāse dék bol- 159b/11
[=1]

putperest Puta tapan kimse.
p. gümrāhnı 159b/07
[=1]

raḥīm Çok merhametli kimse.
r. eyle- 160b/01
[=1]

raḥm Merhamet.
r. eyle- 144b/01, 148a/03, 148b/06
r. ḳıl- 156b/07
[=4]

raḫt At takımı, süs, örtü.
r.+ımnı (Īrān raḫtımnı) 157a/10
r.+ını (emlāk raḫtını) 157b/07
[=2]

rāst Far. Doğru.
r. 150b/06
r.+ın 141a/09, 151a/04
r. kél- 143b/07
[=4]

rāviyān Râvîler, rivâyet edenler, nakledenler, anlatanlar.
r.+lar 142a/07
[=1]

reng Beniz.
r.+i ḳaç- Benzi sararmak.
r. 140b/07

resīde Far. Erişmiş, yetişmiş.

r. 158a/02
[=1]

resm Ādet, tören.
r.+im 148b/01
r.+ini 145b/03
[=2]

revā Far. Lâyık, uygun, yerinde, münâsip.
r. bol- 143b/07, 144b/08
r.+sını 151a/01
[=3]

rivāyet Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.
r. ḳıl- 142a/08
[=1]

rūz Gün.
r.+ber- 153b/06
r.+ı 148b/04
r.+ḳıl- 145b/02
[=3]

Rüstem İran mitolojisinin efsanevi kahramanı. Kahramanlık, kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak anılır.
R.+da 155b/10
R.+din 159b/01
[=2]

ṣabr Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.
s.eyle- 146b/07, 146b/10, 146b/11, 147a/04, 147a/08, 147a/10
[=6]

saç Başı kaplayan kıllar
s.+ın 163a/07
s.+ıñ 147a/04
[=2]

saç- Yaymak, dağıtmak.
s.-adı 159a/09
s.-ıp 149b/10
[=2]

ṣadaġa Bir sevgi sözüdür.
ṣ. 156b/10, 157a/01, 157a/05, 157a/09, 163a/08
[=5]

ṣaf Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra.
s. 161a/03
[=1]

Ṣafder Ṣāh Türkmen ilinin hükümdarı.
Ṣ. 139a/03, 139a/07, 140b/06, 140b/08, 141a/10, 141b/01, 141b/08, 142b/09, 145a/09, 150a/01, 150a/05
Ṣ.+ġa 140b/05
Ṣ.+ıñ 144a/08
Ṣ.+nı 139b/02
Ṣ.+nıñ 141b/02, 150a/08
[=16]

saġın- Özlemek, istemek.
s.-ġandın 163a/07
s.-ıp 153a/06
[=2]

saġla- Başkasına göstermemek için kapamak, örtmek veya bir yere, bir şeyin içine koymak, gizlemek.
s.-dı 145a/11
[=1]

saġrı Hayvanın ve özellikle atın beliyle kuyruğu arasındaki dolgun yuvarlak kısım.
s.+sınġa 153b/05
[=1]

ṣaḥrā' Çöl.
s.+ġa 150b/04, 151b/05
[=2]

Sāḳī Mīrāḫūr Bk. **Mīrāḫūr**
S. 148b/05
[=1]

saḳla- Bir şeyi söylememek, bilgi ve haber vermemek sûretiyle başkalarından gizli tutmak, gizlemek.
s.-p 146b/05
[=1]

sal- 1. Göndermek, yollamak.
s.! 141a/10,
s.-dım 157a/08
s.-dıñ 143a/08, 157b/03
s.-ıp 153b/01
s.-ma 161a/11
2. Vermek.
s.! 150b/08
s.-ġıl 155b/01, 155b/03, 155b/05, 163a/08
s.-ıñ 148a/01,148b/06, 161a/05
s.-ıp 144a/11
s.-ıpdur 144b/08

3. Koyvermek, serbest bırakmak, bırakmak.
s.-adı 159a/03
s.-aydı 163a/07
4. Koymak, bırakmak, atmak.
s.-dı 151a/07, 163a/11
s.-ıp 152b/01, 162a/01, 162a/05, 162a/09
5. Sürmek, uzatmak.
s.-ıp 146a/06
[=25]
başıġa sal- 157a/08, 161a/11
ḳulaḳ sal- 144a/11, 145b/10, 148a/01, 148b/06, 155b/01, 155b/03, 155b/05, 161a/05, 163a/08
zındānġa sal- 162a/01, 162a/05, 162a/09
[=14]

ṣalā Çağırma, dâvet etme, dâvet.
ṣ. 142a/04
ṣ.+sıñ 142a/04
[=1]

sanç- Saplamak, batırmak.
s.-ıp 142a/04
[=1]

sansız Çok fazla, sayısız.
s. köp 158b/02
[=1]

sarġay- Sararmak, sarı olmak, rengi sarıya dönmek.
s.-ġan 155a/11, 155b/02
s.-ġanıñ 141a/07
[=3]

sat- Bir şeyi bir bedel karşılığında başkasına devretmek.
s.-ama 148a/11
s.-ıp 152b/11, 155a/04
[=3]
cān sat- 155a/04
[=1]

ṣavlet Şiddetli saldırı.
ṣ.+i 155b/11
[=1]

sāvut Altın zırh, cebe.
s. 151b/05, 152b/02
[=2]

Saz Halk mûsikîmizde bağlama, cura vb. telli çalgılara verilen ortak isim.
s.+nı 160b/07
[=1]

sebeb Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden.
s.+din 153b/11
s.+din (ne sebebdin) 141b/03
[=2]

seher Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman veya şafağın sökmek üzere olduğu vakit
s. 143b/02, 159b/05
[=2]

sekiz Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.
s. kün 153a/11, 153b/06
[=2]

selām Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma.
s. ber- 155a/10, 156b/08
s. dé- 147b/11, 148b/01, 148b/03, 148b/09, 148b/11
s.+ım 148b/05, 148b/07
[=9]

selmān Huzur.
s.+ım 156b/03
s.+nı (dārū-yı selmānnı) 143a/04
[=2]

sen Teklik ikinci şahıs zamiri. Krş. **sén**.
s. 140a/06, 140a/06, 146a/06, 146a/06, 146a/10, 147a/01, 155b/03, 156b/10, 157a/03, 157a/05, 161a/11, 161a/11
s.+din 155b/02, 158a/06, 158b/07, 149b/02
s.+i 145b/08, 146a/02, 146b/08, 149b/02, 162b/01, 163a/06, 163a/09, 163a/11, 162b/10
s.+iñ 161a/07
s.+iñkidür 146a/10
s.+lerde 159b/03, 159b/07
s.+iñ 157a/06, 141a/06, 163a/04
saġa ber- 158b/06
saña 140b/03, 140b/09, 145b/09, 146a/02, 146b/07, 149a/09,

150b/06, 155b/01, 155b/03, 155b/09, 157a/07, 157a/09, 157b/04, 158a/09, 158b/08, 158b/09, 163a/08
[=50]

seng Taş.
s.+idür 151b/03
[=1]

sergerde Baş, başkan, haydut, kafile başı.
s.+de 162a/09
s.+ler 162a/02
s.+lerġa 161a/03
s.+leri birle 156a/09
s.+lerniñ 162a/04
[=5]

sevdā' Kara, siyah.
s. 148a/04
s. bolġan mu 153b/11
s.+ġa 160a/04
s.+lar 143b/01
s.+sı 140a/08
[=5]

sevdāger Far. Tüccar.
s.+din 150b/02
[=1]

sevinç Beklenen veya hoşa giden bir şeyin olması sonucunda duyulan iç ferahlığı, hoşnutluk, memnuniyet.
s.+i (sevinci) dép 140a/10
[=1]

seyr Mânâ âlemi, rüyâ
s.+ġa 144a/10
[=1]

sél Sel gibi akan göz yaşı.
s.+ni 148b/10
[=1]

sén Bk. **sen**
s. 146a/07, 146a/08, 147a/06, 147b/01, 148b/08, 149b/01, 150b/08, 150b/09, 151b/06, 151b/07, 152b/10, 154a/03, 154a/03, 154a/04, 154a/06, 155b/11, 156a/06, 157a/01, 162b/05, 162b/05, 162b/06, 163a/01
s.+din 141b/02
s.+lerde 159a/06, 159a/10
s.+séñ 158a/05, 158b/04, 158b/04
s.+séñ içün 156b/09
s.+sin 147a/09
s.+siñ 149a/09
[=31]

sır Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.
s.+ım (sırrım) 149a/07
s.+ımı (sırrımı) 152a/06
[=2]

sil- Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek.
s.-düretip 141a/02
[=1]

sīn Gönül, kalp, yürek
s. dék 159b/09
[=1]

sincap Sincapgillerin örnek tipi olan küçük, çevik, uzun kuyruklu, kesici dişli, ağaçlarda yaşayan, kemirgen memeli hayvan
s.+bilen kiş 145a/04
[=1]

siñil Küçük kız kardeş, hemşire.
s.+im (siñlim) 158a/02
s.+iniñ (siñlisiniñ) 141b/08
s.+isi (siñlisi) 142b/04, 162b/01
s.+isi birle160b/11
s.+isige (siñlisige) 142b/10
s.+isinin (siñlisiniñ) 140b/07
s.+leri (siñlileri) 142b/02
[=8]

siper Kalkan.
s. 141b/02
[=2]
faḫẕ-ı siper ḳıl- 141b/02
[=1]

siyāset Ceza.
s.+i 152a/02
s.+ni 148b/08
[=2]

siz Çokluk ikinci şahıs zamiri.
s. 140a/11, 140a/11, 142a/07, 144b/05, 145a/10, 151a/03, 158a/04, 161a/10
s.+ge 141b/04, 161a/08, 161a/10
s.+ler 144b/10, 160a/05
[=13]

sol- Diriliğini ve tazeliğini kaybetmek.
s.-masun 145a/02
[=1]

sondaġ ?
s. 155a/01
[=1]
soñ Sonra. Krş**. soñra**
s. 151b/01
s. (-din soñ) 153b/10, 156a/06, 156a/08, 157b/11, 158a/05, 162a/07
s. (-dın soñ) 139b/01, 142a/10, 147b/08
[=10]
soñra Bk. **soñ**
s. 148a/04, 148b/07, 151b/03
[=3]
sor- Emmek, emerek içine çekmek.
s.-ġın 146b/02
s.-up 149a/11
[=2]
sora- Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.
s.-p 144b/01
s.-dı 141b/02
s.-dım 156b/05
s.-lmas 156b/11
s.-ñ 145a/01
s.-ñız 144b/09, 145a/03
s.-ñızlar 140a/10
s.-p 139a/04, 151a/02, 155b/07, 162b/03, 163a/02
s.-y 158a/10
s.-y-mén 162b/08, 162b/10
s.-ydur 158a/08
s.-yın 158a/07, 158b/07
[=19]
soraġ Yeni Uyg. Soru, sorgu.
s.+ın sora- 156b/05
[=1]
sorla- Sorup soruşturmak.
s.-sam 143b/11
[=1]
soruş- Sorup soruşturmak.
s.-up 150a/10
[=1]
sök- Dönmek, gelmek.
s.-eli 145b/11
[=1]
devrān sök- 145b/11
[=1]
söyek Destek.
s.+imni 163a/04
[=1]
söz Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi.
s. 152b/11
s. (bir söz) 140b/08, 143a/07, 144a/09, 145b/06, 147b/09, 149a/06, 150b/05, 154a/02, 155a/10, 156b/02, 158b/11, 160a/03, 161a/04, 162b/04
s. (her söz) 156b/11
s. ayt- 140b/09, 144b/05, 158a/09
s. bol- 145a/07
s.+ge 155b/01
s.+gineñdin 149b/04
s.+i 143b/03, 143b/03, 144b/05
s.+im 139b/03, 143b/11
s.+im (yaḫşı sözim) 155b/03
s.+ime 155b/05, 161a/05
s.+ini 146b/06, 154b/08, 158b/10
s.+iñe 158b/06
s.+iñi 141a/01
s.+lerim 147a/11
s.+lerim (aytġan sözlerim) 159b/04
s.+lerimge 155b/03
s.+lerin 139a/03, 148a/09
s.+lerini 146b/05, 149b/06, 159b/10
s.+lerni 139b/02, 140b/03, 141b/01, 145a/08, 146b/06, 147b/02, 149a/01, 155a/10, 157b/07, 158b/08, 161b/08, 162a/05
s.+ni 140a/04, 144a/04, 152b/07, 160b/08, 160b/11
s.+ni (bir sözni) 148a/08, 160a/05
s.+üm 150b/06, 158b/03
s.+ümni 144a/11
s.+ümniñ 147b/01
s.+üñni (şeker sözüñni) 145b/08
[=67]
sözle- Söylemek, demek.
s.-! 140b/10, 140b/10, 141a/03
s.-p 140a/04, 152b/07
[=5]
sözleş- Konuşmak.
s.-mey 155a/05
[=1]
sözli Söz sahibi.
s. (şeker sözli) 157a/11

[=1]

su‘āl Sorulan şey, soru.
s.+ım 141b/03, 158a/06, 158a/10, 158b/01, 158b/09
s.+ıma 158a/10
s.+ını 158a/07
s. sora- 158b/07
[=8]

şubḥ Sabah vakti, sabah.
s.+ı (vaṣl şubḥı) 143a/10
[=1]

sulṭān Ar. Hükümdar, padişah.
s. 140a/01
s.+(Köroġlı Sulṭān) 142a/11
s.+ım 140a/07, 150b/08
S. Ḫˇāce 148b/07
[=5]

sulū Güzel.
s. 155a/03
[=1]

sulūlıġ Güzellik.
s.+ı 155a/06
[=1]

sūr Düğün.
s. 149a/09
[=1]

surnay Zurna.
s.+(kerney surnay) 141b/09
[=1]

susız Yağış almayan, yağmursuz, kurak.
s. 148a/01
[=1]

suva- Bk. **suvar-**
s.-p 160b/02
[=1]

suvar- Su vermek, sulamak. Krş**. suva-**
s.-ap 160b/10
[=1]

suy- Kesmek, yaralamak.
s.-ġan 148b/04
[=1]

sü Asker, ordu.
s. dék 148b/09
[=1]

süleymānī Arsenik.
s. (sürme-i-süleymānī) 143a/03
[=1]

sünbül Zambakgillerden, ilkbaharda basit salkım şeklinde, daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi.
s. 147a/04
[=1]

sürçe Jale, çiğ.
s. 147a/05
[=1]

sürme-i süleymānī Göze sürülen kimyasal madde.
s. 143a/03
[=1]

süy- Sevmek.
s.-er yār 145a/01
s.-er yarim 143b/10
s.-üp 156b/01
[=3]

süzdür- Süzmek işini yaptırmak.
s.-gen 148b/02
s.-üp 141b/11
[=2]

şād Sevinçli, memnun.
ş.+ım 140b/01
ş.+ımnı 141a/10
ş.+lar 160a/04
[=3]

şaf Yeni Uyg. “hançer, kama”.
ş.-dek 160a/01
[=1]

şāh Pâdişah, hükümdar. Krş. **şeh**
ş. (Ḫunkār Şāh) 155a/04, 155b/05, 156a/06, 156a/07, 156a/09, 156a/10, 157b/05, 157b/07, 158a/05, 158a/07, 158b/10, 159a/02, 162a/02, 162a/03
ş. (Ṣafder Şāh) 139a/03, 139a/07, 140b/06, 140b/08, 141a/10, 141b/01, 141b/08, 142b/09, 145a/09, 150a/01, 150a/05
ş.+dın (Ḫunkār Şāh) 160b/08
ş.+dın (Ḫunkār Şāhdın özgesi) 156a/10
ş.+ġa (**Ḫunkār Şāh**) 155a/06, 155a/09, 158b/10, 158b/11, 161a/06, 161b/10
ş.+ġa (Ṣafder Şāh) 140b/05
ş. Ḫunkār 158b/08
ş.+ı 147a/09
ş.+ım 145a/03, 159b/04
ş.+ım (**Ḫunkār Şāh**) 155b/01
ş.+ınge 154b/04

ş.+ıñ (Ṣafder Ṣāh) 144a/08
ş.+ıña 161b/05
ş.+ıña (Ḫunkār Ṣāh) 154a/10, 154b/07
ş.+nı (Ṣafder Ṣāh) 139b/02
ş.+nıñ (Ḫaldār Ṣāh) 148b/09
ş.+nıñ (Ḫunkār Ṣāh) 155a/08, 162a/02
ş.+nıñ (Ṣafder Ṣāh) 141b/02, 150a/08
[=49]

şalbır- Sallanmak, çalkalanmak.
ş.-ap 154b/11
[=1]

şām Akşam.
ş.+mahalda (‘ayn-ı namāz-ı şām mahal) 153b/02, 153b/04
[=2]

şapke Kalpak, kasket.
ş. -dayın 160a/11
[=1]

şarāb (< *Ar. şerāb*) İçki, mey.
ş. (‘arak şarab iç-) 139a/06
[=1]

şaş- Ne yapacağını bilemez duruma gelmek, şaşırmak, hayret etmek
ş.-ıp 155a/01
[=1]

şaşı- Acele etmek.
ş.-ma 147a/04
[=1]

şaylan- Seçilmek.
ş.-sun 157a/02
[=1]

şebger Sefil.
ş. 153a/11
[=1]

Şeddād Yemen’de ,yeryüzünde bir cennet kurmak iddiasıyle İrem bağı yaptıran, Âd kavminin hükûmdârı.
Ş. ‘aleyhü'l-lānedīn 142a/09
[=1]

Şeh Bk. **şāh**
ş.+im bol- 158a/06
ş.+ler 156a/03
[=2]

şehr İnsanların toplu olarak yaşadığı yerleşim yerlerinden, idârî ve mülkî bakımdan köy ve kasabadan sonra en büyük olanı; halkının büyük kısmı ticâret, sanâyi ve idâre işleriyle uğraşan, tarım alanı olmayan kalabalık yerleşim merkezi, kent
ş. 154a/07, 154b/03
ş. içige 154b/05
ş.+ige 148a/07
ş.+imni 157a/09
ş.+ini 157b/09
ş.+iñi 161b/01
ş.+niñ 153b/10
[=8]

şehr-be-şehr Şehir şehir.
ş. 150a/01
[=1]

şeker Sevimli, tatlı dilli, cana yakın ve güzel kimse.
ş. 149a/11
ş. sözli 157a/11
ş. sözüñni 145b/08
[=3]

şevket Büyüklük, ululuk, heybet, haşmet.
ş.+i 155b/10
[=1]

şīr Far. Aslan.
ş.+ler 159a/11
[=1]

Şīrīn ‘Avaż Hân’ın eşi.
ş. 139a/08, 139b/01, 140b/01, 141b/01, 143a/05, 144a/02, 144a/04, 144b/04
ş.+(‘Avaż Ḫan birle Şīrīn) 143a/02
ş.+(bul Şīrīn) 141b/03
ş.+ġa 140b/07
ş.+ge 143a/01
ş.+iñdin 149b/03
ş.+ni 142a/05
ş.+niñ 143a/03, 144a/06, 146b/05
[=17]

Şīrīn Cān Bk. **Şīrīn**
Ş. 140b/10
Ş.+dın 159a/07
Ş.+ın 148a/11
Ş.+nıñ 145a/07
[=4]

Şīrīn Çān Bk. **Şīrīn**
Ş. 144b/06, 144b/08
[=2]

Şīrīn Ḳız Bk. **Şīrīn**

Ş. 150a/09, 150b/03
Ş.+nıñ 145a/05, 150a/01
[=4]

Şīrīn Yenge Bk. **Şīrīn**
Ş. 140b/03
[=1]

şorlı Dertli, belalı.
ş. 163a/11, 163a/11
ş.+(bir köygen şorlı) 162b/08
[=3]

şorlıġ Talihsiz.
ş.+a 146a/03
[=1]

şul 1. Sıfat
ş. 144a/05, 149b/08, 160b/09, 160b/11, 162a/11
[=5]
2. Zamir
ş. 146b/04, 147a/11
ş.-ki 141b/03
ş.+dur 149a/09
[=4]

şūnḳār Doğan cinsinden yırtıcı ve avcı bir kuş, ak doğan, sungur.
ş.+day 156a/03
ş.+ım 156b/08
[=2]

şükür Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme
ş. 157b/06
[=1]

tā Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar.
t. 142a/02, 146a/06, 148b/10
t. ölgünçe 143b/11
[=4]

ṭa'ām Yemek, aş.
t. 151a/06
[=1]

tabaḳla- (Mücevher için) kaplamak.
t.-p 142a/03
[=1]

tābi' Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı
t. 141b/10
[=1]

taġ Dağ. Krş. **tav**
t.+ınıñ (Köh-i Ḳāf Taġınıñ étegide) 142a/08
t.+ıda (Köh-i Ḳāf tağıda) 150a/02
t.+ıdın (Köh-i Ḳāf tağıdın keç-) 150a/07
[=3]

taḫt Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk.
t.+ı felekge yetgür- 139a/06
t.+ımnı 157a/11
t.+ını (ṭılla taḫt) 157b/07
t.+üstinde 144a/11
[=4]

ṭā'ife Grup.
ṭ.+(bir ṭā'ife) 140a/04
[=1]

ṭāḳ Kemer veya yarım dâire şeklindeki kapı ve pencere üstü.
ṭ.+ıñnan 157a/09
[=1]

taḳ- Kendi üzerine yerleştirmek, takınmak, kuşanmak.
ṭ.-ayım 157a/04
ṭ.-ayın 151a/05
ṭ.-ıp 160b/10
[=3]

taḳdīr Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezelî karar, alın yazısı, kader.
t. 152a/10, 163a/10
t.+dindür 152b/03
t.+im 143b/08
[=4]

taḳtur- Takmak işini yaptırmak; bir şeyin başka bir şeyin üzerine tutturulmasını veya geçirilmesini sağlamak.
t.-ayın dép 150b/05
[=1]

tal Dal.
t.+tal 154a/05
[=1]

tala- Soymak, yağma etmek.
t.-dı 159a/03
t.-ndı 159b/04
[=2]

talan Yağma, çapul.
t.+ḳıl- 162b/09
[=1]

ṭāli' Kısmet, biriyle evlenmeye tâlip olan kimse.

t.+lerim 151a/11
[=1]

tamaḳ Damak.
t.+ınġı 149a/04
[=1]

tamām Bitmiş, tamamlanmış.
t. 156a/09
[=1]

tan- Bk. **tanı-**
t.-may 155a/02
[=2]

ṭanāb Hat, hudut.
ṭ.+ını tart- 153a/01
[=1]

tanı- Kim veya ne olduğunu hatırlamak, evvelce görülen veya bilinen bir kimse veya bir şey olduğunu anlamak
t.-madı 156a/10
t.-p 156a/11
[=2]

tap- Bulmak, ele geçirmek.
t.-almay 150a/02
t.-almas érdi 162b/02
t.-ay 151a/01
t.-ılur mu 144a/01
t.-ıp 146b/02
t.-madım 145b/09
[=6]

tapşur- Teslim etmek, emanet etmek.
t.-up 156b/02
[=1]

tār Torba.
t.+ġa (ṭılla tār) 160b/04
[=1]

tar- Yaymak.
t.-ıñlar 160b/04
[=1]

ṭaraf Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön.
ṭ.+da 159b/08
[=1]

ṭarīḳa Yol.
ṭ.+da 162a/11
[=1]

tart- Çekmek.
t.-ġan 143a/10
t.-ıp 139b/01, 141b/06, 143a/03, 153a/01
t.-ıptı 156a/05
[=6]
perde tart- 143a/10
ah tart- 139b/01, 141b/06
ṭanābını tart- 153a/01
[=4]

ṭarz Biçim, şekil, sûret.
ṭ.+ım 155a/11
[=1]

taş Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim
t.+larnı 148b/09
t.+nı 152a/05
[=2]

taşḳarı Dışarı.
t.+ġa çık- 147b/04
[=1]

taşla- 1. Dışarıda bırakmak.
t.-p 145b/03, 151b/11
2. Atmak, savurmak
t.-sam 147a/11
[=3]

tav Bk **taġ**
t.+larnıñ 153b/01
t.+nı 153a/11
[=2]

ta‘vīẕ Nazara ve kötülüklere karşı takılan muska.
t. 150b/05, 151a/05
[=2]

tāze 1. Yeni, zamânı geçmemiş
t. 150b/07, 151a/08
2. Kurutulmamış veya kurumamış olan.
t. güller 145a/02
t. gülni 161b/06
t. gülümdi 157a/06
3. Genç kadın.
t. resīde siñlim birle 158a/02
[=6]

tefaḥḥuẕ İyice, etraflıca araştırma.
t. ḳıl- 141b/07
[=1]

Teke Marv, Ahal, Kızıl Rıbat, Ersarı, Sarık ve Yomutlarla birlikte Horasan Salurlarını oluşturan Türkmen kavimlerinden biri.

T. Yomud éli 147b/07, 159b/08
[=2]

temāşā Zevkle seyredilen şey.
t. 160b/04
t. (toy temāşā birle) 142b/10, 149b/09
t. ḳıl- 150b/05
[=4]

ten Vücut, beden.
t.+de 157b/05
t.+imdegi cān 156b/09
t.+imdeki 146a/10
t.+imge 151a/05
t.+iñni 157b/06
[=5]

tenebbüh Uykudan uyanma, gafletten kurtulup kendine gelme, aklını başına toplama.
t. 161b/11
[=1]

tenhā Issız, içinde az insan bulunan yer.
t. 144a/04
[=1]

ter- Toplamak. Krş. **tér-**
t.-e mén 154b/04
[=1]

teref Bk.taraf
t.+ge (her terefge) 145a/09
[=1]

teskīn Yatıştırma, sükûnete erdirme.
t. ber- 147b/03
[=1]

tevekkül Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu Allah'tan bekleme, işlerini Allah'a bırakma, yeis ve kederden kurtulma, Allah'a güvenme
t. 152a/09
t. ḳıl- 152a/07
t.+ni 151b/10, 152a/01
[=4]

tég- 1. Aralık kalmayacak kadar yaklaşıp dokunmak, temas etmek
t.-megen 149a/10
2. Erişmek, ulaşmak.
t.-ip érdi 142b/01
[=2]

tér- Toplamak. Bk. **ter-**
t.-e mén 161b/06
[=1]

téşik Deşik, deşilmiş olan.
t.+din 139a/09
[=1]

ṭılla Altın.
ṭ. cıġa 142a/04
ṭ. cıġalı 153b/03
t.+dın 157a/04
t. kemer 142a/04
t. taḫt 157a/11
t. taḫtını 157b/07
t. tarġa 160b/04
t. u nikrā 142a/03
[=8]

tın- Dinlenmek.
t.-may 153a/11, 163a/05
t.-mayın 163a/09
[=3]
bir dem tınma- 163a/05
[=1]

tınç Dinç.
t.+oltur- 158a/04
[=1]

tıñla- Dinlemek.
t.-! 144a/11
[=1]

tırmalaş- Tırnakları ile çizmek.
t.-ıp 161a/02
[=1]

té- Demek, söylemek.
t.-p 156b/07
[=1]

til Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan.
t.+ige 148a/01, 148a/07, 152a/08, 161a/07
t.+imdin 146b/02
t.+leri 156a/01
t.+lerimdin 149a/11
[=7]

tilçi Dille uğraşan kişi.
t.+si 155b/06
[=1]

tildür- Dildirmek, dilimlere ayırtmak.
t.-iñ 160a/08
[=1]

tile- Dilemek, istemek.

t.-di 163a/06
t.-p 139a/04, 161b/11, 163a/09
[=4]
cevāb tile- 161b/11
ḥaḳḳdın tile- 163a/06
[=2]

tilek Olması istenen şey, istek, arzu, talep, ricâ, temennî.
t. 148b/01
[=1]

tir Deri.
t.+ge 143b/05
[=1]

tirig Canlı.
t.+leri 155a/04
t.+bol- 162b/10, 163a/01
[=3]

tīrkeş Ok çeken.
t. 148a/03
[=1]

tirlik Dirlik.
t.+imdin 150b/10
[=1]

tişle- Dişlerini geçirip ısırmak.
t.-gil 146a/04
t.-p 150b/04
t.-pniñ 145b/05
[=3]

tīz Tez, çabuk, hemen.
t. yetsem dép 152b/11
[=1]

tizdür- Bazı nesneleri iplik, tel vb.ne geçirmek.
t.-üp 141b/11
[=1]

toġa Kayış, kemer vb.nin iki ucunu bağlamaya ve belli bir genişlikte sabit tutmaya yarayan, türlü biçimlerde yapılmış halka.
t. 157a/04
[=1]

toġrı Yönünü değiştirmeden, aynı doğrultuda.
t. 140b/07
[=1]

toḳsan Seksen dokuzdan sonra, doksan birden önce gelen sayının adı.
t. ḳulı 159b/09
[=1]

toḳta- Beklemek, alıkoymak.
t.-dıp 146b/05
[=1]

toḳuz Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.
t. ḥışşe 156a/06
t. hişşe ékendür 155a/07
[=2]

tol- 1. İçine yeterince insan girmek, kalabalık duruma gelmek.
t.-suñlar 160b/05
2. Bir yere girip orada toplanmak, bir şey bir yeri kaplamak.
t.-sun 160b/03
t.-updur 144b/03
[=3]

ton Elbise.
t.+ı 152b/06
t.+ın 159a/09
[=2]

top Yığın.
t. 147b/05
t. bol- 147b/05
[=2]

tor (Senglah) Genç erkek deve.
t.+um 146a/04, 146a/09
[=2]

toy Ziyâfet, toplu yemek, şölen, düğün yemeği.
t. ber- 157b/10
t.+ıñı 157b/02
t.+ḳıl- 141b/10
t.+nı 141b/11
t.+nıñ (bul toynıñ) 142a/01
t.+temāşā birle 142b/10
t.+temāşā ḳıl- 149b/09
[=7]

toydur- Doyurmak, bıktırmak.
t.-ma 141a/04
[=1]

tögül Değil.
t. 143b/03
[=1]

tök- Göz yaşı akıtmak.
t.-e ber- 141a/02
t.-tim 148b/10
t.-üp 161a/04
[=3]

tökül- Akıtılmak.
t.-ür 154a/11
[=1]

tört Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.
t. 145b/07, 153a/06, 156b/03, 157b/03
t. (on tört) 143b/01
t. (üç tört mertebe) 142b/05
t. yıl bol- 157a/01
t. yıldın beri 155a/04
t. yüz 160b/09
[=9]

töş Göğüs, sîne.
t.+ni 149a/04
t.+üm 143a/11
[=2]

töşek Yatak.
t.+ge
bir töşekge baş ḳoy 146a/05, 146b/03
[=2]

töz Sabır.
t.+ber- 145a/10
[=1]

tuġ- Doğmak, dünyaya gelmek.
t.-an 148b/11, 155b/01
[=2]

tuġay Asker.
t. 156a/01
[=1]

tul Eşinden ölüm veya boşanma yoluyle ayrılmış kadın veya erkek.
t. 143b/01
[=1]

tur- 1.hareketsiz kalmak
t.-up 140b/07, 143b/09, 156b/08
t.-updur 143b/06
2. Ayakta durmak, ayağa kalkmak.
t.-up 143a/05, 143b/02, 157b/11, 159b/05
t.-up bak- 144b/06
3. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.
t.-dılar 139a/03
t.-ġan 144a/11, 142a/08
t.-up 149b/09
t.-updur 144a/07, 154b/09
4. Süreklilik işlevinde tasvirī ve yarı tasvirī fiiller yapar.
t.-ur 156a/04
5. Beklemek
t.-ġın 146b/11
t.-up 145b/10
t.-up érdi 147b/04
[=13]
başında tur- 140b/07
cāydın tur- 157b/11
hem-yek tur- 156b/08
kélip tur- 156a/04
[=4]

turāb Toprak.
t.+ḳıl- 145a/02
[=1]

turf Turp.
t.+ını 154a/05
[=1]

turla- Tur atarak dolaşmak.
t.-sam 143b/11
[=1]

turna Turnagiller familyasından, Avrupa ve Afrika'da toplu olarak yaşayan, büyük sürüler hâlinde göçen iri kuş
t. 147b/05
t.+lar 147b/11, 148a/02, 148b/05, 148b/07
t.+larġa 147b/09, 149a/01
t.+larnı 147b/06
[=8]

tut- Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.
t.-saña 149a/10
t.-up 152a/02
t.-updur 144b/03
[=3]
yaḳa tut- 144b/03
[=1]

ṭūṭī İşittiği sesleri taklit eden, bâzı kelimeleri söyleyebilen papağan türünden bir kuş, dudu, dudu kuşu.

ṭ. dék 145b/06
[=1]

tuz Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir tada sâhip, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billûrsu madde.
t. 155b/04
t.+ım 155b/02
[=2]

tün Gece.
t.+de 144a/03
t.+e kün 140a/09

t.+i ortasıda 143a/02
t. ortasında 162b/03
[=4]

tüp Dip.
t.+ige 160b/10
t.+inde (çeh tüpinde) 162b/06, 163a/01
t.+ine (çeh tüpine) 162b/07
t.+ine (dār tüpine) 160a/11
[=5]

tür Çeşit.
t.+ler 151a/06
[=1]

Türkī Türkçe.
T. 156a/01
[=1]

Türkmen Oğuz Türkleri'nin bir kolu ve bu koldan olan kimse.
T.+élidin 154a/08, 155b/05
T.+éliñ 155b/07
T.+lerniñ 155b/09
[=4]

türli Çeşitli
t.+türli 139a/05
[=1]

tüs Tas.
t. 139a/07
[=1]

tüş- 1. Zorlayıcı bir sebeple başını alıp gitmeye koyulmak, kendini -e atmak.
t.-ti 152a/07, 152a/09
t.-üñüzler 148a/01
2.Uğramak, kapılmak.
t.-er 160a/04
t.-gen 151b/07
t.-ti 148a/04
t.-üp 147b/08
t.-müş 145a/05
3. Aşağı doğru sarkmak
t.-üp 154b/11
4. Yansımak, aksetmek, vurmak
t.-üpdür 144b/02
[=10]
bélige tüş- 154b/11
kün tüş- 144b/02
yādığa tüş- 147b/08
[=3]

tüş Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler, rüyâ.
t.+im 156b/06
t.+imde (körgen tüşimde) 140a/09
t.+inde kör- 139a/10, 141b/05, 141b/08
t.+leri 143b/07
t.+leri (körgen tüşleri) 145a/04
t.+üm mü 143a/09, 156b/04
[=9]

tütet- Tütsü yapmak.
t.-ip 143a/04
[=1]

tüz 1. Kural
t.+lerin 148a/09
2. Doğru
t. 156a/05
[=2]

tüzet- Doğrultmak.
t.-gen érdi 142a/09
t.-ip 150a/03, 150a/07
[=3]

tüzlen- Düzgün hâle getirilmek.
t.-di 163a/04
[=1]

uç- 1.Havada yol almak, havada gitmek.
u.-adı 159a/11
u.-ġan 147b/11
u.-up kél- 150a/03
[=6]
2. Kaybolmak, ortadan kalkmak, yok olmak.
u.-up 140b/06, 145a/08
3. Geçmek.
u.-up, 150a/09
hūş başdın uç- 140b/06, 145a/08
[=2]

ul 1. (Sıfat) O.
u. 139a/10, 141b/04, 141b/05, 141b/06, 142a/10, 142b/05, 147b/06, 148a/04, 148b/11, 151b/07, 156a/04, 156b/11
anıñ Onun 139b/10, 140a/03, 143b/03, 155b/09
unıñ Onun 145a/01, 160a/10
[=18]
2. (Zamir) O.
u. 139b/07, 140a/07, 140a/07, 142a/09, 155b/04, 155b/07, 160b/03, 162b/02

alar Onlar. 144b/10, 158a/03
alarnı Onları. 158a/04
alarnıñ Onların. 142b/03
anda Orada, o zaman. 139a/04, 139a/10, 140b/04, 140b/06, 141b/01, 141b/04, 141b/07, 141b/08, 142b/01, 143a/05, 149a/01, 149b/07, 150a/06, 153b/09, 156a/09, 156a/10, 158a/04, 161b/08, 162a/03, 162a/10
andaġ Öyle. 142a/08, 149b/07
anı Onu. 139a/03, 142a/10, 148a/06, 149a/10, 153b/11, 158a/07, 159a/11
anıkidür Onunkidir. 151b/02
anıñ Onun. 153a/04, 155b/10, 155b/10, 155b/11, 156a/03, 160b/01, 160b/07
anıñ üçün Onun için. 150b/02
aña Ona. 159b/06
añı Onu. 145a/03
ul-hem 142b/04
oġa 139b/04
oña 139b/10
unda 147b/06
unday Onun gibi. 145a/03
unı 156a/05
unıñ 144b/09, 155b/09
unuñ 140a/08
[=61]

ur- 1. Vurmak
u.-up 153b/06
2. Çekmek, söylemek.
u.-dum 143b/09
u.-up 147b/08
3. İsimlerle birlikte birleşik fiil yapar.
u.-ġan 145b/07
4. Gitmek, yönelmek
u.-up 147b/05,
5. Kötü tesir etmek, zarar vermek, dokunmak
u.-up 148a/04, 148a/06, 152a/08
[=8]

āh ur- 143b/09, 147b/08
araz ur- 148a/04, 148a/06, 152a/08
ḫazān ur- 145b/07
ḳamçı ur- 153b/06
[=7]

urarıl- (Şeyh Süleyman Lugatı) Savaşılmak.
u.-ġanda 152b/06
u.-ıp 153a/05
u.-sa 152b/04
[=3]

urġan Pamuk, keten, kenevir, jüt vb. bitki elyâfından yapılan ince halat
u. (yipek urġan) 160b/10
[=1]

Urus Rusya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.
U.+ı 159a/08
[=1]

usta Sanat veya zanaat öğreten kimse.
u.+lar 162b/11
[=1]

uşla- Tutmak, yakalamak.
u.-! 149a/11
u.-gıl 146a/04
u.-ma 151a/09
u.-p 149a/03, 150b/04
[=5]

uya Yuva.
u.+da 159b/02
[=1]

uyal- Utanmak.
u.-ıp 141b/01
[=1]

uyḳan- Uyanmak.
u.-ıp 143b/09
[=1]

uyḳumdın uyḳan- 143b/09

uyḳu Organizmanın, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyâdan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu
u.+mdın uyḳan- 143b/09
[=1]

uyla- Utanmak.
u.-p 141b/07
u.-p uylap 139a/10
u.-yı 154a/01
[=3]

uzaġ Bk. **uzaḳ**
u. 148a/01
[=1]

uzaḳ Arada çok mesâfe bulunan, uzun sürede gidilebilen, ırak.

u. yerlerdin 154b/03
[=1]

uzat- Göndermek.
u.-ıp 142a/04
[=1]

üç İkiden sonra, dörtten önce gelen sayının adı.
ü. 146a/05
ü. ay 149b/01
ü. tört mertebe 142b/05
[=3]

üçün Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı.
ü.+(anıñ üçün kim) 150b/02
[=1]

ül- Paylaşmak, bölüşmek.
ü.-süñler 160b/05
[=1]

ülfet Dostluk, muhabbet, ahbaplık.
ü. 151a/03
[=1]

üst 1. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi
ü.+ge 159a/03, 153a/01
ü.+ige 142a/04
ü.+inde (taḫt üstinde) 144a/11
2. Vücut, gövde, beden.
ü.+ige 142a/05, 152b/06
ü.+ini 150a/01
[=7]

üy Ev.
ü.+de 144a/04
ü.+din 161a/01
ü.+ge 149a/03
ü.+lerge 151a/09
ü.+ni 154b/10
[=5]

üz- Koparmak, kesmek, ara vermek.
ü.-üp aç- 159a/08
[=1]

üzdür- Koparma, ayırma işini yaptırmak.
ü.-gen 148b/02
ü.-üp 142a/01
[=2]

üzül- Kırılmak, dağılmak.
ü.-di 144a/03
[=1]

vāfır Çok.
v. 146b/09
[=1]

vāh Üzüntü, keder, feryat figan.
v.+ım 143a/08
[=1]

vaḳ'a Olan, vukū bulan, ortaya çıkan her türlü durum, hâdise, olay.
v.+larnı 150a/05
v.+nı 144a/08
[=2]

vaḳt Ar. Zaman.
v. 144a/05
v.+da 160b/09, 160b/11
v.+da (yeter vaḳt) 143b/02
v.+ı 150a/04
v.+lar 150b/01
v.+larda 149b/08
[=7]

var Yok karşıtı.
v. 155b/09
[=1]

varaḳlı Yapraklı.
v. (zer varaḳlı) 142a/03
[=1]

vaṣl Ar. Sevdiğine kavuşma, vuslat.
v. ṣubḥı 143a/10
[=1]

vay Şaşkınlık, kızgınlık, şikâyet, esef, telâş, acı, sevgi vb. çeşitli duygularda anlamı kuvvetlendirir.
v.! 163a/05, 163a/07
v. vaylap 161a/01
[=3]

vayla- Vay demek.
v.-p 161a/01
[=1]
vay vaylap 161a/01
[=1]

ve Ar. İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar, ile.
v. 139a/07, 139b/01, 140b/07141b/07, 141b/09, 141b/09, 141b/10, 141b/10, 141b/10, 141b/11, 142a/02, 142a/02, 142a/03, 142a/03, 142a/04, 142a/05, 142b/02, 142b/03, 142b/07, 142b/09, 142b/10, 143a/01, 143a/01, 143a/04, 143a/04, 144a/07, 145a/09, 145a/11, 145b/03, 146b/06, 147b/06, 147b/06, 147b/07, 147b/08, 149a/05, 149b/09,

150b/05, 151b/07, 153b/08, 153b/08, 155a/03, 155a/04, 155a/04, 155a/05, 155a/09, 155a/09, 157b/07, 157b/09, 157b/09, 158a/01, 158a/05, 158b/10, 158b/11, 159b/11, 160a/01, 161a/01, 161a/01, 161a/02, 161a/02, 162a/02, 162a/04, 162a/09, 162a/09
[=62]

vefāt Ölüm, ölme.
v.+bol- 150b/02
[=1]

veyā Cümlede bildirilen husûsun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir, ya da
v. 153b/10
[=1]

vezīr En yüksek rütbedeki devlet memuru, vezirlik rütbesine sâhip kimse
v. 161a/03
[=1]

yā I Ey, hey.
y. 141b/02
[=1]

ya II Far. veya, ya da, yahut.
y., 151a/05
y.+ki 143a/09, 143b/08, 147a/01, 156b/04, 156b/06
[=7]

yādıġa tüş- Aklına gelmek, hatırlamak.
y. 147b/08
[=1]

yaġın- Yakınmak.
y.-ıp 153a/06
[=1]

yaḫşı Güzel, iyi.
y. 141b/07, 144b/02, 146a/08, 148a/05
y.+sın 158b/03, 158b/07, 159a/04, 159b/05
y.+sını 158b/01, 158b/05, 158b/09, 159a/02, 159b/10
y. sözim 155b/03
[=14]

yaḳ- 1. Ateşe vermek, ateşle yok etmek.
y.-ayın 151a/06
2. Sürmek.
y.-ayın 151a/05
[=2]

yaḳa Giyeceklerin boynun etrâfına gelen kısmı ve bu kısma eklenen türlü biçimdeki parça.
y. tut- 144b/03
[=1]

yal Parlak.
y. 141b/11, 148b/02
[=2]

yalañ Yalın, çıplak.
y. (ayak yalañ) 161a/01
y. (baş yalañ) 161a/01
y. ḳılmaḳçı bol- 149a/05
[=3]

yalañaç Yalın, çıplak.
y.+bol 149a/06
[=1]

yalbar- Yalvarmak.
y.-ur érdi 144a/04
[=1]

yaldıra- Parlamak.
y.-p 154b/10
[=1]

yalġuz Yalnız. Krş. **yalḳuz**
y. 162b/06
[=1]

yalḳuz Bk. **yalġuz**
y. 152a/10, 153a/10, 156a/05
y.+um 156b/04
[=4]

yamān Gücü, etkisi, becerikliliği, ustalığı vb. alışılmışın üstünde olan, usta
y. 160a/06
y.+ın 159b/03
y.+nı 159a/06
[=3]

yan 1. Taraf, yön, cihet.
y.+dın (her yandın) 142b/02
y.+ıda (her yanıda) 159b/08
y.+ıdın 161b/04
y.+ıdın ayırma- 157b/10
2. Yakın, civar.
y.+ıġa kél- 144a/09
y.+ıñızda 144b/09
[=6]

yan- 1. Tutuşmak, alev almak.
y.-dı 156b/06
2. Perîşan olmak, çâresiz kalmak, büyük zarar görmek.

y.-genimni 156b/07
y.-ıp 159b/06
[=3]

yana Yine, tekrar, yeniden; hatta, bile, ayrıca.
y. 148a/10, 149a/08, 150b/05, 153b/08, 158b/07, 158b/09
[=6]

yana- Parlamak.
y.-dı 153a/08
[=1]

yanbaşı Yakını, hemen yanı, omuz başı.
y.+ma 148a/11
[=1]

yañı Yeni.
y. 141b/06
[=1]

yār Sevgili.
y. (cān-ı yār) 153b/08
y.+dın 146a/04
y.+dın (süyer yārdın) 145a/01
y.+ım 149a/09
y.+ını 157b/08
y.+im (süyer yārim) 143b/10
y.+imniñ 144a/03
[=7]

yar- Ortadan ayırmak, bölmek.
y.-ıp 152a/05
[=1]

yara Üzüntü, acı, dert.
y.+sın 153b/01
[=1]

yara- Bir işe uygun olmak
y.-ymén 162b/07
[=1]

yaraġ Silah, teçhizat.
y.+ım 156b/05
y.+ları (yav yaraġları) 144a/07
[=2]

yaraḳla- Silahlanmak.
y.-p 152b/06
[=1]

yaraḳlat- Hazırlatmak.
y.-ıp 161a/07
[=1]

yārān Arkadaş, dost.
y.+lar 156b/03, 156b/08, 161a/05, 161a/06, 161a/10, 161b/01
[=6]

yaraş Fayda, yarayış.
y.+ı 139b/09
[=1]

Yaratḳan Yaradan, her şeyi yaratan, Allah, Tanrı.
Y.+ım 156b/07, 158a/09
[=1]

yarıl- Aydınlatmak.
y.-ġan 151b/01
[=1]

yaruk Parlak.
y. dünyā 162b/05
y. ḳılġu dek 154b/10
[=2]

yaş I 1. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.
y.+da 148a/04
y.+ga 145b/11
y.+ım 154b/06
y.+ımda 143b/01
y.+ımnan 145b/09
y.+ını (yüz yaş) 140a/02
[=6]

yaş II Göz yaşı.
y.+a 160b/03
y.+ı 154a/11
y.+ıma 144b/01, 148a/03
y.+ın saçadı 159a/09
y.+ıñnı 141a/02
y.+nı 160a/10, 161a/03
[=8]

yaş III Genç.
y. 156a/01
y. bol- 158a/06
y. gödekler 162b/11
y. oġlandur 142b/08
[=4]

yaş- Varlığını sürdürmek.
y.-ıp 140a/02
[=1]

yaşar Yaşayan, hayatta olan.
y. 150b/03, 162a/11
[=2]

yaşar- Gözü yaşla dolmak. Krş. **yaşla-**
y.-ır 145b/03
[=1]
közi yaşar- 145b/03
[=1]

yaşla- Bk. **yaşar-**
y.-p 152a/10

[=1]

yat- Boylu boyunca uzanmak.
y.-a ber- 150a/11
y.-ġan 143b/02, 143b/04, 144b/02, 144b/04, 161a/03
y.-ġan érmiş 144b/06
y.-ıp 146a/05
y.-ıp dur- 141b/03
y.-ıp érdi 143a/03
y.-ıpdur 141b/07, 144a/06, 153b/11, 155a/05
y.-sana 149b/01
y.-tı 140b/04
y.-ur 143b/04
[=17]
buzulup yatıpdur dép 153b/11
kele yat- 161a/03
yıḳılıp yat- 141b/07
[=3]

yatur- Bekletmek.
y.-dı 144a/10
[=1]

yav Düşman.
y.+ı 159a/09
y. yaraġları 144a/07
[=2]

yay İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis.
y.+dur 147a/02
[=1]

yay- Düzensiz bir şekilde ortalığa dağıtmak, saçmak.
y.-ıp 163a/07
y.-ıp sen 161a/11
[=2]

yaz Yaz, ilkyaz.
y.+a 151a/07
[=1]

yaz- -e ekiyle yapılmış zarf–fiillerden sonra kullanıldığında yanlış bir harekete, tehlikeli bir duruma yaklaşıldığını bildirir; az kaldı ki
y.-dı 156b/09
[=1]
çıġa yaz- 156b/09
[=1]

yazuḳ Günah, suç.
y. 163a/11
[=1]

ye- 1. Ağızda çiğneyerek yutmak.
y.-di 154a/05
y.-gen 155b/02
2. (Dert, düşünce, sıkıntı, merak vb.) İçin için üzüp durmak.
y.-p 152b/09, 162a/04
[=4]

yel- Koşturmak.
y.-e mén 154a/07
[=1]

yenge Kardeş karısı.
y.+(Şīrīn Yenge) 140b/03
y.+leri 140b/04
y.+lerinige 144a/05
y.+si 144a/08
[=4]

yeñi Yeni, henüz. Krş. **yañı**
y. kél- 161a/08
y. kör- 161b/01, 161b/03
[=3]

yer Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal. Krş. **yér**
y. 152b/02, 152b/04
y.+de 141b/09, 145a/09, 158b/01, 158b/03, 158b/05, 158b/09
y.+de 158b/07
y.+de (bir yerde) 139a/03
y.+din (ne yerdin) 140a/06
y.+ge 139b/07, 161a/03
y.+ine kél- 155a/01
y.+ler 148a/11
y.+lerde (bulmuş yerlerde) 151a/10
y.+lerdin 154b/03
y.+lerge 154a/04
y.+ni 148b/10
y.+niñ 153b/08
y.+niñ (ne yerniñ) 139b/09
[=21]

yeryüzi Dünya.
y.+ge 142a/02, 161b/09
y.+ni 144a/01, 158a/11
[=4]

yeş- Yeni Uyg. Çözmek.
y.-ip 151b/06
[=1]

yet- Ulaşmak, varmak.
y.-erdi 162b/11

y.-sem (tiz yetsem dép) 152b/11
y.-ti 149b/11, 157b/05
y.-tiler 142a/06
[=5]
murādıġa yet- 142a/06, 149b/11
tiz yetsem dép 152b/11
[=3]

yetek Yedek.
y.+de 154a/03
[=1]

yeter Gereken kadar, ihtiyacı karşılayacak olan, kâfi.
y.+vaḳt 143b/02
[=1]

yetgür- Ulaştırmak.
y.-di 139a/06
y.-düm 157a/10
y.-se 141a/11
y.-üp 142a/02
[=4]
felekge yetgür- 157a/10
taḫt-ı felekge yetgür- 139a/06
[=2]

yetti Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı.
y. 150b/03, 162a/11
y. kat 142a/05
y. keçe 141b/10
y. kün-keçe 142a/02, 149b/09
y. kündüz 141b/10
[=7]

yé- Ağızda çiğneyerek yutmak.
y.-mes 149b/02
y.-p 155b/04
y.-sin 160a/10
[=3]

yél Havanın yer değiştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.
y. dék 148b/08
[=1]

yér Bk. **yer**
y.+ge 143b/05
y.+ge (ne yérge) 143b/06
[=2]

yıġ- Biriktirmek, yığmak.
y.-ıp 141a/08
[=1]

yıġla- Ağlamak.
y.-dılar dép 144a/05
y.-ndı 159b/05
y.-p 140b/03, 144a/04, 144a/06, 145a/02, 162b/04
y.-r 163a/09
y.-r mén 154b/02
[=9]
zār zār yıġla- 144a/04, 162b/04
[=2]

yıġlan- Göz yaşı dökülmek.
y.-dı 163a/03
[=1]
zār yıġlan- 163a/03
[=1]

yıġlat- Ağlatmak.
y.-ıp 160b/10
[=1]

yıḫıl- Bk. **yıḳıl-**
y.-kanıñ 141a/01
[=1]

yıḳıl- 1. Devrilmek. 2. *mec.* Parçalanmak, bozulmak, çökmek, târumar olmak. Krş. **yıḫıl-**
y.-ıp 140b/04, 147b/08
y.-ıp yat- 141b/07
[=3]

yıl Dünyânın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene.
y. 145b/07, 153a/06, 156b/03, 157a/01, 157b/03
y. (dört béş yıl bol-) 158a/01
y.+da 161b/09
y.+dın (tört yıldın beri) 155a/04
[=8]

yılḳı Hayvan sürüsü.
y. 159a/07
[=1]

yıpar- Göndermek, yollamak.
y.-ıp 145a/09
[=1]
ḫaṭṭ ḫabar yıpar- 145a/09
[=1]

yırtıl- İki veya daha fazla parçaya ayrılmak.
y.-ġan 160a/01
[=1]

yigit Delikanlı, genç adam.

y. 141b/04, 141b/05, 141b/06
y. birle Köroğlı atası 147b/07
y.+din (Ḳırḳ Yigit) 148b/02
y.+din (Ḳırḳ Yigitdin) 148a/08
y.+dir 139a/10
y.+dür 141b/05
y. érkendür 141b/08
y.+leri 159a/07
y. meydānnı 157a/02
y.+niñ 158b/07, 159b/01, 159b/03, 159b/09
y.+niñ (her yigitniñ) 159b/09
y.+niñ (Ḳırḳ Yigit) 148b/04, 148b/05
y.+niñ yaḫşısını 159b/10
y.+pehlivānın 159a/08
[=20]

yigitlik Yiğitçe davranış.
y. 146a/11
[=1]

yipek İpek.
y. urġan 160b/09
[=1]

yoḳ Bulunmayan, mevcut olmayan şey.
y. 143b/03, 143b/03, 143b/04, 144b/05, 144b/05, 144b/06, 153b/09
y.+dur 140b/09, 144a/07
y. érdi 142b/10
y.+tur 143b/02, 156b/01, 157b/06
[=13]

yoḳla- Aramak.
y.-p 143a/06
[=1]

yol Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer.
y.+ın 160b/05
y.+uñda 154b/06
[=2]

Yomud Ersarı, Teke ve Sarıklarla birlikte Horasan Salurlarını oluşturan Türkmen kavimlerinden biri.
Y. (Teke Yomud éli) 147b/07
[=1]

yorlan- Hareket edilmek
y.-ıp 150a/08
[=1]

yör- Clauson. Tabir etmek, anlam yüklemek.
y.-megin 150b/09
[=1]

yun- Yıkanmak, yıkanıp temizlenmek.
y.-up 159b/07
[=1]

yurt Ülke, memleket, vatan.
y.+dın 142a/01, 158a/01
y.+ım (ata yurtım) 151b/07
y.+ımnı 157b/04
y.+ın 153a/06
y.+ıñı 161b/03
y.+ḳa 141b/10
y.+nı 152a/02, 156b/01
y.+nı (Gürcistān yurtnı) 157b/07
y.+nıñ 146a/08, 158b/09, 159a/02
y.+um 152b/10
[=14]

yügür- Koşmak.
y.-üp (yügrüp) 161a/01
y.-üp bar- 156a/11
[=2]

yür- Yürümek, hareket etmek.
y.-düm 159a/01
y.-düñ 158a/11
y.-er 153a/02, 159b/02
y.-gen 144a/03, 159b/03, 160b/05
y.-üp 153a/10, 153b/05
y.-ür érdi 142b/09
[=10]

yürek İnsanın bütün duygularının kaynağı ve mânevî varlığının merkezi, gönül.
y. 148b/01
y. baġrım 143b/11, 144a/02, 145a/06
y. baġrım ézil- 146b/03
y. baġrım örtet- 163a/03
y. baġrın 160a/08
y.+de 152a/04
y.+ge 153b/01
y.+imdin (yüregimdin) 160a/04
y.+ime (yüregime) 143a/08, 157b/03, 158b/02
[=13]

yürüş Yürüyüş, sefer, hücum.
y.+leri 159b/03
[=1]

yüz I 1. Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız, ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre.

y.+i 154b/11
y.+iden 156b/01
y.+im (ḳızıl yüzim) 155b/02
y.+imni 144a/10
y.+iñ 147a/08
y.+inde(aḳ yüzinde) 144b/11
y.+iñ (ay-dek yüziñ) 145b/11
y.+iñe (aḳ yüziñe) 141a/06
y.+iñdin (aḳ yüz) 157a/03
y.+leri 139b/08
y.+lerin 148a/10
y.+ni 149a/04
y.+üñdür 147a/03
[=9]
2. Yüzey, satıh.
y.+ini 159a/01
[=1]

yüz II Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı.
y. (tört yüz) 160b/09
y. elvān 140b/09, 158a/09
y. givān merd 139b/05
y. yaşını 140a/02
y. yılda 161b/09
[=6]

yüzle- Yönelmek.
y.-p 152b/07
[=1]

za'ferān Safran.
z. dék 141a/07
[=1]

zāġ Karga.
z. baykuşlar 159b/02
[=1]

Ẓ'aīfe Ay Safder Şâh'ın eşi.
Ẓ. 141b/04
[=1]

zamān Ar. Süre, vakit.
z.+dın soñ 139b/01, 147b/08
[=2]

zār Ağlayan, inleyen
z. 150a/03
z. eyle- 158b/02
z.+ım 149a/09
z. mu sén 162b/05
z. yıġlan-dı 163a/03
z. zār 154b/02
z. zār yıġla- 144a/04, 162b/04
z. zār yıġlat- 160b/10
[=9]

ẕāt Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse.
ẕ.+ı 155b/08
ẕ.+ı kafır 146b/09
ẕ.+ım 154a/09
ẕ.+ıñı 146a/08
[=4]

ẕāvāt Zatlar, saygıdeğer kimseler.
z.-ıñız 140a/03
[=1]

zehr Girdiği organizmada fizyolojik görevleri bozan veya yok ederek ölüme sebep olan madde.
z. et- 144b/11
z.+imni 157a/08
z.+iñni 161a/11
[=3]

zer Far. Altın
z. 152b/04
z.+ini (zerrrini) 157b/08
z.+kākülī 154b/10, 157b/04
z.+varaḳlı 142a/03
[=5]

zerre Çok küçük, çok az.
z. 143b/03
[=1]

zabır Güçlük, ıztırap.
z.+nı (zabır zabırnı) 162b/11
z. zabırnı 162b/11
[=2]

zindān İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer
z. 163a/11
z. (zindān-be-zindān) 162b/03
z.+ġa sal- 162a/01, 162a/05,162a/08
[=5]

zinhār Sakın, aman, asla
z. 148a/02
[=1]

zīrā Çünkü, şundan dolayı.
z. ki 141b/05
[=1]

ziyāde Fazla, çok.
z. 156a/04, 156a/09, 159b/01, 159b/02
[=4]

ziyāfet Misâfir dâvet edip özenli biçimde ağırlama, yedirip içirme, şölen.
z.+ler ḳıl- 139a/05

[=1]

ziyān Bir şey veya kimsenin sebep olduğu çıkar kaybı, zarar
z. eyle- 150b/11
[=1]

ẓulüm Eziyet, cevr, cefâ.
z.+ni 157a/06
[=1]

zūr Yalan, sahte.
z. 148b/04
[=1]

zülf Far. Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi.
z.+ini 154a/05
z.+lerini 140a/10
[=2]

4. SONUÇ

Destan, sözlü gelenek ortamında halk diliyle yaratılan, kahramanların olağanüstü maceralarını anlatan ve ezgi eşliğinde söylenen tahkiyeye dayalı uzun şiirler olarak tanımlanmıştır (M. Öcal Oğuz, Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları, Millî Folklor, 2004). Destanlar toplumların duyuş ve düşünceleri, yaşamdaki mücadeleleri, toplumsal kimlikleri hakkında bilgi vermesi bakımından bir milletin kültürünü, geçmişini ayakta tutar. Kültürü yüzyıllar boyu taşıyarak kıtalar arası varyantlara sahip olan destanlardan biri, Türk halk edebiyatının en önemli anlatılarından biri olan Köroğlu'dur. Bu sebeple Kitâb-ı Köroğlu Türk halk edebiyatı çalışmaları için kaynak teşkil etmektedir

Kitâb-ı Köroğlu, Köroğlu destanının Klasik Dönem Sonrası Çağatay Türkçesiyle yazıya geçirilmiş varyantıdır. Eserde çağdaş lehçelerin etkisi de görüldüğünden karışık dilli bir eser olduğu söylenebilir. Çağatay Türkçesi ile birlikte Kıpçak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi dil özellikleri de mevcuttur.

Metnimizden, konusu bakımından Türk halk edebiyatı eğitimi; söz varlığı ve dil özellikleri bakmınından ise Türk dili eğitimi alanında istifade edilebilmesi mümkün olduğu görülmüştür.

5. KAYNAKLAR

Argunşah, Mustafa. *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2021.

Boratav, Pertev Naili. *Köroğlu Destanı*, Adam Yayıncılık, İstanbul 1984.

Clauson, Sir Gerard, *Sanglax-A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammed Mahdī Xān, Facsimile Text, with an Introduction and Indices*, London 1960.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2010.

Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2013.

Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

Oğuz, M. Öcal. Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları, *Millî Folklor*, 2004.

Oğuz, M. Öcal. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, İstanbul 2014.

Sümer, Faruk; Albayrak, Nurettin. "Köroğlu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Anskiklopedisi*, C.26, s.268-270

Steingass, F., *A Comprehensive Persian-English Dictionary,* Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

Şen, Mesut. *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayınları, İstanbul 2016.

Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhari, *Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî*, İstanbul 1298.

Topaloğlu, Ahmet; Ayverdi, İlhan. *Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2007.

Toparlı, Recep; Vural, Hanifi; Karaatlı, Recep. *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

Türkmen, Fikret. "Köroğlu'nun Özbek Varyantları", *Millī Folklor*.

Ünlü, Suat. *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya 2013.

Yetiş, Kâzım. "Destan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Anskiklopedisi*, C.9, s.202-205

Yudahin, K.K. *Kırgız Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.